

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY JAKO PRAMEN K DATACI A
REKONSTRUKCI ŽIVOTA NA STŘEDOVĚKÝCH
HRADECH
(PŘEDHRADNÍ VĚŽOVITÁ BRÁNA NA HRADĚ ZLENICE
U SENOHRAB)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Autor práce: Lukáš Slabý

Studijní obor: Archeologie

Ročník: 3

2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Archeologické nálezy jako pramen k dataci a rekonstrukci života na středověkých hradech (Předhradní věžovitá brána na hradě Zlenice u Senohrab) jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. byly zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 5. 5. 2017

.....
Lukáš Slabý

V první řadě bych rád poděkoval mému školiteli Doc. PhDr. Rudolfu Krajíčkovi, CSc. za užitečné rady, inspirativní podněty a tvůrčí připomínky, které mi velmi pomohly při psaní této práce. Stejně velké poděkování patří Mgr. Vojtěchovi Kašparovi, který mi velice pomohl při zpracování materiálu a problematice tohoto tématu. Dále bych rád poděkoval všem spolužákům a přátelům za užitečné rady a pomoc, jmenovitě pak Jiřímu Hrubému a Pavle Váňové za pomoc s korekturou a formální podobou práce.

V neposlední řadě patří můj dík mé rodině, konkrétně rodičům, kteří mi umožnili toto studium, dále mým nejbližším a přátelům za podporu během studia.

Anotace

Obsahem bakalářské práce je podat přehled o interdisciplinárním výzkumu a současném stavu poznání středočeského hradu Zlenice.

Cílem práce je prostřednictvím analýzy archeologických nálezů přispět k rekonstrukci života na tomto hradě s detailním vyhodnocením vstupní brány do předhradí. K základním řešeným otázkám bude patřit rekonstrukce možného vzhledu a vybavení uvedené brány. V neposlední řadě se práce zaměří na zánikový horizont hradu Zlenice a jeho doklady ve výpovědi hmotné kultury a nálezové situace, zjištěné archeologickými výzkumy.

Klíčová slova: hrad Zlenice, archeologie, středověk, Posázaví, analýza nálezových souborů, rekonstrukce života na hradě, rekonstrukce brány do předhradí, zánik hradu Zlenice

Annotation

A subject matter of the Bachelor's Thesis is to give an general knowledge about interdisciplinary research and contemporary cognizance situation of the Zlenice Castle in the Central Bohemia.

A goal of the thesis is to make a contribution to a reconstruction of living in this castle by the analysis of archeological findings. It also focuses on detailed assessment of the gateway. Basic issues include a reconstruction of a possible design and equipment of the mentioned gateway. Last but not least, the thesis focuses on the downfall period of the Zlenice Castle and its proofs in the material culture and findings of archeological researches.

Key words: Zlenice Castle, archaeology, the Middle Ages, Posázaví, findings analysis, reconstruction of life in a castle, reconstruction of gateway to outer bailey, downfall of the Zlenice Castle

OBSAH

ÚVOD.....	8
STRUKTURA PRÁCE.....	9
1. HRAD ZLENICE	10
1.1. Lokalizace	10
1.2. Přírodní poměry	10
1.2.1. Přírodní podmínky na lokalitě	10
1.2.2. Geomorfologie a geologie	10
1.2.3. Klimatické podmínky	11
1.2.4. Flóra a fauna	12
1.2.5. Hydrologie	12
1.2.6. Pedologie	13
1.3. Nástin historie osídlení oblasti	13
1.4. Historie hradu Zlenice	20
1.4.1. Hrad Zlenice ve středověku	20
1.4.2. Zánik hradu Zlenice.....	22
1.4.2.1. Otázky k zániku hradu a stávající názory	22
1.4.2.2. Historická a majetkoprávní fakta v době údajného zániku hradu.....	24
1.4.2.3. Historické a archeologické doklady zániku hradu	27
1.4.2.4. Závěrečné zhodnocení otázky zániku hradu	30
1.4.3. Hrad Zlenice po svém zániku	31
1.5. Popis hradního komplexu a jeho proměn	32
1.6. Archeologický výzkum hradu Zlenice.....	35
2. ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM VĚŽOVITÉ BRÁNY DO PŘEDHRADÍ ...	39
2.1. Archeologický průzkum brány do předhradí hradu Zlenice.....	39
2.2. Keramické nálezy	42
2.2.1. Metoda deskripce.....	42
2.2.2. Popis nálezového souboru	45
2.2.3. Shrnutí a analýza nálezového souboru	50
2.3. Ostatní nálezy	51
2.3.1. Shrnutí a závěry k ostatním nálezům.....	52

3. REKONSTRUKCE VĚŽOVITÉ BRÁNY DO PŘEDHRADÍ.....	60
3.1. Nástin tématu bran v rámci hradního mechanismu	60
3.2. Rekonstrukce možné podoby a fungování brány do předhradí hradu Zlenice.....	62
4. REKONSTRUKCE ŽIVOTA NA HRADĚ	68
4.1. Brána jako komunikační prostor	68
4.2. Rekonstrukce možné podoby života v bráně do předhradí hradu Zlenice .	68
ZÁVĚR	73
LITERATURA A PRAMENY	75
PŘÍLOHY	78
Příloha 1 – Soupis keramických tříd	79
Příloha 2 - Soubor F - Technologické skupiny a keramické třídy v jednotlivých stratigrafických jednotkách.....	81
Příloha 3 - Soupis a popis keramických souborů	83
Příloha 4 – Soupis ostatních nálezů	89
Obrazové přílohy	91

ÚVOD

V České republice se nachází nepřeberné množství objektů v podobě hradů, zámků a zřícenin. Jejich velká část se vyskytuje i na dnešním území hlavního města Prahy a v jejím okolí, potažmo v širším pojetí ve Středočeském kraji. Bohužel ne všem těmto sídlům byla v rámci archeologie věnována dostatečná pozornost.

Do této kategorie spadá i na hrady bohatá oblast Posázaví, kde byla dodnes věnována největší archeologická aktivita pouze hradu Zlenice. Hradní areál hradu Zlenice je v rámci dosavadního poznání nejpřínosnějším z této oblasti a je také předmětem této bakalářské práce, která vznikla na základě zájmu o středověká feudální sídla, středověký styl života a hradní architekturu a typologii v rámci domácího regionu.

Obsahem této práce je celkový pohled na interdisciplinární výzkum a současný stav poznání hradu Zlenice u Senohrab. Cílem je základní představení hradu, především na základě archeologických poznatků se zaměřením na prostor vstupní věžovité brány do předhradí. Práce tak prostřednictvím analýzy archeologických nálezů a příslušné odborné literatury a pramenů přináší otázky a možné odpovědi k rekonstrukci pravděpodobné podoby vstupní věžovité brány do předhradí a vykresluje tak i možnou podobu života na hradě, konkrétně v prostoru této zájmové brány. Dále se práce zabývá objektem hradu v širším pojetí, kdy vykresluje historii osídlení a majetkoprávní mapu okolí s ohledem na vývojovou linii, která se dle archeologických nálezů týká období nedlouho před zánikem hradu.

Okrajově pak práce přináší doprovodné informace týkající se geografického řešení lokality, historických souvislostí, ale také ukázek dnešní prezentace lokality a dalších možných směrů budoucích výzkumů a řešení otevřených otázek.

Celá práce je zakončena zhodnocením příslušné problematiky a stávajících výsledků. Doplněna je o obrazový a dokumentační materiál, včetně použité literatury a dalších zdrojů k hradu Zlenice a danému tématu.

STRUKTURA PRÁCE

Celková podoba bakalářské práce je přehledně vypsána v obsahu. Tato kapitola pojednává podrobněji o její struktuře.

Práce je rozdělena do čtyř dílčích částí. První část tvoří dvě kapitoly. První kapitolou je úvod, který představuje téma práce a její vytyčené cíle. Následuje struktura práce, která přináší bližší informace k podobě práce a k jednotlivým kapitolám. Druhou část představuje obsáhlá třetí kapitola, která v podkapitolách pojednává o lokalitě hradu Zlenice v jednotlivých kategoriích od přírodních poměrů přes historii osídlení okolí, až k přehledu archeologického výzkumu hradu. Nejobsáhlejší část je věnována popisu hradního areálu a historii hradu, kde tato práce přináší nové poznatky ohledně zániku hradu. Stěžejní třetí část obsahuje analýzu a syntézu, tedy hlavní přínos této práce. Patří sem úvodní čtvrtá kapitola, která představuje již detailnější pohled na zájmový bod této práce, kterým je vstupní věžovitá brána do předhradí. Tato kapitola přináší přehled archeologického průzkumu věžovité brány do předhradí v podobě sond 13 a 16 a zpracování archeologických pramenů z těchto sond s vyvozením závěrů. Na základě rozboru těchto nálezů líčí pátá kapitola o tématu hradních bran a pokouší se o konkrétní možnou podobu tělesa této brány do předhradí. Poslední šestá kapitola pak přináší odpovědi a otázky k vnitřní podobě brány a jejího vybavení s cílem vykreslení podoby života v tomto prostoru. Poslední čtvrtou část tvoří sedmá kapitola, čili závěr, který celkově shrnuje obsah práce a její výsledky. Následuje seznam literatury a pramenů. Práci uzavírají přílohy a obrazové přílohy.

1. HRAD ZLENICE

1.1. Lokalizace

Hrad Zlenice, lidově také „Hláška“, se nachází vzdušnou čarou cca 32 kilometrů od centra hlavního města Prahy (*mapy a*). Původně tedy od místa, odkud můžeme sledovat politický výboj a postupnou kolonizaci Čech pod správou přemyslovského rodu. Tento fakt je zmiňován, jelikož se lokalita pro budoucí zlenický hrad nachází na území rané domény vznikajícího přemyslovského státu v těsné blízkosti tehdejšího hradiště Lštění, o kterém bude pojednáno v příslušné kapitole.

Například v době od 15. století do 19. století se hrad nacházel v kraji Kouřimském, a v období let 1949 – 1960 pak v Pražském kraji, okrese Praha-východ (*Wa*). Dle dnes platného členění leží na území Středočeského kraje, okres Praha-východ, v nejjihnějším katastrálním výběžku pod správou obce Senohraby. Jedná se o lesní pozemek s parcelním číslem 472/11, vlastnické právo má obec Senohraby (*Kašpar 2015, 2*).

Samotný objekt hradu leží na klesající zadní části ostrožny sevřené soutokem potoka Mnichovky a řeky Sázavy (Obr. 1) v nadmořské výšce okolo 300 metrů (předhradí 290 až 296 m n. m., hradní jádro okolo 300 až 310 m n. m.). Okolí je dnes porostlé smíšeným lesem s převažujícími jehličnany. (*Kašpar 2015, 2*).

1.2. Přírodní poměry

1.2.1. Přírodní podmínky na lokalitě

Hradní areál je situován v povodí řeky Sázavy ve středním Posázaví, v Posázavském bioregionu, přibližně v centrální části bioregionu v povodí řeky Sázavy, blíže k severnímu a severovýchodnímu okraji této oblasti (*Culek a kol. 1996, mapa*), jehož ráz přímo ovlivňuje přírodní podmínky lokality hradu. Okolní přírodní podmínky jsou dnes značně ovlivněny lidskou aktivitou.

1.2.2. Geomorfologie a geologie

Hrad leží v oblasti Posázaví. Tato krajina je pahorkatá a členitá. Okolní vrcholy dosahují maximální nadmořské výšky kolem 500 metrů (*Kucrová 2013, 5*).

Posázavský bioregion je celkově tvořen vrchovinou na žulách a rulách podél zaříznutého údolí řeky Sázavy a jejích přítoků. Má charakter monotónní pahorkatiny, která plynule navazuje na bioregion Slapský, s nímž má i mnoho společných rysů,

je však chladnější a vlhčí. Zdejší skalní útvary nejsou příliš výrazné a jsou vázány především na svahy zaříznutých údolí (*Culek a kol. 1996, 104-105*).

Nejužší oblast hradu Zlenice spadá do Ondřejovské vrchoviny poblíž hranice s Konopišťskou pahorkatinou. Ondřejovská vrchovina je součástí východní části Dobříšské pahorkatiny, která se nachází v severovýchodní části Benešovské pahorkatiny. Ta potom tvoří severozápadní část Středočeské pahorkatiny (*Demek 1987, 385*).

Ondřejovská vrchovina, v jejímž prostoru se hrad nachází, představuje plochý geomorfologický útvar v povodí řeky Sázavy. Mezi nejvýraznější terénní rysy patří hluboce zaříznutá údolí Sázavy a jejích přítoků. Nejvyšším bodem je vrch Pecný 546 m n. m., mezi výrazné dominanty v okolí hradu patří Čerčanský chlum 530 m n. m. (*Demek 1987, 385*).

Samotný hradní ostroh je skalnatý a nachází se v okrajové části Ondřejovské vrchoviny. Skalní výchozy v celém areálu vystupují místy nad terén. K tomuto obnažení skalního podkladu došlo jednak při hloubení příkopů a také při těžbě stavebního kamene. Složení hornin a jejich kvalita jsou značně proměnlivé. Převažuje pevná hornina, v některých místech však má odkrytá zvětralá hornina charakter hlinité zeminy. Hornina užitá jako stavební kámen byla velmi kvalitní (*Durdík a kol. 2010, 65*).

1.2.3. Klimatické podmínky

Území Posázavského bioregionu, do kterého náleží i lokalita hradu Zlenice, je vlivem blízkosti Polabí relativně teplé, vlivem polohy na návětrném svahu Vysočiny i relativně vlhké. Srážkové úhrny jsou zde vyšší než například v okolí Prahy. Teploty zde mají obecně klesavou tendenci od severozápadu k jihovýchodu, tedy severní a severozápadní část bioregionu je nejteplejší. Stejným směrem mírně narůstají i srážky (*Culek a kol. 1996, 105*).

Zdejší oblast se v rámci klimatických regionů České republiky vyznačuje dlouhým létem, které je teplé a mírně suché. Je zde krátké přechodné období s mírně teplým jarem a mírně teplým podzimem. Zima je naopak krátká, mírně teplá a velmi suchá s krátkým trváním sněhové pokrývky. V rámci českých zemí tak území kolem hradu Zlenice patří k nejteplejším v rámci kategorie – mírně teplé oblasti České republiky (*Quitt 1971, 9-14*).

1.2.4. Flóra a fauna

V rámci mapování potencionální přirozené vegetace můžeme území České republiky rozdělit na čtyři fytogeografické jednotky (Obr. 2). Největší část republiky zaujímá hercynská podprovincie, do jejíž oblasti patří i lokalizace hradu Zlenice (*Neuhäuslová a kol. 1998, 26-27*).

Hrad Zlenice se dle mapování přirozené vegetace nacházel v oblasti dubohabřinové a lipové doubravy, konkrétně ve vegetaci černýšové dubohabřiny, která se na daném území klikatí kolem řeky Sázavy s nepravidelnými výběžky podél okolních přítoků. V širší oblasti hradu Zlenice jsou pak mapována celkově tři společenstva: černýšová dubohabřina, lipová bučina s lípou srdčitou, biková a/nebo jedlová doubrava (*Neuhäuslová a kol. 1997*).

Dnes jsou místy zachovány fragmenty dubohabřin, ojediněle rozsáhlejší celky bučin, převažují však kulturní bory a smrčiny. Zcela dominantní je orná půda. (*Culek a kol. 1998, 104-105*). Původní přirozená vegetace Posázaví v podobě převážně bučinových a suťových lesů se dochovala na území Národní přírodní rezervace Ve Studeném (*Kucrová 2013, 6*).

V rámci fauny se v oblasti okolo hradu Zlenice vyskytují mnohé druhy savců, ptáků, obojživelníků, plazů, kruhoústých, měkkýšů apod. (*Culek a kol. 1996, 106*).

1.2.5. Hydrologie

Z hydrologického hlediska jsou pro hrad Zlenice důležité dva toky – potok Mnichovka a řeka Sázava, jejichž soutok vytváří příznačný klesající ostroh, na němž je hrad situován.

Řeka Sázava je hlavní řekou této oblasti nazývané podle ní jako Posázavský region či Posázaví (*Pleva 2005, 5*). Pramení v oblasti CHKO Žďárské Vrchy ve výšce 757 m n. m. asi 89,8 km vzdušnou čarou od hradu Zlenice (*mapy b*). Na konci svého toku řeka ústí do Vltavy v nádrži Vrané u Davle v nadmořské výšce 200 m n. m. V generálním směru teče od východu na západ a její údolí se postupně zahlubuje směrem po toku. Vyjma úseku Dolní Hamry – Ronov se jedná o řeku s mimopstruhovou vodou, včetně úseku pod hradem Zlenice (*Vlček a kol. 1984, 240*).

Potok Mnichovka pramení ve výšce 475 m n. m. asi přibližně 8,9 km od hradu Zlenice (*mapy c*). Jedná se o pstruhovou vodu. Potok se vlévá z pravé strany do řeky Sázavy v nadmořské výšce 268 m n. m. (*Vlček a kol. 1984, 180*).

1.2.6. Pedologie

Z pokryvů převažují svahoviny různých typů, v nízkých polohách i sprašové hlíny. Údolí řeky Sázavy a jejích přítoků lemují také menší ostrůvky terasových štěrků. Půdní substráty jsou zde ve většině oblasti charakteristické nedostatkem CaCO_3 (uhlíčitánu vápenatého). V severozápadní části a širším okolí údolí řeky Sázavy převažují víceméně nasycené typické kambizemě. V údolí řeky Sázavy je následně na drobných plochách pestrá škála rankerů (*Culek a kol. 1996, 105*).

1.3. Nástin historie osídlení oblasti

Nástin historie osídlení oblasti kolem hradu Zlenice je vytyčen do nepravidelného okruhu kolem hradu cca 4–6 km vzdušnou čarou od samotného hradu (Obr. 3). Respektuje tak větší část Kostkovského dominia a snaží se nastínit i situaci v sousedství. Zaměřuje se na vybrané, významnější lokality, jako jsou feudální sídla, vesnice, osady a města, které buď dodnes na daném území existují, nebo odehrály či mohly odehrát určitou roli v rámci historie hradu Zlenice. Ze značné části se tak bude pokoušet o částečnou rekonstrukci původního dominia pánů Kostků z Postupic v této oblasti, jelikož nejpravděpodobněji za časů jejich vlastnictví hradu Zlenice tento hrad zanikl.

Na území kolem zlenického hradu lze předpokládat majetkoekonomickou základnu zlenického panství, obsahující nejen polnosti, pozemky, lesy, vodní plochy, ale také osady a vesnice. Dané obce jsou v písemných pramenech uváděny jako součást majetku zlenického hradu. Do jejich výčtu patřilo půl městečka Lštění, celé vsi Hradiště, Lensedly, Hrusice, Mirošovice, Chlum, Hláška, Senobraby, Bohumily, Cukmantl a Všešim, část městečka Ondřejov a vesnic Údašina a Lomnice (*Vlasák 1859, 264*), dále Zlenice, Javorník a Čtyřkoly (*Kašpar 2015, 3*).

Vybrané lokality jsou řazeny abecedně. Některé z nich byly dle pramenů součástí původního zlenického panství, popřípadě později součástí Kostkovského dominia. Ostatní vykreslují rozvržení dalších sousedních panství v tomto prostoru.

Hrad Čejchanov

Nedaleko dnešního zámku Komorní Hrádek stával hrad Čejchanov, původně nazývaný pouze jako Hrádek. Vznikl snad někdy kolem roku 1300. První písemná zmínka je z roku 1318. Jako Čejchanov se nazývá po Čejchanovi z Hrádku, který je připomínán v roce 1356. Jednalo se o klasický hrad donjonového typu. Jeho historie končí na počátku 15. století, kdy byl v majetku známého vůdce lapků Jana Zula z Ostředka, proti němuž v roce 1404 vyrazila zemská hotovost v čele se Zbyňkem z Házmburka a jeho hrad dobyla (*Durdík 1999, 96*).

Čerčany

Obec Čerčany se nachází v nadmořské výšce 308 m. Obec je považována za centrum středního Posázaví. Poprvé je zmiňována v roce 1356. Historie obce, lépe řečeno osady, je ale jistě starší. Existují tu nálezy ze starší doby hradištní (*Nováková 1991, 156*). Původní název obce zněl „Černčany“ (*Větvička - Rendek 2011, 135*).

Čtyřkoly

Obec Čtyřkoly ležící v nadmořské výšce 280 m n. m. pod sebou zahrnuje menší obce Lštění, Javorník a Zlenice. První písemná zmínka je z roku 1549 (*Nováková 1991, 177*). Spekuluje se i o starším původu této osady, možná už v 11. Století, přičemž její název údajně vznikl od mlýna, který tu původně stával a měl čtyři mlýnská kola (*Heřman 2009, 110*). U něho později vznikla vesnice, která vzhledem ke své vzdálenosti od hradu jistě patřila do jeho majetku (*Kašpar 2015, 3*).

Hrad u Čtyřkol

Severně od Čtyřkol se nachází veřejnosti málo známé doklady Hradu u Čtyřkol. Písemné prameny o něm zcela mlčí, tudíž jeho jméno není známo. Nejspíše neměl dlouhého trvání. Určitou dobu se nabízela možnost, že se mohlo jednat o možného předchůdce hradu Zlenice, který leží na protější straně. Ale vzhledem k tomu, že potok Mnichovka, který oba hrady rozděluje, býval vždy majetkovou hranicí, je tato domněnka nepravděpodobná. Doba výstavby hradu, jeho obývání a konce není známa. Jeho vzhled je velice archaický. Mohlo se jednat o jeden z nejstarších hradů u nás (*Durdík 1999, 176*).

Hrusice

Obec v nadmořské výšce 365 m. Nejstarší písemné doklady jsou z roku 1205. Nachází se zde románský kostel sv. Václava ze 13. století, který byl barokně přestaven v 17. století (*Nováková 1991, 314*). Obec je uváděna jako majetek hradního zboží Zlenic (*Profous 1954, 783*).

Hvězdonice

Na protější levé straně řeky leží obec Hvězdonice, v nadmořské výšce 283 m. Poprvé je připomínána v roce 1422 (*Nováková 1991, 322*).

Chocerady

Obec Chocerady leží v nadmořské výšce 297 m. První písemná zmínka je z roku 1250. Dříve se pro tuto obec užíval název Kocerady. Nachází se zde například původně gotický kostelík Nanebevzetí panny Marie, zmiňovaný v roce 1350, který byl následně slohově upravován (*Pleva 2005, 252-256*).

Javorník

Javorník je malá obec v severním sousedství Čtyřkol v nadmořské výšce 385 m. V písemných pramenech se poprvé objevuje v roce 1444 (*Nováková 1991, 365*). Uváděn v majetku hradu Zlenice (*Profous 1949, 109*).

Hrad Ježov

Hrad Ježov je poprvé zmiňován v roce 1377, kdy byl součástí panství sousedního hradu Zlenice. Koncem 14. století se Ježov stal hned dvakrát královskou odúmrťí. Až roku 1463 kupuje zlenický statek i s hradem Ježov Zdeněk Kostka z Postupic. Následně byl hrad připojen k nedalekému panství Komorní Hrádek. Zda Ježov zanikl podobně jako Zlenice v časech zelenohorských válek, není známo. V letech 1552 a 1554 už je připomínán jako pustý. Vzhledem k špatnému stavu dochování hradu kvůli výstavbě železnice v místech hradní ostrožny i hradu samotného, nám původní podoba hradu zůstává utajena. Jistě se ale jednalo o výstavní, ač menší šlechtické sídlo (*Durdík 1999, 228*).

Kaliště

Obec Kaliště sestává ze tří částí – Kaliště, Lensedly a Poddubí. Samotné Kaliště leží v nadmořské výšce 377 m n. m. První písemná zmínka je z roku 1428 (*Nováková 1991, 390*).

Hrad Komorní Hrádek

Hrad Komorní Hrádek byl založen v roce 1412 jako nástupce zaniklého hradu Čejchanov a jednalo se o jednu z mála novostaveb z doby vlády Václava IV. Původně byl nazýván Veselé, pak jako Hrádek a šlo snad o hrad blokové dispozice. Jeho zakladatelem byl Racek Kobyla ze Dvorce. Za husitských válek byl Hrádek v majetku Kostků z Postupic a byl jejich hlavním sídlem zdejšího Posázavského dominia (*Durdík 1999, 268*). Název Komorní Hrádek se ujímá až později, snad v 16. století, kdy zde sídlil Jaroslav ze Šelmberka. Přívlastek „komorní“ tak údajně mohl vzniknout na základě jeho úřadu nejvyššího komorníka Českého království. V 16. století se dostal do držení pánů z Valdštejna, kteří jej dali renesančně přestavět. Dnešní podoba zámku je z časů posledních majitelů, rodu Khavenhüllerů z 19. století (*Pleva 2005, 258-262*). V současné době je zámek v majetku armády ČR.

Lensedly

Nevelká obec Lensedly leží ve 336 m n. m. a jsou poprvé zmiňována už v roce 1415 (*Nováková 1991, 490*). Obec je uváděna jako zboží hradu Zlenice (*Profous 1949, 502*).

Lštění

Jižním směrem od hradu Zlenice, na druhém břehu Sázavy ležela původně malá osada Lštění v nadmořské výšce 273 m n. m. Vznikla nejspíše v době, kdy na ostrožně nad ní vzkvétalo hradiště Lštění. Obec Lštění je poprvé připomínána v roce 1398 (*Nováková 1991, 533*). Ve 14. a 15. století patřilo pánům z Dubé. Od hradu Zlenice leží ve vzdálenosti asi 2,5 km a v jeho majetku je doložena z roku 1446 (*Profous 1949, 683*). Ve své historii je Lštění zajímavé tím, že se jednalo původně o městečko, které utrpělo v časech třicetileté války a kleslo na úroveň vsi (*Pleva 2005, 272*).

Hradiště Lštění

Na ostrožně nad stejnojmennou obcí se nachází hradiště Lštění, které sehrálo jistě důležitou roli v rámci osídlení zdejšího kraje. Bylo významné nejen jako regionální centrum této oblasti, ale v rámci raného přemyslovského státu celkově této části Čech. Raně středověké hradiště zde působilo v dobách od 10. do 12. století. Je také uvedeno

mezi pohraničními hradišti středočeského přemyslovského území v první polovině 10. století (*Sláma 1988, 71-84*). Hradiště Lštění je krátce zmiňováno Kosmovou kronikou, která uvádí, že v roce 1055 tu hradecký správce Mstíš z rozkazu knížete Svyatopluka II. věznil jménem neznámou manželku budoucího českého krále Vratislava (*Fiala – Bláhová – Hrdina 1972, 98*). Dominantou rozsáhlého areálu je dodnes stojící kostelík sv. Klimenta, jehož jádro však pochází až z vrcholného středověku. V jeho místech ale jistě stál starší, původní raně středověký kostelík (*Sláma 1988, 42*), o čemž svědčí i jeho svatoklimentské zasvěcení. V průběhu 11. století již hradiště podle Kosmase plnilo pouze druhořadou hospodářskou funkci a zaniká nejspíše v průběhu 12. století. Ještě ve 14. století je písemnými prameny zmiňována nevelká vesnice zvaná “Hradissczko“ (*Sláma 1988, 43*).

Mirošovice

Obec leží v nadmořské výšce 324 m. První písemná zmínka pochází z roku 1250. V 19. století se tu v okolí ústí Mirošovického potoka do Mnichovky rýžovalo zlato (*Nováková 1991, 577*). Obec zmiňovaná jako majetek zlenického panství (*Profous 1951, 93*).

Mnichovice

Mnichovice leží v nadmořské výšce 361 m n. m. První písemná zmínka pochází z roku 1135. Spadají pod ně další části obcí, jako je Božkov, Mnichovice a Myšlín. Nachází se zde barokní kostel, který vznikl na místě původní románské baziliky (*Nováková 1991, 585*).

Tvrz Myšlín

Nedaleko od centra Mnichovic se nachází dobře dochované zbytky tvrziště Myšlín, které je někdy označované také jako hrad. Jednalo se o tvrz založenou kolem poloviny 14. století při poplužním dvoře. První zmínka pochází z roku 1371, kdy tvrz vlastnil Mikuláš z Myšlína a z Kolovrat. V roce 1424 se přes manželku Annu dostal Myšlín do majetku Zdeňka II. Kostky z Postupic. Za časů pánů z Postupic je Myšlín v roce 1454 zmiňován jako tvrz a v roce 1465 dokonce jako hrad. Tento rod tu sídlí až do druhé půlky 15. století. Následně mění majitele, až byl nakonec připojen k panství Komorní Hrádek. V roce 1547 je pak uváděn jako pustý (*Kolektiv 2000, 484*).

První písemná zmínka o obci souvisí s danou tvrzí a je tedy z roku 1371. Samotná obec leží v nadmořské výšce 447 m (*Nováková 1991, 602*).

Ondřejov

Obec Ondřejov leží na hranici zájmové oblasti v nejvyšší sledované nadmořské výšce a to 467 m. Spadají pod něj ještě další části: Tremblat a Turkovice. První písemná zmínka o Ondřejově pochází z roku 1352. Obec je ale jistě starší, jelikož se tu nachází románský kostel ze 13. století. Dále například barokní statky z 2. poloviny 18. století (*Nováková 1991, 671*). Doložen v majetku hradu Zlenice z let 1415, 1446 a 1454 (*Profous 1951, 275*).

Pětihosty

Menší obec ležící ve výšce 345 m n. m. je poprvé připomínána v roce 1371 (*Nováková 1991, 705*).

Pyšely

Obec se nachází v nadmořské výšce 372 m v okrese Praha východ. Patří pod ni tyto části obce: Borová Lhota, Kovářovice, Nová Ves a Zaječice. První písemná zmínka o obci je z roku 1295 (*Nováková 1991, 773*). Nachází se zde například loretánská kaple z konce 17. století a barokní zámek z 18. století. Původně tu nejspíše v prostoru návsi stávala gotická tvrz ze 14. století. Poblíž ní byla později jako náhrada vystavěna nová tvrz v renesančním slohu, později přestavena do podoby dnešního zámku (*Kolektiv 2000, 631*). Nejstarší je zde původně románský kostel, následně barokně přestavěný (*Nováková 1991, 773*).

Senohraby

Obec Senohraby v nadmořské výšce 363 m n. m. leží severně od hradu Zlenice. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1444 (*Nováková 1991, 832*). Severně od hradu, nad údolím Mnichovického potoka, bylo situováno její původní nevelké historické jádro, které patřilo do zlenického majetku (*Profous – Svoboda 1957, 45*).

Hrad Stará Dubá

Východním směrem od Hvězdonic po proudu řeky se nachází zbytky podhradního městečka Odranec, které náleželo k hradu Stará Dubá (*Pleva 2005, 268*). Hrad Stará Dubá, původně nazýván jen jako Dubá, byl vybudován v druhé polovině 13. století. Poprvé se odsud psal v roce 1283 Ondřej z Dubé. Páni z Dubé ho vlastnili až do počátku 15. století, kdy přešel do vlastnictví známého lapky Jana Zula z Ostředka. Právě kvůli tomu byl hrad v roce 1404 dobyt a následně se nacházel ve špatném stavu. Vzkříšen byl opět za pánů Kostků z Postupic. Ovšem už v roce 1466 byl obležen a dobyt. Jméno Stará Dubá se užívá poprvé v roce 1648 (*Durdík 1999, 512*). V rámci

své podoby, náročnosti a doby vzniku se jedná o výjimečný hrad doby posledních Přemyslovců. V době, kdy bylo striktní rozlišení královských a šlechtických hradů, se totiž Stará Dubá, společně s hradem Příběnice, řádově podobají hradům posledních přemyslovských králů. Jedná se o typ hradu s obvodovou zástavbou, jeden z nejnáročnějších své doby (*Durdík 1995, 266*).

Vranov – Vranovská Lhota

Obec Vranov leží jihozápadně od hradu Zlenice v nadmořské výšce 356 m. Patří pod ni další obce, například Bezděkov, Bučina či Doubravice. První písemná zmínka je z roku 1352, ale obec je starší. Nachází se zde románský kostel už z počátku 11. století, který byl následně přestavěn ve 13. a pak 18. – 19. století (*Nováková 1991, 1037*).

Pod obec Vranov spadá také Vranovská Lhota. Leží v nadmořské výšce 409 m. První písemná zmínka je z roku 1397 (*Nováková 1991, 1039*). Dle názvu je jasné, že vznikla v rámci kolonizace okolí ve 14. století.

Zlenice

Obec Zlenice se nachází západním směrem od Čtyřkol na druhém břehu řeky Sázavy. Ve 14. století je zde zmiňován poplužní dvůr (*Nováková 1991, 177*). Obec, respektive její původní vrchnostenský dvůr, se nachází nejbližší k hradu. Dělí je jen šířka řeky. Dvůr jistě existoval již ve středověku a společně s osadou patřil do zboží Zlenic (*Profous – Svoboda 1957, 780*).

Zaječice

Obec Zaječice, která spadá pod Pyšely, leží v nadmořské výšce 401 m. Poprvé je připomínána už v roce 1194 (*Nováková 1991, 1066*).

Tato podkapitola měla za cíl nastínit možnou sídlištní síť vesnic, osad a feudálních sídel v nejbližším okolí hradu Zlenice a dotvořit tak obrázek jak možných komunikací, obchodních cest, hranic panství, tak i hustoty osídlení a rázu krajiny. Tyto aspekty, hlavně pak vytvoření povědomí o podobě a rozsahu dominia Kostků z Postupic v této zájmové oblasti, jsou důležité pro otázky vývoje a zániku jednotlivých lokalit, především pak sledovaného hradu Zlenice.

Dle stručného výběru je možné pozorovat, že ve vymezeném prostoru v okolí hradu Zlenice se nacházelo minimálně sedm dalších feudálních sídel. Při spojení těchto poznatků je možné konstatovat, že tato oblast byla ve 13. a na počátku 14. století

majetkově poměrně roztržštěná. Každý hrad, tvrz či dvorec odpovídal jednotlivým panstvím a jejich držitelům – pánům ze Zlenic, z Ježova, z Myšlína, z Dubé, z Hrádku, atd. Mohlo to souviset s předchozím zánikem hradiště Lštění, jehož význam od 12. století jistě upadal (*Sláma 1988, 43*), což mohlo vést k drobení zdejšího území mezi jednotlivé feudály. To odpovídá celkovému trendu konce 12. století a počátku 13. století, kdy se do té doby pouze hradní služebníci vymaňují z područí panovníka a začínají obhajovat dědičné právo. To také vedlo ke konci staré hradske soustavy a vzniku čím dál více nezávislé šlechty (*Petráň 1985, 263-264*). Majetkové oblasti se začaly scelovat a následně rozrůstat se sílicí mocí některých lokálních rodů, jako byli nejprve páni z Dubé a následně páni Kostkové z Postupic. V oblasti tak během první poloviny 15. století vzniklo velké dominium, které bylo v závěru sledované epochy v držení Kostků z Postupic.

Ze jmenovaných hradů, jejichž životnost trvala i v 15. století, jako Stará Dubá, Komorní Hrádek, potažmo Ježov, sdílely v dobách válek pravděpodobně stejné osudy jako hrad Zlenice, jelikož také náležely do dominia Kostků z Postupic. Výjimečné postavení, a ve svých časech jistě také prioritní, zde zaujímá hrad Komorní Hrádek, jelikož jako hlavní sídlo Kostků v této oblasti se jako jediný, byť jistě utrpěl újmu, vzpamatoval a přežil do dnešních dnů.

1.4. Historie hradu Zlenice

1.4.1. Hrad Zlenice ve středověku

Název pro hrad „Zlenice“ pochází od původně čeledního názvu pro ves, z níž se na počátku 15. století stal Zlenický dvůr (*Sedláček 1927, 52*). Lidově se hrad nazývá také jako „Hláška“.

Všeobecně je uváděno, že byl hrad založen nejspíše v první polovině 14. století, přesné datum není známo. Dle však nejnovějších archeologických zjištění by bylo možné založení hradu datovat už do poslední dekády 13. století (*Kašpar 2015, 4*). První doložená zmínka pochází z roku 1318, kdy jsou Zlenice uváděny jako sídlo pánů ze Zlenic. Jedná se o soudní spor Oldřicha ze Zlenic se Ctiborem z Kožlí (*Sedláček 1927, 52*). Dlouhou dobu nebylo jisté, zda už se v případě Oldřicha ze Zlenic mluví o dnešním hradu Zlenice, či o jiném panském sídelním objektu. V místech zlenické vsi je například ve 14. století připomínán poplužní dvůr (*Nováková 1991, 177*). Jednat se mohlo i o nedaleký Hrad u Čtyřkol, ke kterému chybí jakékoliv písemné doklady. Tomáš Durdík o tomto jen archeologicky doloženém hradě ještě ve svém díle

Encyklopedie českých hradů z roku 1995 uvažoval jako o možném předchůdci hradu Zlenice (*Durdík 1995, 327*). Vzhledem k posunu vědomostí však později uvádí, že spolu nejspíše oba hrady nesouvisí (*Durdík – Sušický 2005, 156*) a tento fakt je dodneška přijímán na základě archeologických poznatků z roku 2001, kdy bylo založení hradu posunuto na samý počátek 14. století, eventuálně přelom 13. a 14. století, což potvrzuje, že záznam z roku 1318 zmiňuje skutečně dnešní hrad Zlenice (*Durdík – Kašpar 2002, 15*).

Jako další majitel hradu je uváděn Jan ze Zlenic, který zastával pozici u zemského soudu (*Sedláček 1927, 52*). Ten je připomínán v roce 1351, kdy hrad Zlenice zastavil pánům z Tetína (*Durdík 1999, 629*).

Nedlouho poté, co byl hrad v držení Štěpána a Ješka z Tetína, získali hrad páni z Dubé, buď koupí, nebo v rámci dědictví (*Sedláček 1927, 52*). Páni z Dubé měli své hlavní sídlo nedaleko od hradu Zlenice na protějším břehu řeky Sázavy na hradě Stará Dubá (*Sedláček 1927, 102*). V letech 1361–1412 byl držitelem zlenických statků Ondřej IV. z Dubé a ze Zlenic, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších členů českého panstva za Karla IV. Roku 1377 se Zlenice staly královským manstvem i s hradem Ježov a okolními vesnicemi, dvory a městečkem Lštení (*Sedláček 1927, 52*).

V následujícím 15. století se v držení hradu vystřídal několik majitelů, například páni z Poděbrad, páni z Častolovic či páni z Konojed (*Sedláček 1927, 53*).

Roku 1444 byl hrad zastaven Kostkům z Postupic, konkrétně Zdeňkovi II. Kostkovi z Postupic. V rámci dlužné částky však Anna, vdova po Petrovi z Konojed, připsala stejné zboží i pánu Kunšovi Rozkošovi z Dubé. Na hradě Zlenice tak náhle byli dva páni. Tento spor ukončil až Zdeněk Konopišťský ze Šternberka v roce 1445, kdy se měl jediným pánem stát Zdeněk II. Kostka z Postupic. K celkovému dořešení situace došlo ale až v roce 1448. Téhož roku však Zdeněk II. Kostka umírá. Po jeho smrti přešel všechn majetek na jeho syna Mikuláše (Mikše) z Postupic (*Sedláček 1927, 53-54*).

Za Mikuláše se ujal správy statků jeho bratranec Zdeněk III., který byl zřejmě jeho poručníkem. Zdeněk III. Kostka z Postupic se osvědčil jako dobrý správce, protože si v roce 1453 vyprosil od Jiřího z Poděbrad odúmrť na Zlenice po pánech z Konojed a v roce 1454 je předal zpět Mikulášovi. Pravděpodobně stejně tak v roce 1454 zbavil odúmrť i Myšlín, který si podržel do roku 1465 (*Sedláček 1927, 104*).

Krátce nato v roce 1456 však Mikuláš prodal zlenické panství bratrům Burianovi, Zdeňkovi a Mikulášovi Trčkům z Lípy. Od nich v roce 1463 kupuje Zlenice opět Zdeněk III. Kostka. V roce 1465 zbavuje Zlenice manského závazku výměnou

za hrad Myšlín, a ty se stávají dědičnou součástí Kostkovského panství Komorní Hrádek. Ve stejném roce se však Zlenice uvádí již jako opuštěné. V listině z roku 1465 je přímo zmiňováno, že je hrad Zlenice zbořen a opuštěn (*Sedláček 1927, 54*). Nikde není uvedeno, kdy přesně a kým byl hrad obléhán a dobyt.

1.4.2. Zánik hradu Zlenice

1.4.2.1. Otázky k zániku hradu a stávající názory

Jednou z důležitých otázek, vzhledem k výpovědním hodnotám archeologických nálezů z prostoru brány do předhradí, je bližší rozbor závěrů ohledně zániku hradu Zlenice. V této části sem patří nástin názorového vývoje a též porovnání historických a dosavadních archeologických informací.

Po dlouho se odpověď na zánik hradu vyskytuje v téměř neměnné podobě. Období zániku je kladeno do období poděbradských válek a za dobyvatele je nejčastěji považován Jiří z Poděbrad. Kritický postoj vůči tomuto závěru vznikl na základě podrobnějšího zájmu a zohlednění historických faktů, na který nebyl mnohdy v čistě archeologickém či stavebně-historickém ohledu brán zřetel. Ona nejasnost se týká otázky zániku hradu a údajného dobyvatele hradu. Je-li za dobyvatele považován Jiřík z Poděbrad, naskytá se mnoho otázek, například proč by byl hrad Zlenice, stejně jako ostatní součásti zdejšího panství pánů Kostků z Postupic, obléhán a dobyt králem Jiřím z Poděbrad, byli-li Kostkové na jeho straně. Otázkou také je, zda byl skutečně zničen za poděbradských válek či v jaké podobě jeho destrukce probíhala.

Stávající názory na zánik hradu jsou velice podobné a mnohdy se navzájem slepě kopírují. V odborné literatuře nacházíme v rámci zániku hradu Zlenice nejčastěji frázi, že hrad zanikl během poděbradských či zelenohorských válek mezi lety 1463–1465. Tuto nepřiliš jasnou, avšak mnohými autory oblíbenou odpověď můžeme sledovat ještě v literatuře hlavního badatele na této lokalitě, Tomáše Durdíka (například *Durdík 1999, 629*). Tento závěr však můžeme vysledovat už i u „zakladatele české kastelologie“ Augusta Sedláčka v jeho díle „Hrady, zámky a tvrze království českého XV.“ z roku 1927 (*Sedláček 1927, 54*), kde nejspíše i vznikla a od té doby je užívaná dodnes.

Právě především z pera hlavního badatele této lokality, tedy Tomáše Durdíka, nejčastěji pochází závěr, že hrad byl dobyt na popud Jiřího z Poděbrad. Například v knize od autorů Tomáše Durdíka a Viktora Sušického „Zříceniny hradů, tvrzí a zámků – Střední Čechy“ z roku 2005 je možné se na stránkách věnovaných

zřícenině hradu Zlenice dočíst, že hrad „...v rámci poděbradských válek byl mezi rokem 1463 a rokem 1465, kdy se již připomíná při řešení manského závazku jako zbořený, obležen, dobyt a zničen královským vojskem.“ (Durdík – Sušický 2005, 156-158).

Z neliterárních zdrojů může být jmenován například slavný a diváky oblíbený dokument Štíty království českého z roku 2008 z programu České televize (Obr. 4). V 6. díle nazvaném „Hrady dobyté“ mluví Tomáš Durdík o zániku hradu Zlenice v kontextu s králem Jiřím. Zmiňuje se jak o probírané bráně do předhradí, tak mimo jiné i o protilehlém Hradu u Čtyřkol. O dobytí a zániku hradu mluví takto: „*Brána do předhradí... je akorát proti protilehlému návrší, na kterém kdysi dáno stával taky hrad, ale ten byl tehdy už dávno v troskách, ale Jiří tam měl svoje vojsko, a to odtama do hradu usilovně střílelo.*“ Následně však přiznává, že o dobytí hradu nemáme žádné informace: „*My o to nevíme vůbec nic, protože psaná historie mlčí i o tom obležení. My víme, že Jiří z Poděbradský tady ty hrady obléhal a boursal a pak najednou víme, že tento hrad je zbořený.*“ (ŠKČ 2008).

Z novějších zdrojů je možné uvést internetový článek z roku 2013 ze zpravodajského portálu Praha.idnes, jehož autorkou je Markéta Zikmundová. Ta zde několikrát uvádí jako příčinu dobytí hradu aktivitu vojsk krále Jiřího z Poděbrad. Citujeme například „*(Hrad Zlenice) zanikl v letech 1464 až 1466, kdy na něj armáda krále Jiřího z Poděbrad zaútočila a hrad pobořila.*“ A dále odstavec o dokladu zániku hradu včetně rozhovoru s panem Tomášem Brabcem ze sdružení Zlenice: „*Gotický hrad nazývaný často Hláska, zanikl při zelenohorských válkách v 15. století působením armády krále Jiřího z Poděbrad. Jenže se dosud nevědělo, že jeho vojáci hrad podkopali. To odhalily loňské sondy hluboké až tři metry. Našel se výkop až na základovou skálu, kam tehdy vojáci postavili výdřevu, nacpali střelným prachem, zapálili a věž zbořili. Nikdo nevěděl, že je to na tomto místě.*“ (PI 2013).

Výjimku je možné najít v jednom z příspěvků do „Památek archeologických a místopisných“ z roku 1859 od Antonína Norberta Vlasáka, který se v souvislosti s panstvím Komorního Hrádku k zániku Zlenic vyjadřuje takto: „*Toho času (1466) dobytí byli také hradové našeho Kostky: Hrádek, Dubá a Zlenice nad Sázavou, načez vypálení a poboření, tak že nepovstali více ze zřícenin svých. Hrádek byl sice nově vystavěn, octnul se ale na jiném přístupnějším místě... Tak jako Dubá byl i hrad Zlenice dobyt a zbořen od jednotníků páně Zdeňka Konopištského ze Šternberka v občanských bojích r. 1466 (Vlasák 1859, 260, 264).*“ Z novějších děl je možné podobné stanovisko najít například v knize „Čas hradů v Čechách II.“, kde na stranách věnovaných hradu

Zlenice autoři uvádí domněnku, že „Hrad byl zničen v následných bojích krále Jiřího se zelenohorskou jednotou. Kostkové, stojící věrně při králi, byli patrně na Zlenicích obleženi a dobyti Zdeňkem Konopištským ze Šternberka. Kdy se tak stalo a za jakých okolností, však není známo. Roku 1465 se Zlenice uvádějí jako hrad zbořený.“ (Vrbenská – Mysliveček – Koubová 1995, 82).

1.4.2.2. Historická a majetkoprávní fakta v době údajného zániku hradu

Politická situace a stabilita se v dobách vlády krále Jiřího z Poděbrad (králem v letech 1458-1471) ve značné míře odvíjela od vztahů mezi příslušníky kališnické a katolické konfese (Wb). Král Jiří si tak musel počínat velice opatrně a spravedlivě vůči oběma stranám. Po celou dobu, byť sám utrakvista, vystupoval jako král kališníků i katolíků, který dodržoval práva katolické víry i kompaktáta, jejichž platnost musel hájit (Čornej – Bártlová 2007, 197). Přesto byl a dodnes mnohdy je označován jako „husitský král“ (Čornej – Bártlová 2007, 218).

Král Jiří se snažil pozice nejvyšších funkcí rozdělovat rovnoměrně v rámci konfesí. Ovšem i tak vzniká rivalita, která nebyla ovlivněna jen náboženskou orientací, stavovským postavením, ale byla dána i mírou politického vlivu a na základě osobních či příbuzenských pout ke králi. Mezi nejbližší osoby krále Jiřího patřili například bratři Albrecht a Zdeněk III. Kostkové. Oproti tomu se však pomalu začala formovat skupina příslušníků starobylých katolických panských rodů, které se soustředily kolem Zdeňka Konopištského ze Šternberka (Čornej - Bártlová 2007, 217 - 219).

V českých zemích celkově vládl nepokoj a nespokojenost. Aspektů byla hned celá řada. Bylo to Jiříkovo nakládání s tzv. odúmrťí ve spojení s morovou epidemií, upadající hodnota českého groše, a hlavně celkově Jiříkova politika (Čornej – Bártlová 2007, 231 – 232). Česká šlechta byla nespokojená a tlačila na krále Jiřího se svými podmínkami – opět šlo o roli v moci a řízení státu. K tomu se ještě přidala otázka, kdo usedne na trůn po Jiříkovi, který samozřejmě v nástupnictví viděl své syny. Vzhledem k tomu všemu se v ústraní začal pomalu shlukovat panský odboj, který dostal v roce 1465 jasnou podobu. Už v roce 1464 se král Jiří dostal do sporu s biskupem Joštem, který trval do následujícího roku, ač zatím přátelsky. Jiří se ale nemohl zříct kompaktát a Jošt, vratislavský biskup, nemohl porušit papežský příkaz. Postupně se tak začalo vyčleňovat křídlo kališnické, na straně krále Jiřího, a křídlo katolické, na straně Jošta a jeho nového přítele Zdeňka Konopištského ze Šternberka, z jehož rukou

původně zemský správce Jiří přijal českou korunu a stáli při správě země přátelsky po svém boku (*Macek 1967, 170 – 177*).

Zdeněk Konopišťský ze Šternberka byl velice ambiciózní a ctižádostivý, stejně jako Jiří. Postupně se Zdeněk vzhledem k odlišné víře začínal dostávat do konfrontace s králem, a jakmile chtěl Jiří ukázat svou autoritu, oba se rozešli. Zdeněk se přidal k jednotě Strakonické, podle Strakonice v majetku Jošta z Rožmberka. Následně se však Zdeněk dostal do čela povstalců. 28. listopadu 1465 vznikla jednota Zelenohorská podle hradu Zelená hora u Nepomuku v majetku Zdeňka (*Macek 1967, 175 – 177*). Uskupení tvořilo původně 15 pánů, mezi nimi byl například Jindřich starší a Jindřich mladší z Plavna, Bohuslav ze Švamberka či Jindřich z Hradce. Z nižší šlechty pak jediný zástupce, a to Dobrohost z Ronšperka. Celkově tak 16 zakládajících členů (*Čornej – Bártlová 2007, 231*). Stěžovali si na berně, mincovní zmatky, vytýkaly dynastické zájmy apod. V popředí tedy překvapivě nebyly otázky náboženské, i když nezapomněli podotknout svou poslušnou papeži, a tím tak vnitropolitické sváry proměňovali v konflikt mezinárodní. Jiří proti nim nezasáhl hned. Uklidnila ho věrnost prokázána městy a nižší šlechtou. Navíc musel pracovat na očištění jména Čechů a zemí Koruny české. Dál pokračoval v kompromisech v jednání se samotným papežem. 23. prosince 1466 však Pavel II. vyhnal „ztraceného syna“ z církve a sesadil ho z trůnu. Další Jiříkovo poselstvo do Francie pak mohlo jen mírnit dopady papežské klatby (*Macek 1967, 170-185*). Právě od roku 1466 se jednota Zelenohorská začala aktivněji zapojovat do odboje (*Čornej – Bártlová 2007, 245*).

Král Jiří se snažil s jednotou zelenohorskou domluvit smír, ovšem Zdeněk Konopišťský ze Šternberka nechtěl ustoupit, jelikož jednota se rozšířila, získala větší moc a on sám byl požehnan samotným papežem. Byl potvrzen ve funkci hejtmana panské ligy a měl tak zvláštní požehnání ve válce s kacíři. Stal se jakýmsi protikrálem a nadějí všech papeženců. Jednota tak začíná své jednání ospravedlňovat právě hlavně otázkami náboženství, tedy boje za svatou katolickou církev (*Macek 1967, 186-189*).

19. dubna 1467 vyhlásil Jiří z Poděbrad otevřeně válku proti papežovi. Následně 20. dubna toho roku vydal příslušné listy všem odbojníkům proti němu a vyhlásil jim tím dle rytířských mravů své nepřátelství. Teprve tehdy odejmul vzbouřencům zemské úřady a například na místo nejvyššího purkrabího pražského nastupuje Zdeněk III. Kostka z Postupic, který nahrazuje Zdeňka Konopišťského ze Šternberka. Následně byla obležena důležitá hradska sídla vzbouřenců jako Roudnice, Helfenburk,

Šternberk (Český Šternberk), Konopiště, Leštno (Líšno) a Kostelec na Sázavě (Zbořený Kostelec), poslední tři zmiňované jako důležitá střediska v moci Zdeňka ze Šternberka. Jak on, tak i Jiří hledali pomoc v zahraničí, proto se do konfliktů míchala jak česká, tak zahraničí šlechta. Na popud Zdeňka ze Šternberka, který nabízel i královskou korunu, vstoupil do konfliktu uherský král Matyáš Korvín. V březnu roku 1468 přijal nabídku koruny a vyhlásil Jiříkovi válku (*Macek 1967, 186-191*). V těchto chvílích je možné zájem o historické souvislosti, vzhledem k hraniční době zániku hradu Zlenice, ukončit.

Ve výčtu obléhaných hradů králem Jiřím z Poděbrad není nikde zmiňován hrad Zlenice. Útočné síly, které se vzhledem ke vzdálenosti jednotlivých panství jistě musely rozdělit na menší vojenské jednotky (*Macek 1967, 189*), zaútočily na katolická sídla, v rámci Posázaví na majetek Zdeňka Konopišťského ze Šternberka, toho času s hlavním sídlem na pevném hradě Konopiště (*Macek 1967, 201*). Vojenské putky v prostoru Posázaví od Leštna (Líšna) na jihu přes Konopiště, Kostelec nad Sázavou (Zbořený Kostelec), Zlenici a Starou Dubou až ke Šternberku (Českému Šternberku), tak v sobě jistě míchají vojenská tažení a ležení nejen posádek krále Jiřího z Poděbrad, ale právě i útoky posádek jednoty Zelenohorské, potažmo Zdeňka Konopišťského ze Šternberka.

V době možného a dosud uváděného zániku hradu Zlenice, tedy v 60. letech 15. století, konkrétně od roku 1463, byl majitelem hradu Zdeněk III. Kostka z Postupic. Musel jím být tedy i v době údajného dobytí hradu, jelikož v roce 1465 si u krále vyžaduje zbavení manského závazku pro hrad Zlenice výměnou za hrad Myšlín. U této příležitosti je hrad poprvé zmiňován jako zbořený a pustý (*Sedláček 1927, 54*).

Zdeněk III. z Postupic se narodil v roce 1438 svému otci Vilému Kostkovi z Postupic (*Halada 1992, 78*). Stal se stoupencem krále Jiřího z Poděbrad, který ho následně povýšil z rytířského stavu do stavu panského (*Macek 1967, 173*). Zatímco bratr Albrecht se stal dolnolužickým fojtem, Zdeněk získal funkci kutnohorského mincmistra (*Čornej – Bártlová 2007, 217*). Od roku 1462 byl Zdeněk titulován jako nejvyšší mincmistr Království českého (*Čornej – Bártlová 2007, 226*).

Zdeněk III. Kostka byl i věrným přítelem a rádcem českého krále Jiřího z Poděbrad – jeho „alter ego“ ve věcech týkajících se vnitřní zemské správy. Král Jiří ho považoval za svého nejbližšího druha a radil se s ním ve věcech vnitropolitických. Zdeněk tak dokonce jmenoval velitelem svých vojsk. To se nakonec panu Zdeňkovi stalo osudné, když padl v rámci svého úkolu osvobodit z obležení posádku v Uherském Hradišti v rámci nastalých česko-uherských válek (*Macek 1967, 194-195*).

Samotný rod Kostků, ze kterého pocházel, byl v dobách krále Jiřího velice bohatý. Už v roce 1465 vlastnili více než 5 hradů, podobně jako významné rody Rožmberků, Zajíců či samotných Poděbradů (Čornej – Bártlová 2007, 218). Ve vytyčeném zájmovém prostoru této práce se nacházela podstatná část Kostkovského dominia zahrnující vedle hradu Zlenice i hrady Ježov, Myšlín, Stará Dubá a Komorní Hrádek. Další statky rodu Kostků z Postupic sčítaly ke konci 15. století i panství mimo Posázaví jako Lanšperk, Nouzov, Moravskou Třebovou, Helfštejn (Helfštýn), Hranice, Podlažice, Brandýs nad Orlicí, Litomyšl a Přerov. Následně v 16. století rod Kostků z Postupic v Čechách vymírá (Halada 1992, 78).

Nejstarší syn Zdeňka z Křemenic, zakladatele rodu prvně zmiňovaného v roce 1379, Vilém I. Kostka, získává Hrádek nad Sázavou (Komorní Hrádek) a Postupice, rodiště rodu Kostků, přenechává svému mladšímu bratrovi Zdeňkovi II. Vilém I. Kostka z Postupic proslul jako válečník, později jako vůdce utrakvistické strany. Byl rovněž členem českého poselstva na basilejském koncilu. Během husitských válek patřil k pražskému měšťanskému křídlu. Bojoval mimo jiné u Lipan. Později přešel na stranu Zikmunda. Byl zavražděn v roce 1436 při obléhání Hradce Králové (Halada 1992, 78-79). Mladší syn Zdeněk II. Kostka k postupickému majetku získal v roce 1444 Zlenice, Chrast a Myšlín (Halada 1992, 78).

Za husitské revoluce, a zejména v době poděbradské, patřili Kostkové z Postupic mezi nejvýznamnější šlechtické rodiny v Čechách a na Moravě. V roce 1467 stáli neochvějně na straně krále Jiřího z Poděbrad (Halada 1992, 78).

1.4.2.3. Historické a archeologické doklady zániku hradu

V dataci zániku doposud mohly pomoci pouze písemné prameny, které jeho zánik limitovaly mezi rok 1463, kdy je zmíněn v souvislosti jeho majetkoprávního přesunu do rukou Zdeňka III. Kostky z Postupic, a rok 1465, kdy je hrad Zlenice uváděn už jako zbořený a opuštěný, zbavený manského závazku a stává se dědičnou součástí Kostkovského panství Komorní Hrádek (Sedláček 1927, 54).

Násilnému zániku pak odpovídají doposud zkoumané archeologické nálezy. Snad právě v reakci na neklidné období 15. století a možné nebezpečí reaguje majitel hradu zesílením čelní, jinak velmi slabé hradby, a je možné uvažovat i o vzniku lehčí formy opevnění podél přístupové cesty včetně vzniku snad dělostřeleckého zahloubeného postavení (Durdík 2011a, 565). Právě tímto směrem, od čela hradu, se nacházelo hlavní nebezpečí v podobě protilehlé stoupající ostrožny. Na ní se

nacházel v dobách Zlenického hradu už zaniklý Hrad u Čtyřkol. Zde existující vyrovnané terény, příkop i val umožňovaly ve vzdálenosti vzdušnou čarou asi 100 m od čelního opevnění hradu skvělé možnosti jak pro chráněný obléhač tábor, tak pro obléhač stroje (*Durdík 2011a, 566*).

Stejně nebezpečné místo se nacházelo i na druhé straně. Terén nad samotným hradem, tedy severozápadním směrem, totiž prudce stoupá a případnému obléhači tak nabízel skvělou možnost k ostřelování a poškozování hradu již asi 45 metrů od hrany hlavního příkopu, který vymezoval jádro hradu a odděloval ho od stoupající ostrožny. A další možné ohrožení jistě poskytovaly svahy západním směrem podél koryta potoka Mnichovky. Vzhledem k dnešní existenci železniční trati v těchto místech zde nebyly nalezeny žádné doklady obležení, ani relikty obléhačích stanovišť. Naopak lokality na svahu nad hradem i protilehlé stanoviště v místech Hradu u Čtyřkol archeologické doklady obléhání přinesly (*Durdík 2011a, 566*).

Nejpříhodnější stanoviště pro obléhače, tedy prudce stoupající svah nad hradem, přineslo doklady obléhání v podobě valu a nedokončeného příkopu. Spíše než snaze o posílení fortifikace hradu se tedy jedná o pozůstatek aktivit obléhačů. Dodnes však nebyly zjištěny jednoznačné doklady ostřelování z tohoto místa (*Durdík 2011a, 567*). Tento fakt může souviset jak s nedlouhým trváním obléhání hradu, s pozdějším zánikem či s prozatímním nedostatečným archeologickým výzkumem v této části.

Pro dobré palebné podmínky však byl nepochybně využit areál zaniklého Hradu u Čtyřkol. Byly nalezeny především militárie, například olověná válečková střela, nejspíše do hákovnice. Střelba odsud byla zjevně cílena proti čelní stěně předhradí se vstupní věžovitou bránou. V prostoru brány učiněné nálezy představují například rozlomenou prakovou kouli dokládající přítomnost menšího vrhačského stroje, dále olověnou válečkovou střelu, hroty střel a šipky (Obr. 5), které dokazují užití hákovnic, kuší a luků, též využití zápalných střel (*Durdík 2011a, 567-588*).

Nálezové soubory odpovídají úrovni vojenství probíhajícího 15. století, počínaje husitskou revolucí, která přinesla masový rozvoj palných zbraní. Velikost a vybavení vojska se odvíjelo od postavení majitele a velitele vojska. Všeobecně je možné říci, že standardně mohla vojska v této době při obléhání disponovat jak klasickými chladnými zbraněmi, jako je meč a kopí, tak palnými a mechanickými, jako kuše, luky, ale též píšaly, hákovnice, tarasnice, houfnice či těžší bombardy a komorová děla. K těmto posledním zmiňovaným, již těžce destruktivním a jistě již samo o sobě odstrašujícím, můžeme přidat vrhačský a metací stroj jako

trebuchety, onagery, praky, balisty, apod. Naopak na straně obránce, který spoléhal především na sílu hradní fortifikace, můžeme v návaznosti opět na postavení majitele hradu a význam daného hradního objektu najít vedle klasických chladných zbraní spíše jen lehčí střelné zbraně jako luky, kuše, píšťaly, houfnice, ovšem někdy také praky. K tomu náleží i střelivo v podobě šípů, olověných válečků, prakových koulí, apod. (Novobilský 2008, 23-35). S uplatněním některých z těchto vyjmenovaných zbraní je jistě možné počítat také v případě vojenské operace na hradu Zlenice s ohledem k nálezovým okolnostem, a to i při faktu, že zde například nebylo doloženo dané střelivo či jeho četné množství. Střelivo, především v podobě ceněných kovových šipek či olověných válečků, se totiž po boji většinou sbíralo k opětovnému využití.

Je zřejmé, že upřednostňovaný způsob dobytí hradu v podobě jeho získání bleskovým bojem či lstí v případě hradu Zlenice nevyšlo. Dlouhé obležení, jaké se uskutečnilo například u nedalekého Konopiště, bylo nákladné (Novobilský 2008, 23). Obláhatelé tak v případě Zlenice zvolili další možnost, a to znepríjemňování pobytu hradní posádky a podlamování pevnosti jejich morálky, stejně jako pevnosti hradební fortifikace pomocí ostřelování hradu. I přesto, že obláhatelé při dobývání využili větší i menší palebné síly, která by jistě v delším časovém úseku měla vzhledem k slabé fortifikaci předhradí ničující účinky, je patrné, že ostřelování nebylo příliš intenzivní. Během obléhání zde tedy nedošlo k zásadním a ničujícím destrukcím zdiva ani velkým požárům (Durdík 2011a, 568). Poté, co se posádka hradu vzdala, mohl být hrad obsazen, a až následně byly provedeny destrukční akce, nejspíše za účelem symbolické demonstrace vítězství a na druhé straně prohry a ponížení.

Toto záměrné ničení, tedy bourání celého hradu či jeho částí, je doložitelné na mnoha hradech, například na lokalitách Zbořený Kostelec, Hus, Stará Dubá či Vizmburk (Novobilský 2008, 34). Na Zlenicích tento případ doložil výzkum v roce 2012. Na dně sondy 28, která zasahovala do interiéru i exteriéru věžovitého paláce, byly zjištěny doklady záměrné destrukce této části coby dominanty hradu, kdy bylo zdejší zdivo ve spodních partiích kompletně odtěženo a vylámáno podkopem. Tuto skutečnost potvrzuje i výrazná popelovitá vrstva na povrchu skály dokládající silný požár po výdřevu pro podkop (Kašpar 2015, 20). Stejně tak existuje možnost těchto destrukcí v režii samotných Kostků z Postupic, kteří už nestáli o nepohodlné a poničené sídlo a v rámci svého panství s centrem na Komorním Hrádku povolili mezi lety 1463–1465 jeho likvidaci. Samotné doklady o obléhání a posilování fortifikace hradu tak mohou být i s ohledem k úrovni vojenství staršího data.

1.4.2.4. Závěrečné zhodnocení otázky zániku hradu

Při snaze o zodpovězení dané otázky ohledně zániku hradu Zlenice je důležité shrnutí současné úrovně poznání. Především je to nutnost obezřetnosti ohledně výpovědní hodnoty písemných pramenů a výše popsanych archeologických nálezů. Tyto indicie potvrzují zánik hradu, v případě archeologických nálezů i jeho násilný zánik či poničení, ovšem nedovolují určit přesnou dataci, stejně jako nedovolují označit za dobyvatele krále Jiřího z Poděbrad, který je v této souvislosti nejčastěji uváděn. Dle předložených skutečností je tedy na místě přehodnocení stávajícího všeobecně užívaného tvrzení.

Pokud by se předpokládalo, že byl hrad obléhán a zničen během poděbradských válek, konkrétně v období let 1463–1465, které limitují písemné prameny, je nutné zohlednit především známá historická fakta. Přihlédne-li se k faktu, že hrad Zlenice v této době patřil do majetku rodu Kostků z Postupic, straníků Jiřího z Poděbrad, zjišťuje se už v této chvíli, že jeho vojenská operace vůči jejich majetku je nepravděpodobná. Dodá-li se k tomu fakt, že hrad Zlenice v té době vlastní Zdeněk III. Kostka z Postupic, věrný a blízký přítel krále Jiřího, jeví se jeho útok na Zdeněkův hrad jako více než nepravděpodobný.

Naopak pravděpodobnější se při zohlednění politických a dalších okolností, jako jsou například okolnosti geografické a čistě lidské, jako je závist, vzdor, pomstychtivost a nepřátelství, jeví podezření, že dobyvatelem hradu mohl být Zdeněk Konopišťský ze Šternberka. Hrad Zlenice, tedy sídlo nepřítele v podobě kališníka a straníka krále Jiřího, totiž ležel téměř v sousedství jeho hradů Šternberk (Český Šternberk) či Kostelec nad Sázavou (Zbořený Kostelec). Přidají-li se k tomu výše zmíněné vnitropolitické pŕtky, je již závěr ohledně vojenské akce Zdeňka Konopišťského ze Šternberka během 60. let velice lákavý.

Ovšem ani označení Zdeňka Konopišťského ze Šternberka za nejpravděpodobnějšího dobyvatele hradu otázku zániku Zlenic zcela nezodpovídá. Aby bylo možné přesvědčivě datovat zánik hradu do období poděbradských válek, konkrétně do let 1463–1465, a určit tak dobyvatele, je nejdříve nutné zohlednit analýzu archeologických nálezů z prostoru areálu hradu Zlenice, který může v dataci zánikového horizontu výrazně pomoci. Je tak možné, že hrad zanikl mnohem dříve a jeho destrukce tak mohla být v roli zcela někoho jiného. Tyto závěry přinesou až příslušné části této práce.

1.4.3. Hrad Zlenice po svém zániku

Život a význam hradu Zlenice skončil po přibližně 170 letech. V písemných pramenech je dále zaznamenáván v součtu majetku panství, pod která spadal. V rámci panství Komorního Hrádku jsou Zlenice připomínány ještě v roce 1525 jako „zámek pustý“. Od roku 1648 Zlenice již spadaly pod panství Mrač a v roce 1725 byly připojeny ke konopištskému panství (*Sedláček 1927, 54*).

Není překvapením, že se například na nejstarší mapě Čech od Mikuláše Klauďyána z roku 1518 hrad Zlenice nenachází. Naopak z okolí jsou zde zobrazeny významnější a stále stojící hrady jako Český Šternberk či Konopiště (Obr. 6). Pojem „hrad Zlenice“ se tak na nějakou chvíli vytratil z povědomí širší veřejnosti. Jeho existence se začala projevovat až v pozdější fázi novověku, na mapách, v literatuře, v umění a následně i na plánech či fotografiích.

V novověku se existence hradu ve všeobecně známých zdrojích objevuje v podstatě až v rámci mapování českých zemích. Zříceniny hradu jsou poprvé zachyceny na mapě Prvního vojenského mapování, které vycházelo z Müllеровy mapy z roku 1723 a bylo provedeno v letech 1764–1767. Zbytky hradu jsou zde česky popsány jako „Starý Zámek“ (Obr. 7). Na mapě Druhého vojenského mapování z let 1840–1852 je areál hradu zakreslen realističtěji. Označen je už lidovým názvem „Ruine Hláska“. Objevuje se pochopitelně i ve Třetím vojenském mapování z let 1877–1880 (Obr. 8). Jeho produktem byly barevné mapy zvané speciální a černobílé generální. Zřícenina Zlenic je zde označena jménem „Hláska“ (*Durdík a kol. 2010, 24-26*).

Právě v 19. století pronikají zříceniny hradu Zlenice i do umění. V roce 1832 či 1833 si Zlenice do svého sešitu nakreslil i K. H. Mácha. Dle B. Mráze byla tato kresba původně interpretována jako vyobrazení hradu Zbořený Kostelec, což vyvrátil Tomáš Durdík a uvedl, že se skutečně jedná o ruiny hradu Zlenice (*Durdík 1991, 97-98*). Jeho zříceniny se v rámci romantismu objevují i v díle F. A. Hebera z roku 1844, která byla inspirací pro rytinu od Josefa Farka (Obr. 9). V díle Huga Ulika, který byl autorem mnoha romantických krajinomaleb a vyobrazení českých hradů a zámků. V druhé polovině 19. století ho zachytil například Baltazar Kašpar Kutina, Edvard Herold či Karel Liebscher (Obr. 10) (*Heřman 2009, 107-108*). Hrad se nachází nedaleko Hrusic, rodiště slavného Josefa Lady, v jehož pohádkově laděných kresbách a malbách můžeme zříceniny hradu Zlenice též často objevit. Vyobrazení zřícenin hradu můžeme najít i na mnoha dobových pohlednicích (*Durdík a kol. 2010, 32*).

Do literatury Zlenice pronikají poprvé v rámci monumentálního díla A. Sedláčka (*Sedláček 1927, 51-54*). Jeho poznatky, ale i kresby a plány zde obsažené, byly později spíše jen přejímány. Ve 20. století se hrad objevil dokonce v populární literatuře v podobě detektivky. Jednalo se o dílo Radovana Šimáčka „Zločin na Zlenicích hradě L. P. 1318“ z roku 1941. Od druhé poloviny 20. století se hrad objevuje v odborné literatuře, počínaje díly České hrady I. od D. Menclové (*Menclová 1972, 367-368*), po opakované zmínky v dílech T. Durdíka a jeho kolektivu, zejména pak Vojtěcha Kašpara. S tím souvisí i rozvoj kastelologického zájmu o hrad, odrážející se v zakreslování stavu ruin hradu, plánů hradu, jeho zaměřování apod.

Hlavně v souvislosti s archeologickým průzkumem hradu od 70. let minulého století vznikly i první fotografie hradu, především od Tomáše Durdíka. První fotografie jsou z roku 1968 (*Durdík 2011b, TAB II. – III.*). První fotografie hradu pochází ale už z konce 19. století. Jedna z prvních fotografií pochází z Bellmannova pražského ateliéru patrně z roku 1880 (Obr. 11). Mezi lety 1892–1902 pořídil velmi kvalitní snímky zříceniny Dr. Kraft z Prahy. Další snímky, využívané následně i pro podobu pohlednic, byly pořizovány i během první půle 20. století (*Zlenice 2016*). Nejnovější a nejaktuálnější fotografie, plánky, poznatky apod. najdeme buďto v nálezových zprávách archeologické společnosti Archaia o.p.s. nebo na stránkách sdružení Zlenice.

1.5. Popis hradního komplexu a jeho proměn

Popis hradu, respektive cesty příchozího, překonávajícího jednotlivé části hradu, se od časů Augusta Sedláčka příliš nezměnil. Nevětších změn v rámci přibývajících archeologických poznatků dosáhlo členění jádra hradu a jeho dispozic. Vedle toho i lepší poznání vzdálenějších partií kolem hradu a před jeho předhradím. Hradní areál se dodnes zachoval v několika torzech (Obr. 12). V terénních reliéfech je možné číst především část hradu od valového opevnění, včetně předhradí až k parkánům a vysunutě, snad studniční věži. Zachovalejší se zde jeví jedině brána do předhradí. Nejzachovalejší částí areálu je pak samotné hradní jádro s prvou bránou do hradu a tzv. velká věž. Další části jsou především v podobě zdí nebo opět výraznějších terénních reliéfů, kde mezi nejčitelnější patří pochopitelně hradní příkopy.

Základní popis hradu, který lze rozdělit do tří hlavních částí, zůstává víceméně stejný – jedná se o část před předhradím s předloženým zemním opevněním, předhradí s hospodářskou zástavbou a jádro hradu s obytnou věží a palácovými křídly, za nímž

poslední příkop přetíná stoupající hřbet ostrohu a odděluje tak samotný komplex hradu (Durdík 1999, 629).

V rámci typologie byl nejdříve D. Menclovou zařazen do kategorie „hrady s obalovou zdí a zaoblenými rohy“ (Menclová 1972,367-368). Později je dle T. Durdíka hrad hodnocen jako typická ukázka blokové dispozice (Durdík 1995, 327). Bloková dispozice je takový typ hradu, u něhož donjon srůstá spolu s palácovými křídly do bloku obklopujícího nádvoří většinou nevelkých rozměrů, a to buď ze všech, nebo častěji ze tří stran. Tato dispozice se na našem území začala užívat hlavně v průběhu 14. století a obsahuje mnoho různých v detailu stavebních odlišností a variant. Vedle Zlenic, které patří k nejstarším ukázkám tohoto typu u nás, sem můžeme zařadit i hrady jako Orlick u Humpolce, Okoř, Lipnici či Děvín. Jedná se o typickou ukázkou šlechtického sídla (Durdík 1995, 64). Dispozice zlenického hradu je v podstatě dvojdílná. Z plochy hradní ostrožny vytváří jak prostor předhradí, tak jádra, tři do skalního podloží zahloubené příkopy (Durdík a kol. 2010, 34).

V rámci popisu celkové situace hradu se práce inspiruje dílem Tomáše Durdíka a kolektivu autorů z roku 2010 - „Studie na záchranu a rehabilitaci hradní zříceniny Zlenice a jejího přírodního prostředí“. Zde byl popis hradu rozdělen do 15 částí dle nejaktuálnějších poznatků, které se zabývají jednotlivými částmi a součástmi hradního komplexu, jako jsou parkány, jednotlivé části hradního jádra, studniční věž či příkopy (Durdík a kol. 2010, 34-65).

Předmětem této práce je věžovitá vstupní brána do předhradí, tudíž je hlavní a obsáhlejší pozornost v úvodní části věnována pomezí prvních dvou zmiňovaných hlavních celků – prostorem před předhradím a předhradím, především pak prostoru čelního příkopu, této části opevnění, věžovité bráně, zástavbě na předhradí a komunikační návaznosti mezi částí před předhradím a samotným předhradím.

Ač je hrad situován ke konci ostrožny, vzhledem k její klesající tendenci byl přístup veden ze sázavské nivy, nikoliv z horní plochy ostrožny. Z hlediska geomorfologického útvaru tak předhradí bylo situováno za hradním jádrem, ale z hlediska logiky přístupové komunikace ovšem klasicky před hradním jádrem (Durdík a kol. 2010, 34).

Jádro hradu bylo dispozičně značně složitě, ve srovnání s plochou předhradí však poněkud menší. Vzhledem k nebezpečí z hlediska ostřelování, které se nabízelo z prostoru pokračující mírně stoupající plochy ostrožny, bylo nad třetím příkopem jádro protaženo v brit. Systém opevnění sjednotil jádro s předhradím do jediného celku.

Úroveň jádra hradu ležela výrazně výše než úroveň předhradí. Samotná plocha předhradí, a tím i přístupová komunikace, mírně stoupaly až k vnější hraně čelního příkopu jádra. Ráz ostrohu, na kterém hrad leží, jako například fakt, že svahy k Mnichovickému potoku jsou zejména v prostoru předhradí podstatně strmější a skalnatější než svahy k Sázavě, ovlivnil provedení fortifikace v daných místech (*Durdík a kol. 2010, 34*).

V prostoru před čelem předhradí se nachází přístupová cesta k hradu, která v majoritní části své délky jistě kopíruje původní středověkou cestu do hradu. Přichází od jihovýchodní strany řeky Sázavy, od jejíž nivy mírně stoupá směrem po svahu. V místech, kde se cesta pravoúhle stáčí k hradu, v nároží ostrožny, se nachází poměrně rozsáhlý, do skály zasekaný objekt. Smysl tohoto objektu není dodnes zcela jasný. Mohlo se jednat o jámový lom na kámen, ale spíše se zdá, že by se mohlo jednat o pozůstatek opevnění nejspíše z nejmladších fází života hradu charakteru bašty. Od tohoto objektu směrem k bráně předhradí je přístupová komunikace mírně zahloubena či vyježděna. Zhruba ve středu délky zmíněné přístupové cesty je patrný oježděný povrch skalního podloží. V těchto místech se nacházel obloukovitě vedený val, snad původně s palisádou, jehož relikty jsou dodnes viditelné. Cesta nakonec překonává první příkop po náspu, který nepochybně vznikl v této podobě až při vyvážení stavebního kamene z prostoru předhradí v novověkém období (*Durdík a kol. 2010, 35*).

První příkop pak rozděluje výše popsaný prostor od předhradí. Jedná se o příkop i ve své původní podobě velmi mělký. V této dělicí části se dále nachází valovité pozůstatky parkánové hradby a hradby samotného předhradí s čitelnější linií zdiva. Předhradí je pak vymezené prvním a druhým příkopem a má zhruba lichoběžníkový půdorys. Vstup byl umožněn pomocí věžovité brány do předhradí (Obr. 13), která měla nepochybně podobu čtverhranné průjezdní věže (*Durdík a kol. 2010, 35-37*). Detaily o ní budou uvedeny v samostatné části.

Samotné předhradí se příliš nedochovalo. Je možno spolehlivě předpokládat, že bylo využito na stavební materiál. Na straně nad řekou se zde nacházelo hospodářské zázemí (*Durdík 1999, 629*). Archeologicky doložená hospodářská budova byla nejspíše dvouprostorová a podsklepená (*Durdík a kol. 2010, 35-37*).

Předhradí od samotného jádra hradu odděloval druhý příkop, který byl vysekán do skály. V novověké historii byl narušen vozovou cestou, která nejspíše sloužila pro odvážení rozebíraného zdiva hradního jádra, coby stavebního materiálu. Jádro bylo polygonálního půdorysu se značně složitou dispoziční i výškovou skladbou. Vstup byl

umožněn prvou bránou, která využívala kolébkový padací most. Ve své zděné podobě měla dvě patra, pravděpodobně ještě doplněné o dřevěné polopatro. Těleso brány bylo propojeno s hradbou, která obíhala celé jádro hradu (*Durdík a kol. 2010, 38-45*).

Prostor samotného jádra hradu se pak skládal z několika částí, jako byla velká věž (donjon), severozápadní, jihovýchodní a severovýchodní palác, druhé brány a nádvoří. Nejlépe se dochovalo torzo dominantní velké věže, nazývané také jako „Hláška“ (*Durdík a kol. 2010, 46-58*).

Samotná věž měla dle aktuálních archeologických poznatků spíše obdélný půdorys (*Durdík a kol. 2010, 46-55*). Obsahovala valeně zaklenutou místnost s hrotitým oknem, která snad mohla být kaplí a také roubenou komorou (*Durdík 1999, 630*). Jihovýchodní křídlo pak k této věži přiléhalo. Obytné prostory protějšího severovýchodního křídla byly naopak zřejmě spojeny s prevétem, který byl vysazený nad parkánovou hradbu. Tomuto propojení zřejmě sloužil můstek, jehož pilíř byl archeologicky odkryt (*Durdík a kol. 2010, 56*).

Všechny objekty hradu byly založeny na skalním podkladu. Některé části objektů, jako například prvá brána jádra hradu, měly základovou spáru nad úrovní terénu (*Durdík a kol. 2010, 65*).

Kolem jádra hradu se nacházely parkány. Z jihovýchodní strany před líc parkánové hradby vystupovala okrouhlá, zřejmě studniční věž, nebo věž studnu chránící. Jaký byl vztah této věže k parkánové hradbě není známo. Nepochybně před ní velmi výrazně předstupovala a nelze ani vyloučit, že s ní mohla být spojena krčkem (*Durdík a kol. 2010, 59*).

Za jádrem hradu se nacházel poslední třetí příkop a za ním už pozvolna stoupající hřeben ostrožny. Tento příkop dosahoval mimořádně velkých rozměrů – šíře okolo 30 m. Je to pochopitelné, jelikož se jednalo o hlavní část obranné linie hradu proti pokračující mírně stoupající ploše ostrožny. Byl vysekán do skalního podloží a zřejmě nebyl na obou stranách uzavřen (*Durdík a kol. 2010, 60*).

1.6. Archeologický výzkum hradu Zlenice

Ač byl Zlenický hrad nepřehlédnutelnou dominantou okolí a známou romantickou zříceninou Posázavského kraje, intenzivní historické pozornosti se dočkal až na konci 19. století.

Do archeologického bádání vstupuje až mnohem později, na konci 60. let 20. století, kdy hrad navštívili v letech 1967 a 1968 pracovníci Archeologického ústavu

ČSAV Josef Kabát a Karel Slepíčka v rámci systematického průzkumu hradišť, hradů, tvrzí a tvrzišť na okrese Benešov (*Kabát – Slepíčka 1972, 252*). V roce 1969 na hradě prováděl sběry V. Volenec, který je předal T. Durdíkovi (*Durdík 1975, 161*). Právě s osobou Tomáše Durdíka je hrad Zlenice nejvíce spjat. Na Zlenicích je možné najít začátky jeho archeologické a kastelologické praxe. Hrad Zlenice se navíc stal nedílnou součástí jeho života a celoživotní prací až do jeho náhlého úmrtí v roce 2012. Od 70. let, zejména pak během 90. let a prvního desetiletí 21. století, prošel hrad i jeho okolí nejrozličnější škálou výzkumných, analytických, ale i zajišťovacích a rekonstrukčních metod.

První závažné archeologické aktivity byly na lokalitě hradu zahájeny právě Tomášem Durdíkem. Už na počátku 70. let 20. století byl komplex hradu podroben povrchovému průzkumu, který prováděl Tomáš Durdík s Petrem Chotěborem (*Durdík – Chotěbor 1972, 119–131*). V 80. a 90. letech 20. století bylo na hradě evidováno narušení způsobené nejspíše hledači pokladů. K dalšímu rozsáhlému narušení došlo v roce 1994 v severozápadním palácovém křídle v prostoru průchodu v příčné zdi. Několik dalších drobných zásahů bylo evidováno na severozápadním svahu pod přední částí jádra hradu. Tyto nelegální a devastující aktivity pokračovaly i v následujícím období (*Kašpar 2015, 7-8*).

Od roku 1996 začalo na hradě působit občanské Sdružení pro ochranu kulturního dědictví – Zlenice. Zřízení tohoto sdružení i snaha o zamezení vandalství na lokalitě hradu vedla v následujících letech k dalším správním a následně archeologickým aktivitám, což přerostlo ve spolupráci archeologů s tímto spolkem. Lokalita byla i nadále sledována v průběhu následujících let standardními návštěvami za účelem vizuálního průzkumu a stavebně historického průzkumu. Aktivity tohoto sdružení si však zatím nežádaly žádný záchranný archeologický výzkum (*Kašpar 2015, 8*).

K prvnímu standardnímu předstihovému záchrannému archeologickému výzkumu došlo v souvislosti s památkovými úpravami objektu v roce 1999 v návaznosti na havarijní stav zříceniny první brány do hradního jádra (*Durdík – Kašpar 2000, 7*). Od roku 1999 až na výjimky pokračovaly na hradě archeologické aktivity každoročně po dvanáct sezón až do roku 2013.

Prováděné archeologické výzkumy se v jednotlivých sezónách zaměřovaly na určité části hradu (Obr. 14). V letech 1999 až 2002 se zaměřily především do prostoru komunikačně aktivních zón hradu, tedy prostoru první, druhé a třetí brány jádra hradu. V roce 2001 byla položena první sonda v samotném jádru hradu.

V následujícím roce se v souvislosti s předpokládanou výstavbou dřevěného mostu v rámci turistického provozu, který by spojoval jádro hradu a předhradí, průzkum zaměřil na druhý příkop v místech výstavby mostu. Po krátkém přerušení archeologického průzkum v letech 2003–2004 z důvodu probíhajících památkových úprav se další sezóna uskutečnila až v roce 2005, kdy byl dokončen řez příkopem mezi hradním jádrem a přehradím a mimo jiné byl uskutečněn i první výzkum prostoru předhradí. V roce 2006 byla věnována pozornost prostoru vjezdu do předhradí, včetně věžovité vstupní brány do předhradí. Od této doby, až do desáté sezóny v roce 2010, se archeologická pozornost soustředila právě na prostor předhradí. V posledních letech se s výjimkou sezóny 2011, která se odehrávala na jihovýchodním svahu v okolí torza okrouhlé, pravděpodobně studniční věže, výzkumy zaměřovaly na prostor hradního jádra, včetně poslední aktivity na jaře roku 2012, která se zaměřila na havarijní stav velké věže. Do roku 2012 tak bylo prozkoumáno celkem 29 regulérních archeologických sond doplněných několika sledovanými a dokumentovanými výkopy či povrchovými sběry, poslední neoficiální sondu s číslem 30 pak lze datovat do roku 2013. Na hradě za celé toto období proběhlo intenzivní bádání, jak archeologické, tak historické a stavebně historické. Toto bádání přineslo první shrnující publikace encyklopedického charakteru, shrnutí problematiky historické ikonografie a plánové dokumentace, podrobnější studie věnované výsledkům archeologického výzkumu, stavebně-historickému průzkumu, soupisu dosavadních poznatků formou přehledu literatury apod. V neposlední řadě došlo k vytvoření monografií, které komplexně zpracovávají a shrnují problematiku záchrany a prezentace této unikátní památky (*Kašpar 2015, 7-21*). Hrad Zlenice tak patří k nejlépe prozkoumaným hradním lokalitám u nás.

Jižním směrem od samotného komplexu hradu v prostoru předpokládaného podhradí probíhal paralelně s archeologickým výzkumem hradu i experimentální výzkum novověké plovárny. Tento výzkum byl orientován na možnosti výpovědi archeologických pramenů k podobě nadzemních dřevěných objektů. Byla zde odkryta složitá superpozice tří zaniklých dřevohlinitých středověkých objektů na kamenných podezdívkách. Napříč plochou procházel příkop, který zřejmě představoval pozůstatek náhonu. Mohlo se jednat o mlýn, hamr, nebo kovárnu. Datace zachycených objektů odpovídá období života a zániku hradního areálu nad vlastní plochou nově identifikovaného podhradí hradu Zlenice (*Kašpar 2015, 9*). Je tak pravděpodobné, že v těchto místech, kde se i nacházel brod přes řeku, se společně s hradem rozvíjelo

nejspíše lehce opevněné či otýněné podhradí obsahující všechny potřebné budovy pro provoz hradu, jelikož v jeho prostoru zatím není doložena například kovárna.

V následujících letech po roce 2012 až dodnes nebyly na hradě prováděny žádné větší archeologické výzkumy. Naopak došlo ke zpracování nalezeného materiálu a dokumentace. Ve vedení těchto aktivit zůstává dlouholetý přítel Tomáše Durdíka archeolog Vojtěch Kašpar ze společnosti Archaia o.p.s. Praha.

V rámci celkového průzkumu a dosavadních poznatků lze výzkum hradu zařadit do interdisciplinárně zkoumaného, především zásluhou Tomáše Durdíka a následně Vojtěcha Kašpara. Jak již bylo výše zmíněno, hrad patří mezi nejlépe zkoumané lokality u nás, a to v rámci evropského měřítka. V celkovém výčtu úhlů výzkumu lze dodat, že začátky bádání na hradě pomocí povrchových sběrů z roku 1972 postupně doplnilo geodetické zaměření hradu, pravidelná informovanost o návštěvě hradu a jeho stavu, dokumentace stavu dosud stojících konstrukcí, rozvinutí metodiky stavebně historického průzkumu, samotný archeologický výzkum, spolupráce s přírodními vědami (palynologie, dendrochronologie), záchrana a konzervace dosud stojících částí hradu a také detailní rekonstrukce dílčích částí.

Od konce 90. let došlo ke krokům k popularizaci a prezentaci hradu ve spolupráci se zájmovými spolky, zejména sdružení Zlenice, k zajištění provozu, udržování lokality a přístupových cest, s čímž souvisela i archeologická aktivita. V rámci údržby jinak volně přístupného prostoru hradu se o jeho správu a financování snaží i pomocí veřejné pomoci – finanční a hmotné dary, výtěžky z pořádání veřejných akcí a z členství v Klubu přátel hradu Zlenice. V nedávné době byl prostor hradu a okolí doplněn informačními panely i s dobovými rekonstrukcemi určitých pohledů na hrad a jeho součásti většinou na základě archeologických výzkumu (Obr. 15). To vše ještě doprovází příležitostná průvodcovská činnost a dobové akce v areálu zlenického hradu (*Zlenice 2016*).

2. ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM VĚŽOVITÉ BRÁNY DO PŘEDHRADÍ

2.1. Archeologický průzkum brány do předhradí hradu Zlenice

Brána do předhradí se stala předmětem archeologického průzkumu v sezóně 2006. Celý prostor brány pokryla sonda č. 13. Pro další poznatky ohledně brány, čelního vzhledu předhradí i o samotné podobě a vedení komunikace z prostoru před předhradím až do prostoru předhradí, přinesl archeologický výzkum v následující sezóně 2007 v podobě sondy 16.

Sonda 13

Sonda byla položena tak, aby pokryla celý prostor brány a část před jejím portálem (Obr. 16). Rozdělena byla na sektory A, B (čelní partie brány), C a D (nádvoří části brány). Cílem byl kompletní průzkum brány a ověření existence či neexistence příkopu a návaznosti na parkán (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 9-10*). Před zahájením prací se v tomto prostoru vyskytovaly výrazné terénní relikty a z části i obnažené obvodové zdivo brány. Objekt byl zasažen jak kořenovým systémem stromů, tak především existující a využívanou cestou, která vedla původním průjezdem brány (Obr. 17).

Archeologický průzkum v podobě sondy 13 pracoval jen s malou mocností archeologických vrstev. To souvisí i s velkou absencí destrukce zdiva způsobenou rozebíráním kamenných částí hradu na stavební kámen. Odhalil však architektonické rozměry brány, doklady její výbavy, a předložil tak podklady pro možnou rekonstrukci její původní podoby (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14*).

Velmi slabé zdi brány a její nikterak velké obranné schopnosti datují její vznik do průběhu 14. století, kdy brána vznikla současně s čelní hradbou předhradí. Nelze však na základě nálezů z této sondy určit, kdy se tak stalo, jelikož se v prostoru brány, coby v komunikačně velice vytíženém prostoru, nedochovaly žádné nálezově bohatší vrstvy z doby stavby brány (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 15*).

Nalezeny byly především keramické střepy, kachle, kousky mazanice, kovové předměty militárního i stavebního charakteru. Kovové nálezy v podobě šindeláků svědčí o existenci šindelové krytiny. Malé množství jejich nálezů jen dokazuje všeobecný fakt o sbírání železa a rozebírání destrukce a konstrukcí hradů na stavební materiál (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14*).

Sonda lépe vykreslila i část prostoru mezi bránou a parkánovou zdí. Bylo potvrzeno, že zde existoval již od počátku parkán a předbrání pravděpodobně s padacím mostem. Cesta mezi bránou a parkánem byla upravována pomocí dřeva. Úprava průjezdu brány ukázala určitý vývoj. Je pravděpodobné, že se již od počátku jezdilo po skalním podloží. Po určité době, kdy se tento povrch vyjezdil od kol vozů, byla úroveň srovnána nepříliš mocnou navážkou, a ta následně osazena hrubým štětem, který pouze v prostoru brány tvořily velké kameny, potažmo dlaždice (Obr. 18) (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14-15*).

V neposlední řadě zde byly zjištěny stopy ostřelování brány při obležení hradu. Přes doklad užití zápalného střeliva však brána v průběhu bojů o hrad zjevně nevyhořela, jelikož se v nálezové situaci nevyskytují uhlíky v takovém množství a koncentraci svědčící o požáru stavby. Samotná mazanice z vrstvy 8, která vznikla žárem, odkazuje pouze na existenci kachlových kamen a dřevěný prostor kolem. Nálezová situace dále nepřinesla žádné jednoznačné stopy záměrného boření brány po dobytí hradu (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 15*).

Dokumentace doplňují profilové řezy (Obr. 19, 20, 21).

Mezi nečetnější nálezy v sondě 13 patří keramika – 800 ks, kosti – 288 ks (nebyly podrobeny bližší analýze), železo – 202 ks, uhlíky – 140 ks, kámen – 54 ks, cihla – 26 ks, ulity – 13 ks, kachle – 23 ks, mazanice – 8 ks, malta/omítka – 8 ks. Dále 6 ks zařazených jako „ostatní“ a 17 drobných nálezů (Tab. 1, Graf 1). Do drobných nálezů patří 1 ks žalka, 1 ks mince (novověká/recentní neurčovaná), 1 ks keramická kulička, 1 ks kamenný brousek, 1 ks praková koule, 1 ks šipka do kuše, 2 ks lovené střely (1 ks středověká, 1 ks novověká/recentní – neurčovaná), 1 ks části podkovy, 1 ks části nože, 1 ks části očka, 1 ks části šipky, 1 ks ozdoby z barevného kovu, 1 ks rybářská ost, 1 ks zápalná

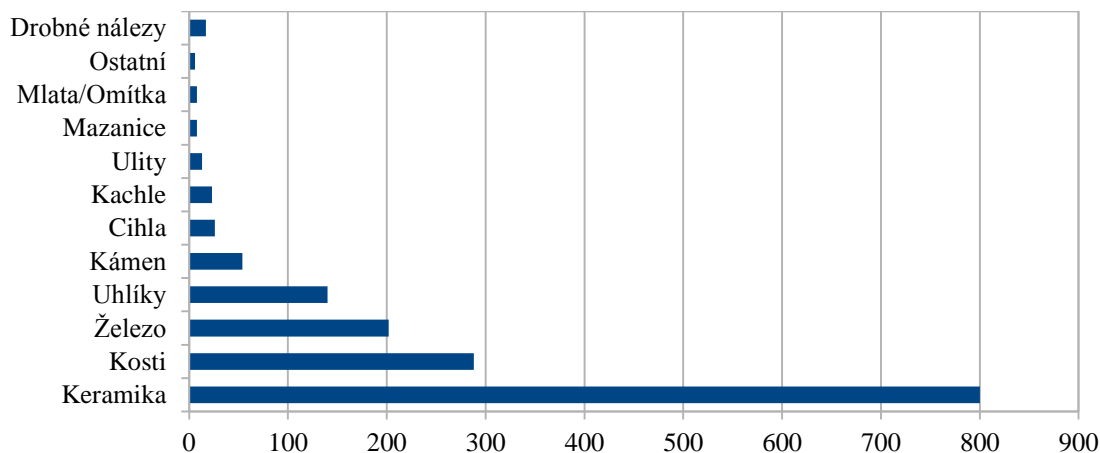
Keramika	800
Kosti	288
Železo	202
Uhlíky	140
Kámen	54
Cihla	26
Kachle	23
Ulity	13
Mazanice	8
Mlata/Omítka	8
Ostatní	6
Drobné nálezy	17
Celkem	1585

Tab. 1 Sonda 13 - celkové nálezy

Žalka	1
Mince	1
Keramická kulička	1
Kamenný brousek	1
Praková koule	1
Šipka do kuše	1
Olovněná střela	1
Část podkovy	1
Část nože	1
Část očka	1
Část šipky	1
Ozdoba z barevného kovu	1
Rybářská ost	1
Zápalná šipka	1
Přezka	1
Brousek	1
Část kamenné koule	1
Kamenné dlaždice	4

Tab. 2 Sonda 13 - drobné nálezy

šipka, 1 ks přezka, 1 ks brousek, 1 ks část kamenné koule a 4 ks kamenných dlaždic (Tab. 2, Graf 2)

Graf 1 - Grafické znázornění k tabulce 1 - Sonda 13 - celkové nálezy

Sonda 16

Sonda byla položena tak, aby zachytila podstatnou část prostoru před branou do předhradí, především pak prostor komunikace, dále průběh parkánové hradby a espadové hrany příkopu. Následně byla rozdělena na sektory A a B (Obr. 22). Téměř celé historické nadloží zde bylo zničeno, a ze středověkého zvrstvení se zde dochoval pouze malý fragment se zbytkem dlažby v prostoru komunikace. Parkánová hradba s branským portálem tak ve zkoumané ploše zcela zmizela a nebyly nalezeny žádné stopy, je však možné díky úpravě skalního povrchu určit alespoň šíři parkánu. V oblasti profilu B ve vrstvě 3 pod pozůstatky úpravy komunikace v podobě dlažby byla nalezena drobná stříbrná mince. Jde o fenik biskupství Augsburg z let 1434 až 1444 (*Durdík – Hložek – Kašpar 2008, 13-18*).

Dokumentace doplňují profilové řezy (Obr. 23, 24).

Celkové nálezy v sondě 16, řazeno dle zastoupení:

keramika – 143 ks, kosti – 39 ks (nebyly podrobeny bližší analýze), železo – 14 ks, uhlíky – 4 ks, cihly – 3 ks, mazanice – 2 ks, malta/omítka – 1 ks, struska – 1 ks, ulita – 1 ks, sklo duté – 1 ks, barvený kov – 1 ks. 3 ks

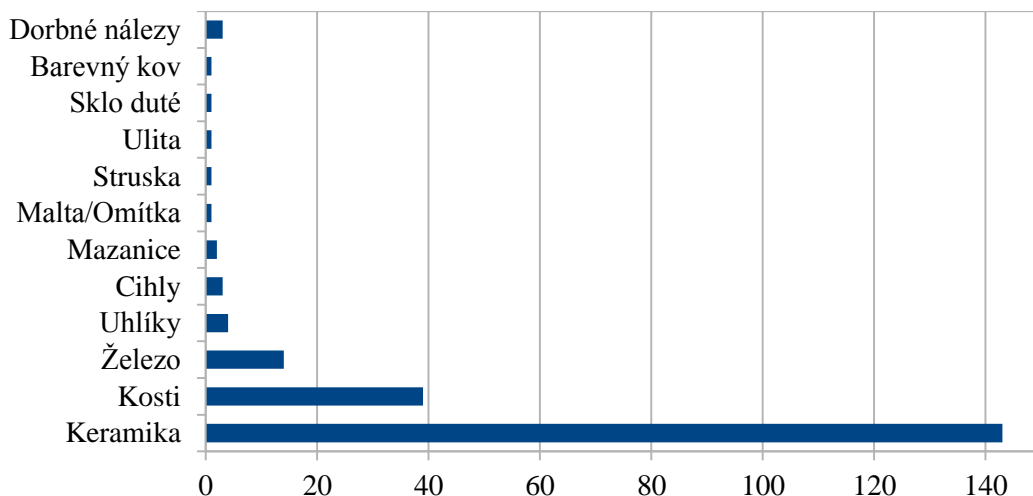
Keramika	143
Kosti	39
Železo	14
Uhlíky	4
Cihly	3
Mazanice	2
Malta/Omítka	1
Struska	1
Ulita	1
Sklo duté	1
Barvený kov	1
Drobné nálezy	3
Celkem	213

Tab. 3 Sonda 16 celkové nálezy

Náprstek z bar. kovu	1
Opracovaný kámen	1
Mince	1

Tab. 4 Sonda 16 - drobné nálezy

drobné nálezy (Tab. 3, Graf 3). Drobné nálezy obsahují 1 ks náprstku z barevného kovu, 1 ks opracovaného kamene, 1 ks mince (Tab. 4)

Graf 2 - Grafické znázornění tab. 3 – celkové nálezy sondy 16

Následující oddíly této části práce se zabývají deskripcí nálezových souborů keramiky, které mohou pomoci s datací zánikového horizontu hradu, stejně tak přispět k rekonstrukci života ve věžovité bráně. Nálezy obou sond byly analyzovány dohromady jako soubor F, který jednotně představuje celý tento prostor. Soubor F se tak abecedně řadí k ostatním zkoumaným v rámci areálu hradu Zlenice.

2.2. Keramické nálezy

Ve všech zájmových sondách převažovaly mezi nálezy soubory keramiky, které odkazují na možnou rekonstrukci každodennosti v prostoru brány do předhradí, a také na možnou dataci. Jak již bylo zmíněno, vzhledem k lokalizaci sond do prostoru vstupní věžovité brány, která byla udržována, indikuje nálezový materiál především poslední etapu života hradu a v rámci datace může posloužit především k přesnějšímu určení zániku brány a hradu jako takového.

2.2.1. Metoda deskripce

Již před rokem 2011 se podařilo vytvořit obsáhlý vzorník keramických tříd a typů středověké keramiky pro region, ve kterém se zájmový hrad Zlenice nachází. Tento vzorník je uložen v archivu ARCHAIA Praha o.p.s a byl využit pro tuto práci.

Metodou deskripce pro samotné zpracování nálezového inventáře byl použit deskripční systém KLASIFIK, který se postupně vyvinul do dodnes využívané verze KERAMIK 3.0 v SW Access 2.0. Tento deskripční systém byl využit v různých

modifikacích pro zpracování rozsáhlých nálezových inventářů z urbánních výzkumů, jako například z vesnického prostředí, z hradních lokalit atd. V minulosti byl použit i pro zpracování nálezových kompletů dalších sond na lokalitě hradu Zlenice. Ve zpracování se kladl důraz na třídění zlomků keramiky podle makroskopicky postižitelných vlastností do keramických tříd. Toto třídění předcházelo morfologickému i typologickému zařazení, přičemž keramické třídy byly definovány v jednotlivých územně správních či geografických regionech Čech. Tuto prostorovou identifikaci zajišťuje první dvoumístná alfabetská část alfanumerického kódu (např. BE – Berounsko, VI - Vimpersko), v tomto případě P – Praha - východ. Druhá čtyřmístná část numerického kódu se skládá z prvního čísla, které vyjadřuje přibližné chronologické zařazení (0 – stěhování národů a počátky Slovanů, 1 – starohradištní období, 2 – středohradištní období, 3 – mladohradištní období a vrcholný středověk, 4 – pozdní středověk, 5 – novověk). Zbývající tři čísla kódu jsou určena pro pořadové číslo keramické třídy v rámci daného studovaného geografického celku.

Pojmu keramická třída je nadřazen pojem technologická skupina, který byl vytvořen pro snadnější orientaci ve značném a stále narůstajícím množství keramických tříd. Za základní technologické skupiny se považuje: skupina A s hrubou, středně tvrdě a oxidačně pálenou keramikou s převahou hradištní tradice, skupina B se šedou tvrdě redukčně pálenou hrnčinou, skupina C se světlou, tvrdě oxidačně pálenou světle žlutavou keramikou a skupina D, která je zastoupená polévaným zbožím. Skupina F pak představuje importy z různých okrajů Čech.

Při popisu těchto keramických tříd byla věnována pozornost nejprve barvě (B), následně materiálu (Mat), technologii (Tech), výrobě (Fab) a nakonec charakteristice polevy u glazované keramiky (Glaz). Materiál se následně rozdělil podle velikosti makroskopicky postižitelných součástí hrnčářské hlíny (zrnka hornin a písku) do 4 kategorií (a – d): a – makroskopicky nepostižitelná zrnka – jemně plavená hlína, b – zrnka do 1 mm, c – zrnka do 2,5 mm, d – zrnka větší než 2,5 mm. Tvrdost výpalu je vyjádřena škálou (a – g): a – velmi měkký, b – měkký, c – středně tvrdý, d – tvrdý, e – velmi tvrdý, f – nepravá kamenina, g – kamenina. U výrobě byla sledována povrchová úprava (hlazení, leštění, přetah jemně plavenou hlínou) a výrobní stopy (vývalky, modelační rýžky, stopy tažení keramické hmoty prsty, lepení z válečků atd.). U den se sledují výrobní stopy (podsýpka, odříznutí strunou, obvodové a okrajové lišty). Podsýpka se dělí na velmi jemnou popelovitou (zrnka do 1 mm), jemnou (kolem 1 mm), středně hrubou (do 3 mm) a hrubou (nad 3 mm).

Následně bylo provedeno morfologické určení druhu nádoby u určitelných zlomků a jejich následné členění na okraje, zdobené výdutě, dna, ucha, držadla, atd. Ty byly popsány numerickým kódem, který odpovídá číslům jednotných kresebných typářů, které tvoří otevřený systém s různou možnou úrovní detailnosti informace. První číslo kódu představuje skupinu, coby nejvyšší informační hladinu u profilace okrajů nádob. Tato skupina je definovaná podle charakteristického tvaru – základní formy okraje pro Čechy společné (1 – jednoduše upravený; 4 – vzhůru protažený; 8 – nízké okruží; 19 – ovalený s výřezem pro pokličku; 23 – vysoké okruží; 27 – vodorovně vyložený a 29 – pozdní vysoké okruží s náběhem na kyjovitý okraj). Druhé číslo se odkazuje na detailnější členění skupiny podle subjektivně postižitelných typů profilací skupin okrajů a mechanicky se řadí za sebe. Třetí číslo kódu pak představuje nejnižší informační rovinu a odpovídá každému jednotlivému nalezenému zlomku okraje.

Kategorie výzdoby byla tříděna taktéž na skupiny, typy a varianty, které se pro celou oblast Čech definují jednotně. Definici výzdoby (doplňenou kresebným typářem) představují skupiny, které se skládají z popisu výzdoby (první číslo: 1 – rytá, 2 – plastická, 4 – radélková, 6 – leštěná, 7 – malovaná), typu výzdoby (druhé číslo: linka, vlnice, šroubovice, výzdoby na nádobě se vyjadřuje alfabetským kódem (d – hrdlo nádoby, e – přechod hrdla výdutě nádoby, f – maximální výduť nádoby). Při výskytu více kombinací na nádobě je možno použít většího množství polí. Fragmenty uch se třídí na skupiny (základní tvar průřezu), typy a varianty. Dále je možno sledovat jejich šířku, nasazení a výzdobu.

Pro deskripci dna bylo užito čtyřmístných číselných kódů, které vyjadřují všechny možné varianty. První pole vyjadřuje základní typ den s ostře či pozvolně profilovanou vnější stranou, obvodovou lištou a okrajovou lištou. Druhé pole vyjadřuje vnější tvar dna, třetí poměr tloušťky stěn ke dnu a čtvrté vnitřní tvar dna. Poté se sleduje průměr dna či způsob fabrikace (vytáčení, odříznutí strunou, obtáčení – podsýpka) a v neposlední řadě je možno pracovat se značkami na dnech.

Zbývající neurčitelné zlomky, které nebylo možno spolehlivě zařadit k druhu nádoby, jsou řazeny do obecné skupiny (neident.) podle keramických tříd a částí nádob, jako například okraje, výdutě, ucha, dna, atd.

Pro účely této deskripční analýzy posloužily soupisy a popisy keramických souborů, které je možné dohledat v přílohách této práce. Jedná se o popis keramických tříd (Příloha 1), soupis keramických souborů nálezového souboru F (Příloha 2) a podrobný katalogový soupis keramického nálezového souboru F (Příloha 3).

2.2.2. Popis nálezového souboru

Celkový počet zlomků keramických nádob v souboru F (prostor první brány předhradí hradu – sondy 13 a 16) činí 1060 kusů a jeho váha je 9,518 kg (Tab. 5). Jednoznačně v souboru převažuje technologická skupina A (845 ks, 8 549 g, 80 %), dále následují skupiny B (108 ks, 442 g, 10 %), C (54 ks, 305 g, 5 %) a D (51 ks, 198 g) (Tab. 6 a Graf 3, 4). V souboru je nejpočetnější keramická třída P4049 (461 ks, 3 231 g, 44 %), poté následují P4038 (160 ks, 610 g, 15 %), P4043 (118 ks, 2 289 g, 11 %), P4001 (96 ks, 2373 g, 9 %), P4002 (66 ks, 226 g, 6 %), P4003 (42 ks, 216 g, 4 %), P4029 (39 ks, 142 g, 4 %), P4025 (35 ks, 230 g, 3 %), P4005 (16 ks, 70 g, 2 %), P4012 (12 ks, 56 g, 1 %) a P4023 (10 ks, 46 g, 1 %). Tři keramické třídy se v souboru objevují pouze stopově – P3025 (1 ks, 8 g), P4007 (3 ks, 5 g) a P4013 (1 ks, 16 g) (Tab. 7 a Graf 5, 6).

Z určitelných tvarů nádob v technologické skupině A výrazně převládá hrnec (65 ks, 57 %), dále poklička (25 ks, 22 %), kahánek (7 ks, 6 %), džbán (5 ks, 5 %), hrnec s uchem a miska (4 ks, 4 %) či trojnožka (2 ks, 2 %) (Tab. 8 a Graf 7). Dále tu byly sledovány skupiny okrajů hrnců: zde byla nejpočetnější skupina 19 (33 ks, 54 %), dále skupina 23 (23 ks, 38 %) a stopově byly zastoupeny skupiny 1, 4, 8 a 26 (1 ks, 2 %). Ve skupinách okrajů džbánů byla zastoupena skupina 1 (2 ks), 2 (1 ks) a 8 (3 ks), u kahanů skupina 1 a 2 (po 3 ks), u misek skupiny 5, 25 a 28 (po 1 ks), u pokliček 2 (1 ks), 4 (7 ks), 5 (3 ks), 12 (1 ks) a 29 (1 ks) a u trojnožek skupina 11 (2 ks). Typologie výzdobných prvků ve skupině A byla následující: skupina 1 (13 ks), 2 (5 ks), 2 + 2 (1 ks) a 4 (1 ks). Profilace uch v technologického skupině A byly zastoupeny skupinami 5 (3 ks), 7 (2 ks), 9 (1 ks), 10 (3 ks), 13 (1 ks) a 15 (3 ks). Profilace den v technologické skupině A byla zastoupena výhradně skupinou 1 s ostrým přechodem dna do těla nádoby (37 ks).

Z určitelných tvarů nádob v technologické skupině B jednoznačně převládá hrnec (11 ks, 73 %), následuje pohár (3 ks, 20 %) a džbán (1 ks, 7 %) (Tab. 8 a Graf 8). Mezi skupinami okrajů hrnců se objevuje skupina 14 (2 ks), 15 (1 ks), 19 (3 ks) a 25 (3 ks). Zastoupen (3 ks) je také okraj poháru – skupina 3. Typologie výzdobných prvků ve skupině B byla následující: skupina 1 (3 ks), 1 + 6 (1 ks), 2 (7 ks), 2 + 4 (1 ks), 4 (5 ks) a 6 (5 ks). Jediné dochované ucho v technologické skupině B zastupuje skupinu 2. Profilace den v technologické skupině B byla rovněž zastoupena výhradně skupinou 1 (5 ks).

V technologické skupině C byl z určitelných tvarů nádob identifikován pouze hrnec (5 ks) s okrajem skupin 19 (2 ks) a 23 (3 ks) (Tab. 8) Typologie výzdobných prvků ve skupině C byla následující: skupina 1 (1 ks), 2 + 2 (1 ks) a převládající 7 (3 ks; červeně malovaný dekor). Dvě dochovaná ucha keramických nádob jsou zastoupeny skupinou 9 a 15.

V technologické skupině D byly zachyceny dva určitelné tvary nádob – hrnec (2 ks; okraj skupina 25) a trojnožka (1 ks; okraj skupina 7) (Tab. 8). Zdobené zlomky keramiky, ucha, ani dna keramických nádob v této technologické skupině nebyly zachyceny.

Analýza těchto souborů proběhla na základě kresebné dokumentace. Při této práci vznikly typáře nálezového souboru F zahrnující okrajové profilace, ucha, dna a dekory keramických nádob. Začleněny sem byly i nálezy kachlových kamen (Obr. 25, 26).

Tab. 5 - Celkový přehled (počet kusů a váha keramiky) v souboru F

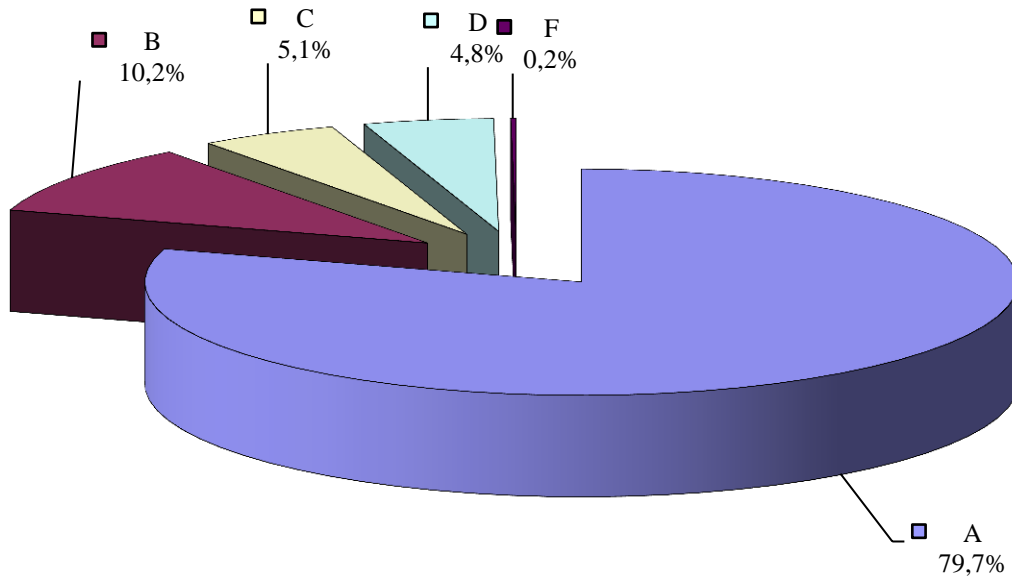
Soubor	Počet ks	gramy
F	1060	9518

Tab. 6 - Soubor F - Technologické skupiny

Tech. sk.	Počet	Váha
A	845	8549
B	108	442
C	54	305
D	51	198
F	2	24

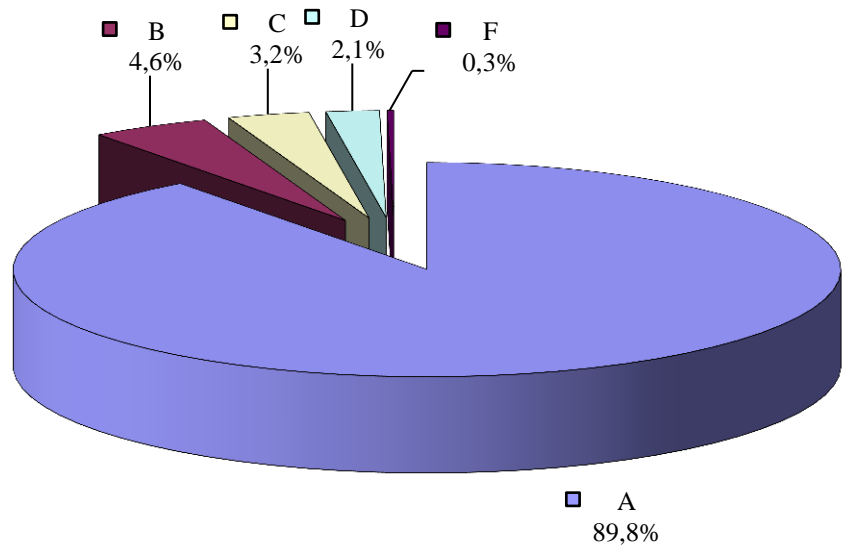
Graf 3 - Grafické znázornění tab. 6 - počet

Technologické skupiny (počet)

Graf 4 - Grafické znázornění tab. 6 - váha

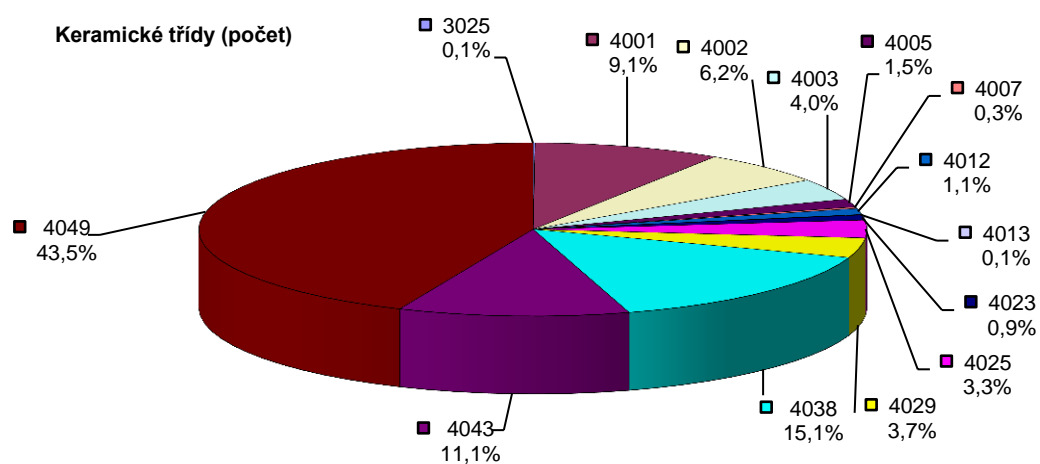
Technologické skupiny (váha)

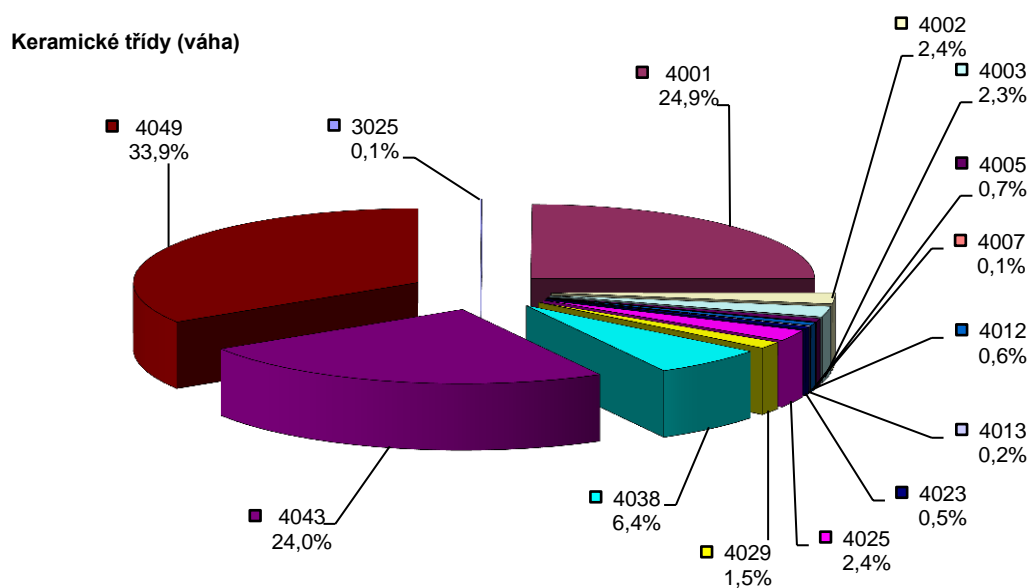
Tab. 7 - Soubor F - Keramické třídy

Ker. třída	Počet	Váha
3025	1	8
4001	96	2373
4002	66	226
4003	42	216
4005	16	70
4007	3	5
4012	12	56
4013	1	16
4023	10	46
4025	35	230
4029	39	142
4038	160	610
4043	118	2289
4049	461	3231

Graf 5 - Grafické znázornění tab. 7 - počet

Graf 6 - Grafické znázornění tab. 7 - váha

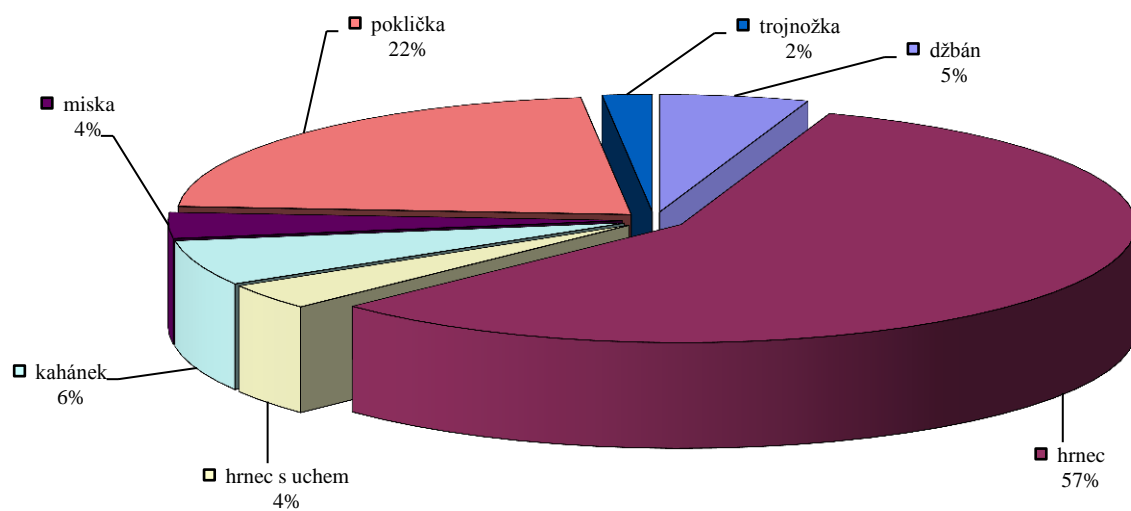

Tab. 8 - Soubor F - Morfologie - zastoupení tvarů keramických nádob v souboru podle technologických skupin

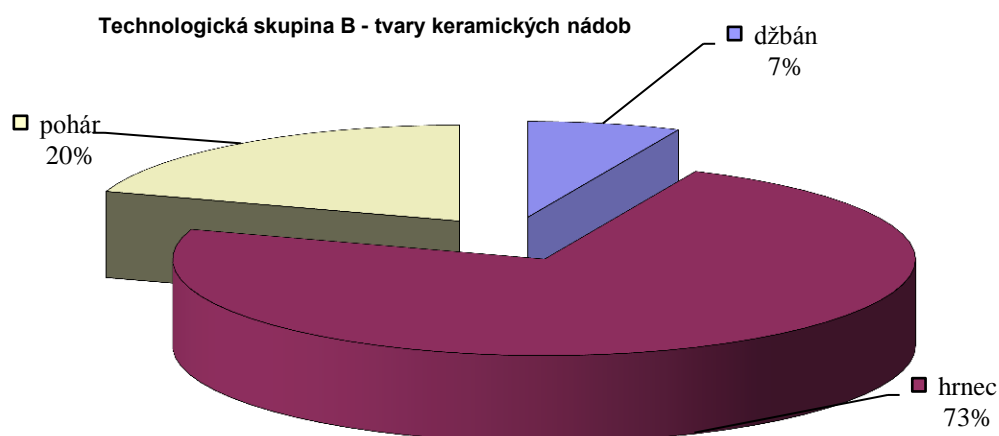
Tech. skup.	Tvar	Počet
A	džbán	6
A	hrnec	65
A	hrnec s uchem	4
A	kahánek	7
A	miska	4
A	neurčitelný	731
A	poklička	25
A	trojnožka	2
B	džbán	1
B	hrnec	11
B	neurčitelný	93
B	pohár	3
C	hrnec	6
C	neurčitelný	48
D	hrnec	2
D	neurčitelný	49
D	trojnožka	1
F	neurčitelný	2

Graf 7 - Grafické znázornění tab. 8 – skupina A

**Technologická skupina A -
tvary keramických nádob**

Graf 8 - Grafické znázornění tab. 8 – skupina B

2.2.3. Shrnutí a analýza nálezového souboru

Úvodem prezentace nevelkého souboru pocházejícího z výzkumu brány do předhradí hradu Zlenice je nutno upozornit na dvě závažné skutečnosti, které zásadním způsobem ovlivňují jeho vypovídací schopnost. Na prvním místě musíme uvést značnou fragmentarizaci souboru způsobenou nálezovými okolnostmi. Brána do předhradí představovala jednoznačně komunikačně nejvytíženější prostor hradní dispozice, a z tohoto důvodu nebylo možno očekávat ve sledovaném souboru výskyt větších fragmentů či torz keramických nádob. Sešlapáváním či pojezdem drcený archeologický materiál byl rovněž nepochybně v období života hradu v komunikačně exponovaném prostoru uklízen. S touto skutečností bezpochyby souvisí i druhá charakteristika souboru, kterou je jeho značná homogenita, která je spojena se zánikovým horizontem hradu. Prostor průjezdu byl pravidelně čištěn, takže odkrytá nálezová situace nepochybně souvisí s poslední fází života hradu. Přesto bylo nutno počítat se značnou kontaminací souboru mladšími novověkými či recentními nálezy souvisejícími s rabováním stavebního kamene v tomto období (tento předpoklad se výrazněji nepotvrdil), či naplavením staršího materiálu splachovými pochody z vyšších partií předhradí. Tento druhý předpoklad se potvrdil poměrně značným počtem archaické keramické třídy P4001 (9 % ze souboru) či výskytem okrajů hrnců formovaných do podoby nízkého okruží (skupina 4 a 8; po 2 %)

V celém nálezovém souboru jednoznačně převládá technologická skupina A (90 %) s převažujícími a dominujícími mladšími tenkostěnnými formami šedobéžové řady pozdně středověké keramiky hradištní tradice s výrazným makroskopickým ostřivem, nekvalitně a měkce vypálené často s výrazným sendvičovým efektem – keramické třídy P4049 (44 %), P4038 (15 %) či P4043 (11 %). Tento drtivý podíl této

technologické skupiny je charakteristický pro zánikový horizont hradu, jak bylo spolehlivě prokázáno doposud provedenými analýzami nálezových souborů z hradu. Zároveň je pro tento nejmladší horizont typický postupný nárůst technologických skupin B (redukční keramika; v souboru až 10 %), C (světlá jemná keramika s červeně malovaným dekorem; 5 %) a D (polévané zboží; 5 %). Na keramické třídy starší domácí tradice technologické skupiny A se vážou převážně standardní hrncovité nádoby či hrncovité nádoby s uchem, nové technologické třídy se uplatňují především na luxusních stolních nádobách (džbány, poháry či misky a trojnožky u polévané keramiky). Na základě současných znalostí keramických souborů ze sledovaného regionu je možno soubor datovat do 2. třetiny 15. století.

Zpracovaný keramický materiál rozšiřuje naše znalosti o podobě, skladbě, a do jisté míry archaičnosti keramických souborů pocházejících ze zánikových horizontů hradních lokalit z jihovýchodního okolí Prahy a Posázaví zvláště. Soubor je cenný především skutečností, že bezpochyby souvisí s poslední fází existence hradu, byť je konkrétní datum zániku hradu, tradičně kladené mezi roky 1463–65, zcela po právu v současné době zpochybňováno.

Datace zánikového horizontu pomocí rozboru keramických souborů tak klade možný zánik hradu do období přibližně 1433 až 1466, což je v rozporu k současným jednoznačným stanoviskům, které určují zánik do období poděbradských válek a za dobyvatele označují Jiřího z Poděbrad. Analyzované keramické soubory ve své značně deformované podobě bohužel neumožňují přesnější časové zařazení, ovšem umožňují klást nové, přesnější otázky k zániku hradu.

2.3. Ostatní nálezy

Nálezové soubory byly také bohaté na další nálezy, především v podobě železných nálezů, kamenů, mazanice či uhlíků. Mnohé tyto nálezy dokládají stavební prvky jak samotného tělesa brány, tak podobu a vybavení interiéru brány. Nachází se zde ovšem také nálezy dokazující určitou kontaminaci, jako jsou například nálezy dutého skla novodobých lahví, recentního zavíracího nože či ulit. Ty jsou dokladem působení přírody a počasí a také mladších turistických návštěv této části areálu.

Jejich kompletní soupis je možné dohledat v přílohách (Příloha 4).

2.3.1. Shrnutí a závěry k ostatním nálezům

Keramické nálezy – kachle

Vzhledem k menší výpovědní úrovni byly kachle zařazeny mezi ostatní nálezy. Patří mezi nejzajímavější nálezy. Jedná se o kachle s pravoúhlým ústím. Jde o nenáročnou nezdobnou formu, která slouží jako pramen pro existenci nejpravděpodobněji jednoduchého otopného zařízení v období pece, popřípadě i kachlových kamen. Styl jejich provedení bohužel neumožňuje bližší rekonstrukci otopného zařízení ani dataci. Kachle byly nalezeny v několika stratigrafických jednotkách, především v prostoru brány v sondě 13. Nejpočetnější nález je z jednotky 13003 (sektor B), který představuje 15 ks (454 g). Dále byly kachle nalezeny v těchto stratigrafických jednotkách: 13006 (sektor A) 7 ks (64 g), 13008 4 ks (196 g), 13008 (sektor C) 1 ks (6 g), 13009 2 ks (54 g) a mimo prostor brány v sondě 16 pak v jednotce 16003 1 ks (30 g). Jejich kumulace a lokalizace nepotvrzuje, že by se jednalo o dorovnávkou terénu či splach destruovaného otopného zařízení z jiného objektu předhradí. Jedná se tak s největší pravděpodobností o přímý doklad existence otopného zařízení přímo v prostorách brány, což zcela mění pohled na tuto stavbu a její význam.

Železné předměty

V rámci nálezových souborů bylo nalezeno 198 ks železných předmětů v sondě 13 (Tab. 9) a 14 ks železných předmětů v sondě 16 (Tab. 10). Celkově bylo pro prostor brány a okolí nalezeno 212 ks železných předmětů. Drtivou většinu představovaly hřebíky nejrůznějších forem, v rámci sondy 13 se jednalo o 164 ks hřebíků v rámci sondy 16 pak 12 ks, celkově tedy 176 ks hřebíků. Mezi nejpočetnější druhy hřebíků patří hřebíky s T hlavou (sonda 13 – 94 ks, sonda 16 – 6 ks) o celkovém počtu 100 ks. V rámci sondy 13 následují hřebíky tzv. šindeláky (33 ks), hřebíky bez hlavy (27 ks), hřebíky s kulatou hlavou (4 ks), hřebíky pobíjející s poškozenou hlavou (3 ks), hřebíky s kvadratickou hlavou (2 ks) a hřebík stočený bez hlavy (1 ks). V rámci sondy 16 následují početně hřebíky bez hlaviček (3 ks), hřebíky neurčitelného tvaru (2 ks) a recentní hřebík (1 ks) (Tab. 11).

Mezi další železné předměty v rámci sondy 13 patří tyto nálezy z jednotlivých stratigrafických jednotek: 13001: 1 fragment recentního zavíracího nože, 1 fragment železa blíže neurčitelný, 1 fragment recentního šroubu, 13003 1 fragment malé závlačky, 13003 (sektor A) 1 fragment železa blíže neurčitelný, 13006 2 ks hrotu střely do kuše s tulejí (délkováhový index 1,67 a 1,30), odlomená čepel nože (cca 50 %), deformovaná olověná střela (hmotnost 93,1 g), 1 fragment kroužku s úchytkou ze slitiny mědi a železa o průměru 1,5 cm, 1 fragment rozpojeného kroužku, 1 fragment torza podkovy, 1 fragment představující snad zákolník, 2 fragmenty blíže neurčitelné amorfní, 1 fragment skoby,

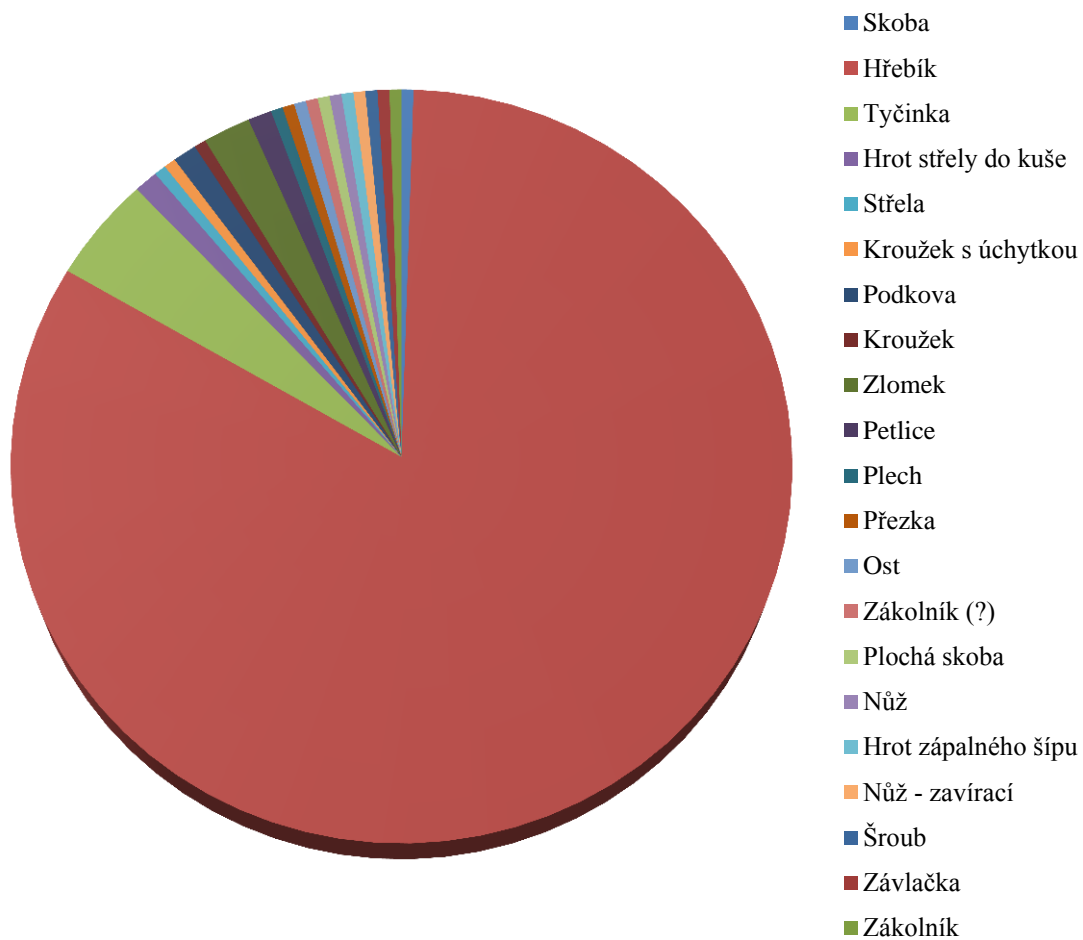
1 fragment tyčinky kruhového průřezu, 13007 1 fragment blíže neurčitelný amorfní, 13008 1 fragment hrotu zápalného šípu, 1 fragment rybářské osti, 1 fragment představující snad zákolník, 3 fragmenty tyčinky kruhového průřezu (může se jednat o těla hřebíků), 2 fragmenty malé petlice, 1 zlomek plechu, 1 fragment půloválné přezky, 13009 1 fragment podkovy, 3 fragmenty tyčinky kruhového průřezu, 1 fragment ploché skoby bez hlavy představující snad klín nebo část „ponkajzny“, 13009 (sektor D) železná podkova s ozubem, 13011 1 fragment tyčinky kruhového průřezu a 1 fragment tyčinky čtverhranného průřezu.

Sonda 16 pak obsahovala železné předměty pouze v podobě hřebíků s výjimkou jednoho nálezu ve stratigrafické jednotce 16003 (sektor A) v podobě 1 zlomku páskoviny (Tab. 12).

Tab. 9 - Železné artefakty nalezené v sondě 13

Druh železného artefaktu	Počet
Skoba	1
Hřebík	164
Tyčinka	9
Hrot střely do kuše	2
Střela	1
Kroužek s úchytkou	1
Podkova	2
Kroužek	1
Zlomek	4
Petlice	2
Plech	1
Přezka	1
Ost	1
Zákolník (?)	1
Plochá skoba	1
Nůž	1
Hrot zápalného šípu	1
Nůž - zavírací	1
Šroub	1
Závlačka	1
Zákolník	1
Celkem	198

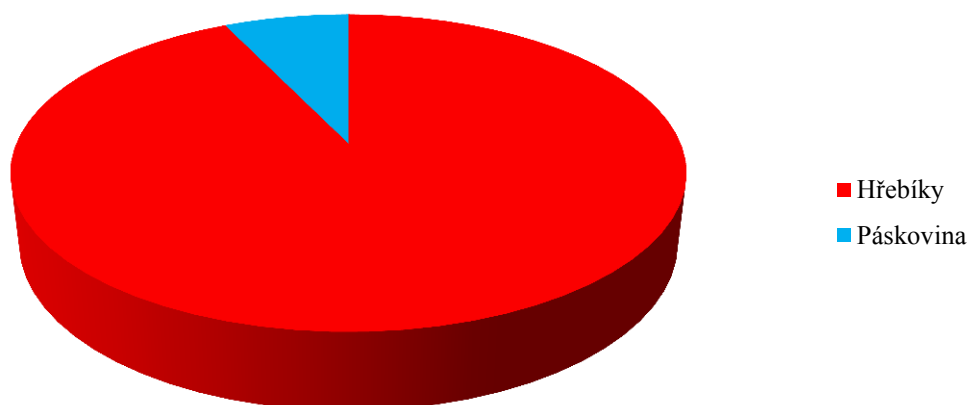
Graf 9 - Grafické znázornění tab. 9

Tab. 10 - Železné artefakty nalezené v sondě 16

Druh železného artefaktu	Počet
Hřebíky	13
Páskovina	1
Celkem	14

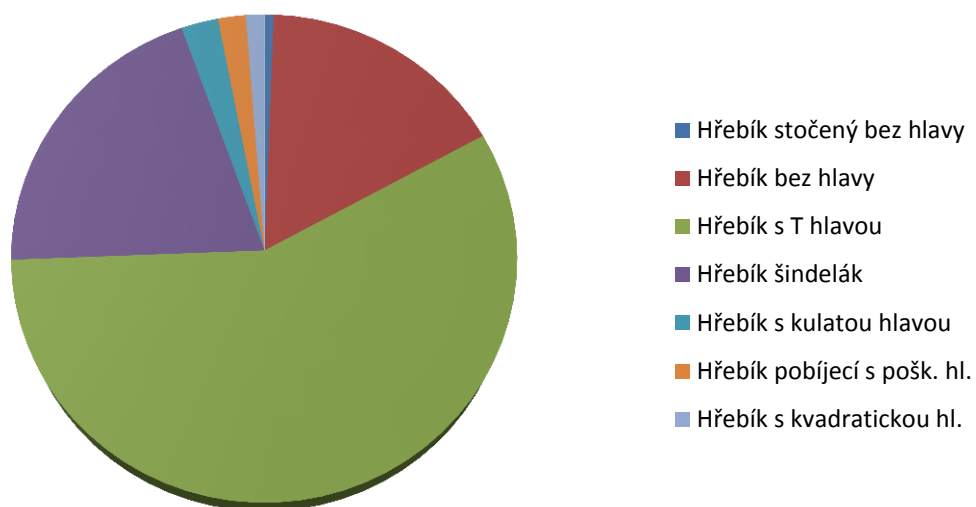
Graf 10 - Grafické znázornění tab. 10

Tab. 11 - Hřebíky nalezené v sondě 13

Kontext	Druh hřebíku a popis	Počet
13001	Šindelák	1
	Hřebík bez hlavy	1
13002	Šindelák	2
	Hřebík bez hlavy	3
	Hřebík s T hlavou	1
13003	Hřebík s T hlavou	2
	Šindelák	2
13005	Hřeb s T hlavou	1
13006	Hřebík stočený bez hlavy	1
	Hřebík bez hlavy	7
	Hřebík s T hlavou	78
	Šindelák	15
	Hřebík s kulatou hlavou	1
	Hřebík pobíjecí s poš. hl.	3
13007	Hřebík bez hlavy	1
13008	Hřebík s T hlavou	7
	Hřebík pobíjecí s kulatou hl.	2
	Šindelák	5
	Hřebík s kvadratickou hl.	2
13009	Hřebík bez hlavy	15
	Šindelák	4
	Hřebík pobíjecí s kulatou hl.	1
	Hřebík s T hlavou	4
13011	Šindelák	4
	Hřebík s T hlavou	1
Celkem		164

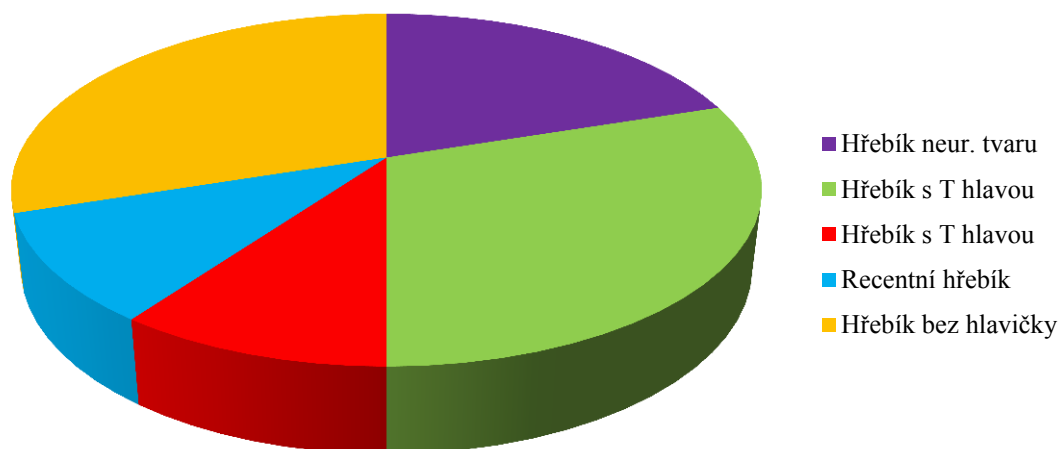
Graf 11 - Grafické znázornění tab. 11

Tab. 10 - Tab. 12 - Hřebíky nalezené v sondě 16

Kontext	Druh hřebíku a popis	Množství
16002	Hřebík neurčitého tvaru	2
16007	Hřebík s T hlavou	3
16008	Hřebík s T hlavou	1
	Recentní hřebík	1
16010	Hřebík bez hlavičky	3
Celkem		10

Graf 12 - Grafické znázornění tab. 12

Sklo

V nálezovém souboru byly zachyceny také tři nevelké fragmenty skla, které dokazují pozdější kontaminaci nálezových souborů. Jedná se o jeden zlomek dutého skla v podobě okraje recentní lahvičky (13004 – sektor A) v sondě 13 a jeden zlomek dutého hnědého skla v podobě recentní lahve (16008) v rámci sondy 16.

Stavební keramika

V nejmladším souboru 13001, v sektoru C, byl nalezen jeden zlomek prejzu, který nesl otisk maltoviny uvnitř. Níže byly v rámci stratigrafické jednotky 13003 nalezeny 2 zlomky dlaždice o tloušťce 4,6 cm (1028 g) a 2 zlomky cihly, snad dlaždice. Jejich velikost byla v průměru do 2 cm a váhou 2 g. Ve spodnějších stratigrafických jednotkách byly nalezeny další kusy cihel, které pravděpodobně sloužily jako dlaždice, konkrétně v jednotce 13008: 1 zlomek o velikosti 10 cm v průměru a váze 322g, 1 zlomek o váze 465 g s horní značně ošlapanou plochou (sektor C) a v jednotce 13009: 1 zlomek o tloušťce 4 cm a váhou 152 g s plochým vlnitým povrchem. Vzhledem k nálezovým okolnostem jistě souvisí s výbavou interiéru, a mohly tak být součástí podlahové izolace v prostoru otopného zařízení. Sonda 16 pak nevykazuje žádné nálezy stavební keramiky.

Malty a omítky

V obou sondách byly nalezeny zlomky maltoviny. Jedná se výhradně o drobné nevelké zlomky bez výraznějších otisků stavebních prvků či úprav povrchů. Jednotlivé fragmenty maltoviny pocházejí z následujících nálezových stratigrafických jednotek: 13003 (sektor B) 5 zlomků bez otisků (10 g), 13005 (sektor C) 2 zlomky bez otisků (16 g), 13008 5 zlomků bez otisků (10 g) v rámci sondy 13 a 16001 1 zlomek bez otisků (8 g). Maltovina je ve všech případech poměrně kompaktní s makroskopickým ostřivem a jemně žlutavým až světle béžovým nádechem

Kamenné nálezy

Početnými nálezy jsou kousky kamenů nejrůznějšího původu a charakteru. Jedná se o přírodní kameny, původní součásti stavby brány či doklady válečných aktivit. Ve stratigrafické jednotce 13001(sektor C) se nacházely 4 ks kamenů s nazelenalým sklovitým povrchem (spečené; 78 g), v jednotce 13002 (sektor C) se nacházely 2 ks kamenů též s nazelenalým sklovitým povrchem (spečené; 18 g), v jednotce 13003 (sektor B) 1 ks plochého valounu přírodního původu (56 g), v jednotce 13003 (sektor C) 2 zlomky dlaždice o tloušťce 4,6 cm (1028 g) a 1 ks kamene

přírodního původu (772 g), v jednotce 13005 (sektor D) se nacházela hrubě tesaná kamenná praková koule o největším rozměru 160 mm, která je dokladem obležení hradu. Patřila zřejmě do menšího vrhacího stroje – katapultu. V jednotce 13006 (sektor A) se opět nachází 1 ks kamene s nazelenalým sklovitým povrchem (spečené; 62 g;), který byl předán na analýzu. V jednotce 13007 (sektor D) se nacházelo nejvíce kusů kamenů, celkově 19, a všechny byly přírodního původu (502 g). V jednotce 13008 (sektor C) se nacházelo 9 ks kamene přírodního původu (114 g) a 4 fragmenty žulové dlažby průjezdu (4862 g), v jednotce 13009 (sektor D) se nacházel další doklad obléhání hradu v podobě části prakové koule, pečlivě kamenicky opracované s vytesanou značkou ve tvaru křížku, ráže 158 mm. Jedná se nejspíše o střelu do děla střední ráže – tarasnice. Dále zde byl nalezen 1 ks kamene s bělavým sklovitým povrchem (spečené; 46 g), který byl předán na analýzu, 1 zlomek vápence (58 g), 1 zlomek žuly (84 g) a 1 ks kamene přírodního původu (76 g). Poslední nálezy pocházejí ze stratigrafické jednotky 13011 (sektor C), jedná se o 1 zlomek vápence (156 g) a 4 ks kamene přírodního původu (34 g).

Mazanice

V několika stratigrafických jednotkách obou sond byly zachyceny nevelké fragmenty vypálené mazanice. V rámci sondy 13 se jedná o tyto stratigrafické jednotky: 13005 (sektor C) 2 větší zlomky do 5 cm v průměru (82 a 32 g) s jedním plochým otiskem a očazením, 13007 (sektor D) 7 zlomků (246 g), 1 nese kruhový otisk (průměr neurčitelný); 2 nesou plochý otisk; 1 nese ploché otisky na obou stranách a 3 zbývající jsou bez otisků, 13008 (sektor C), 2 zlomky (274 g), první zlomek je očazený a s oboustranným otiskem plochého prkna (min. šířka 5 cm; velikost okolo 10 cm); druhý zlomek je bez otisků a neočazený (průměr okolo 5 cm), 13009 1 zlomek mazanice o průměru 7 cm s plochým vlnitým povrchem, uvnitř očazen (150 g) a 13009 (sektor D) obsahoval 8 zlomků mazanice (64 g) o průměru do 2 až 5 cm, neočazené a bez otisků. V rámci sondy 13 byly ve stratigrafické jednotce 16003 (sektor A) nalezeny 3 zlomky mazanice (102 g). 1 zlomek byl s otiskem kuláče o průměru okolo 20 cm (velikost okolo 6 cm v průměru), 2 drobné zlomky o velikosti 2 až 5 cm byly bez otisků a všechny zlomky byly neočazené. Tyto nálezy svědčí o podobě interiéru brány, který byl omazán. Stopy po prknech a kuláčích svědčí o dřevěných konstrukcích brány. Očazení některých kousků může souviset s provozem otopného zařízení.

Uhlíky

Mezi další početné nálezy patří nálezy uhlíků. Ty se vyskytují především v prostoru sondy 13 od nejmladších po nejstarší stratigrafické jednotky. Nejsou proto pravděpodobně dokladem požáru brány během jejího života, ani její destrukce v zánikovém horizontu, ale jejich počet může být dokladem provozu otopného zařízení v prostorách brány. Uhlíky byly nalezeny v těchto stratigrafických jednotkách: 13001 (sektor C) 2 ks, 13002 (sektor A) 1 ks, 13003 (sektor C) 3 ks, 13007 (sektor D) 9 ks, 13008 3 ks, 13008 (sektor C) 70 ks, 13009 22 ks, 13009 (sektor D) 10 ks a nejpočetněji v jednotce 13011 (sektor C) 212 ks. Mimo prostor brány, tedy sondy 13, byl v sondě 16 nalezen v jednotce prostoru sondy 16003 1 ks. Uhlíky nebyly podrobeny žádným dalším analýzám.

Další nálezy

Mezi další nálezy patří ulity. Nebyly předmětem dalšího výzkumu, ale pravděpodobně se jedná o ulity přírodního původu, tedy o přírodní kontaminaci, která nemá s provozem brány nic společného. Vyskytovaly se opět především v prostorách sondy 13: 13002 (sektor C) 1 ks, 13003 (sektor A) 2 ks, 13003 (sektor B) 3 ks, 13006 (sektor A) 4 ks, 13007 (sektor D) 1 ks, 13008 1 ks, 13008 (sektor C) 1 ks a v prostoru sondy 16 v jednotce 16008 (sektor B) 1 ks.

Poslední výjimečný nález byl učiněn v sondě 16, konkrétně ve stratigrafické jednotce 16003 (sektor A). Jedná se o drobnou stříbrnou minci se čtyřřezem a jde o fenik biskupství Augsburg z let 1434–1444. Nález této mince může potvrdit, že hrad v této době ještě existoval. Její časové zařazení souhlasí s datací analyzovaného keramického souboru, tedy do 2. třetiny 15. století, a může tak být dalším důvodem pro přehodnocení stávajícího názoru ohledně zánikového horizontu hradu Zlenice.

3. REKONSTRUKCE VĚŽOVITÉ BRÁNY DO PŘEDHRADÍ

Tato část práce v podobě dvou kapitol se zabývá rekonstrukcí věžovité brány do předhradí na základě zkoumaného archeologického materiálu. V první kapitole se věnuje problematice hradních bran a jejich součástí a na základě výsledků archeologického výzkumu pak v další části podává pravděpodobnou verzi pro rekonstrukci věžovité brány jako celku v kontextu stavebního organismu této části hradu.

3.1. Nástin tématu bran v rámci hradního mechanismu

Na úvod této kapitoly, která se pokouší o rekonstrukci samotné brány, je důležité seznámit alespoň se základními terminologiemi, analogiemi a problematikou hradních bran a jejich součástí.

Brána, ať stavebně jednodušší či složitější, sloužila jako komunikační a přístupový prostor, který usměrňoval tok dopravy jak do předhradí, tak do samotného hradu, a ovlivňovala i směr a manipulační prostor nepřítele v době ohrožení (*Friar 2003, 124–125*). V závislosti na výše zmíněných okolnostech mohla mít brána v některém případě podobu pouhé větší branky, jindy mohlo jít o kulisovou bránu, věžovitou bránu, atd. Mohla zde existovat pouze samotná brána, ale její součástí mohla být i menší branka pro pěší (*Durdík 1995, 67-68*).

Coby nejslabší místo hradu musela být dobře hájitelná. Její obranu tedy umožňovalo několik prvků, jako příkop nebo vlčí jáma, padací most, podsebití, střílny, samotná vrata brány a padací mříže. V prostoru samotné brány mohla být mostní šachta, dále také tzv. vraždící díry, ze kterých mohli obránci útočit pomocí kamenů či střelných projektilů na nepřítele (*Friar 2003, 126, 232*). V případě věžovitých bran většinou obsahovaly vrátnice či zbrojnice se strážní posádkou. Samotný vývoj přehradí tak mimo jiné umožňoval i další linii obrany hradu a usměrňování možného přístupu k hlavní bráně hradu (*Brown 1976, 68*).

Je ovšem důležité podotknout, že výše zmíněná fakta není možné brát jako hlavní ukazatele a vodítka, neplatí vždy a všude, stejně jako je to u problematiky typologie samotných hradů. Například archeologická studie hradu Pořešín, provedená Tomášem Durdíkem, ukázala přestavby a dostavby jednotlivých bran na základě postupného vývoje jak hradní architektury, tak i zámožnosti majitele a významu hradu. Byly zde tedy jak kulisové brány, tak věžovité (*Durdík 2009, 697*). Ač tedy v základu

vždy plnily funkci komunikačního prostoru, jejich fortifikační význam, stejně jako jejich vybavení v podobě vnitřních prostor a obranných prvků, se postupně měnily.

Důležitou součástí vstupních bran pro otázku rekonstrukce jejich podoby byla přístupová cesta, mnohdy tvořena padacím mostem. V jejich základní typologii je můžeme rozdělit na stěžejkové a kolébkové (*Durdík 1995, 208*).

V případě stěžejkových padacích mostů se jednalo o jednoduchou manipulaci s jedním ramenem mostu pomocí řetězů či lan. Toto rameno tak v horizontální pozici sloužilo jako součást mostní přístupové komunikace a v době ohrožení bylo zdviženo, přerušilo tak přístup do hradu a zaklapnuté ve vpadlině zakrylo portál brány a bránu samotnou. Jednalo se o nejrozšířenější typ (*Durdík 1995, 208*). Tento typ mostu využíval pro zvedání padacího mostu dlouhé rovnoramenné páky – stěžejky, které při zvedání mostní části, tvořící mostní komunikaci, zapadaly do úzkých štěrbin ve fasádě nad branou, či jejím portálem. Doklady tohoto typu mostu máme dodnes, například na hradě Kašperk nebo v Bechyňské bráně v Táboře (*Durdík 1995, 269*).

Tzv. kolébkové padací mosty byly mírně efektivnější. Ramena mostu v horizontální poloze opět sloužily jako součást přístupové mostní komunikace do hradu a v případě ohrožení byly zdviženy a zakryly portál brány a bránu samotnou. Využívaly přitom tzv. mostní šachtu v prostoru brány, kam se při zdvižení vnějšího ramene před branou ponořovalo druhé vnitřní rameno. Vylepšení této mechaniky mohlo zajišťovat závaží na tomto sestupujícím konci druhého ramene. Při zdvižení mostu tak v prostoru brány vznikla ještě druhá překážka v podobě mostní šachty. Doklady tohoto typu mostů můžeme najít například na Rokštejně, Bouzově, Helfenburku, tak i na samotném hradě Zlenice v podobě hlavní brány do samotného hradu (*Vrla 2006, 99-105*).

Přesné datování a vymezení výskytu a využití těchto typů mostů též není možné limitovat podle všeobecných kritérií. Na jednotlivých hradech a jejich jednotlivých částech se v průběhu středověku mohly vyskytovat různé druhy padacích mostů, bez závislosti na části hradního organismu či období. Například opět studie Tomáše Durdíka z hradu Pořešín ukazuje, že zde paralelně existovaly čtyři varianty padacích mostů, a uplatnění jednotlivých typů se zde u jednotlivých bran bez závislosti různě měnilo v průběhu času (*Durdík 2009, 707*).

3.2. Rekonstrukce možné podoby a fungování brány do předhradí hradu Zlenice

Při snaze zrekonstruovat původní podobu brány do předhradí na konkrétním příkladu hradu Zlenice je nejprve nutné podotknout existující úskalí. Na úvod je to především fakt, že prostor předhradí, tedy i samotné vstupní brány do předhradí, byl od novověku využíván jako zdroj kamene. Tudiž se nedochovala kompletní kubatura zdiva, která by umožnila přesně určit výšku kamenné části brány. Po dřevěných konstrukcích možných vyšších pater logicky nezbylo zcela nic, kromě železných spojovacích článků. Prostor brány byl i nadále využíván pro přepravu stavebního materiálu z prostoru předhradí, což způsobilo další ztrátu jak kamenných architektonických částí brány, tak nálezových okolností z výbavy prostoru brány a přepokládané zbrojnice, též možnou kontaminaci z prostoru předhradí do prostoru samotné brány. K tomu je dále nutné připočítat vliv počasí, kdy především vydatné deště způsobují proudy vody, které v tomto prostoru masivně pohybují půdou a nálezy.

I tak je možné na základě rozboru nálezových souborů alespoň z části rekonstruovat původní podobu brány, byť zde existují už starší snahy (Obr. 27). Vycházet je možné především z objemu velikosti základových partií brány, které jsou velice slabé, a umožňují tak představu nanejvýš jednoho zděného patra. Četné nálezy mazanice, která coby neužitečná zůstala bez pozornosti rozkradačů kamene, pak dokládá existenci pravděpodobně dřevěného polopatra, které obsahovalo otopné zařízení typu pece či kachlová kamna, kdy též archeologický průzkum eviduje usvědčující nálezy kachlů (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14-15*).

Dle archeologického průzkumu lze říci, že bránu tvořila rozložitá, dovnitř otevřená stavba, pravděpodobně věžovitého charakteru. Směrem k přichozímu se otevírala jediným portálem, do předhradí se pak otvírala plným profilem. Samotný prostor brány byl nejspíše plochostropý, jelikož nebyly doloženy žádné destrukce kleneb (které ale mohly vlivem těžby kamene zmizet). Tomuto faktu v podobě dřevěného stropu (tedy dřevěné podlahy v patře) odpovídá i malá síla stěn, která nemohla mít velkou nosnost a též kvůli své síle neobsahovala sedile. Samotná brána nenese stopy mechanismu pro padací most. Portál se uzavíral pouze vraty, jejichž čep (popřípadě čepy) byl na spodní straně osazen do ložisek současně se stavbou brány osazeného trámu (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14*).

Vzhledem k zániku většiny destrukčních vrstev není možno určit, zda i první patro bylo kamenné. Podle nálezové vrstvy 8, která obsahovala značné množství mazanice, spojované s omazem dřevěných konstrukcí, byla nepochybně poslední úroveň brány dřevěné. Jednalo se nejspíše o druhé patro, nebo polopatro a obsahovalo kachlová kamna či jiné otopné zařízení s pravouhlým ústím. O dalším vybavení pravděpodobné zbrojnice vypovídají kovové nálezy militárního a stavebního charakteru, které též v podobě šindeláků svědčí o podobě střechy (*Durdík – Hložek – Kašpar 2007, 14*).

Pro přesné hodnoty je možné vycházet z archeologických zjištění a terénní dokumentace. Vnitřní rozměry branské věže jsou 525 cm na šířku, 540 cm na délku. Portál brány má šířku 220 cm a rozvor kol má 130 cm. Čelo brány a čelní hradba mají šířku 130 cm (čelo leží v nadmořské výšce 289 m). Boční zdiva průjezdu mají šířku 100 cm. Sklon průjezdu je v interiéru 40 cm na délce 540 cm, zvyšuje se směrem od čela, které je ve výšce 289 m n. m. k nádvoří ve výšce 289,4 m n. n. Šířka parkánové hradby je 100 cm, šířka parkánu 300 cm. Povrch nejspíše bývalého palisádového opevnění, po němž zbyly relikty valu, leží ve výšce 286,4 m n. m a povrch valu před příkopem 286 m n. m.

Výškové rozměry branské věže pak předpokládají výšku průjezdu na jeho konci 260 cm (292 m n. m.), výšku průjezdu v místě vstupního portálu 300 cm (292 m n. m.). Podlaha prvního patra mohla být ve výšce 340 cm (292,4 m n. m.), okna v tomto patře s dolním okrajem ve výšce 420 cm a horním okrajem 500 cm (293,2 až 294,0 m n. m.). Celkové rozměry prvního patra vycházejí: 250 cm na výšku, 525 cm na šířku a 440 cm na délku. Podlaha druhého dřevěného polopatra se nacházela nejspíše ve výšce 620 cm (295,2 m n. m.) a strop tohoto polopatra ve výšce 850 cm, počítáno s nasazení krovu (297,5 m n. m.). Celkové rozměry tohoto patra vycházejí: 220 cm na výšku, 865 cm na šířku a 820 cm na délku. Celková výška brány pak mohla dosahovat 1240 cm (301,4 m n. m.) (Obr. 28, 29).

V celém interiéru brány byla nalezena dochovaná vrstva nevypálených jílovitých omazů. Výpočty omazávek stěn pak vychází z terénní dokumentace. Jedná se o plochu 525 x 540 cm o mocnosti 30 cm, což celkově vede k číslu 8.505.000 cm³. Dále v prostoru průjezdu na ploše 180 x 100 cm o mocnosti 20 cm, což dává 360.000 cm³. Vedle bočních stěn brány nebyla nalezena, ale přesahuje přibližně o 200 cm před bránu směrem k parkánu a pravděpodobně také cca 20 cm do nádvoří předhradí, tj. 2 x 200 cm x 525 cm (= vnitřní šířka brány) a mocnost okolo 15 cm,

což dává 3.150.000 cm³. Celkem tedy bylo nalezeno přibližně 12.015.000 cm³ nevypálených omazů.

Plocha a kubatura výmazů prvního patra počítá s výškou místnosti v interiéru 250 cm, šířkou 525 cm a délkou 440 cm. Plocha obou bočních stěn: 440 x 250 cm (110.000 cm²) x 2 (220.000 cm²). Plocha obou čelních stěn: 525 x 250 cm (131.250 cm²) x 2 (262.500 cm²). Plocha stropu 440 x 525 cm (231.000 cm²). Celková plocha výmazů prvního patra (713.500 cm²) při tloušťce omazů 6 cm činí 4.281.000 cm³.

Plocha a kubatura druhého patra předpokládá nižší výšku místnosti 220 cm, ale větší šířku 865 cm a délku 820 cm v interiéru v důsledku přesahu tohoto patra přes zdivo dolní části tělesa věže. Plocha obou bočních stěn: 820 x 220 cm (180.400 cm²) x 2 (360.800 cm²). Plocha obou čelních stěn: 865 x 220 cm (190.300 cm²) x 2 (380.600 cm²). Plocha stropu 820 x 865 cm (709.300 cm²). Celková plocha omazů druhého patra (1.450.700 cm²) při tloušťce omazů 6 cm tak činí 8.704.200 cm³. Dohromady tak omítnutí těchto dvou místností, bez odečtení okenních, dveřních a dalších možných otvorů s kubaturou 12.985.200 cm³. Při srovnání s hodnotou kubatury archeologicky doložených a předpokládaných nálezů omazů dovoluje toto množství buďto omítnutí prvního i druhého podlaží o dostatečné mocnosti 6 cm vrstvy omazu, přičemž je nutno vyloučit například okenní otvory a podobně, nebo jen částečný omaz prvního patra a hrázdné horní polopatro. K této problematice omazů a mazanic v rámci stavebního materiálu se více věnuje příslušná literatura (například *Vařeka 1991, 585-592, Vařeka 1995, 59-64, Vařeka 2002, 105-110*). Tyto výpočty pak odkazují na celkovou možnou podobu a řešení stavby, ovšem vzhledem k velké ztrátě kubatury zdiva a jiných architektonických a konstrukčních prvků nedovolují zcela důvěryhodnou rekonstrukci se všemi detaily. Je možné pokládat pouze pravděpodobné teze.

Brána do předhradí nebyla nijak masivní stavbou, ovšem bližší propočty popsané výše ukazují větší stavbu, než jak bylo mnohdy popisováno či rekonstruováno. Jistě je snad možné říci, že obsahovala četné dřevěné konstrukce, o čemž svědčí početné nálezy hřebíků s T hlavou, tzv. šindeláky, pobíjecí hřebíky, hřebíky s kvadratickou hlavou a s kulatou hlavou či bez hlavy (*Hložek 2016, 298-299*). Ty dokazují i existenci šindelové střechy a propojení četných dřevěných konstrukcí jak stavebních, tak mobiliárních. Příchozí, který přicházel z vnějšího prostoru, se k bráně dostal nejdříve průchodem, který přerušoval linii valu, korunovaným nejspíše palisádou, následně přechodem snad přes padací most či pevně stojící dřevěný most, který ústil

do parkánové brány, skrze kterou a prostor parkánu se dostal k samotné bráně, která již neobsahovala padací most a k němu náležící mechanismus. Prostor mezi parkánovou bránou a bránou do předhradí byl upravován dřevem, v partii blíže k bráně původně tvořen skalním podložím, později dlážděn hrubým štětem. Příchozí pak po této komunikaci prošel bránou, v jejímž prostoru byla vozovka též původně tvořena skalním podložím, později již velkými kameny a štětem. Nebylo zde žádné odpočinkové místo v podobě sedilí, průchod nebyl příliš prostorný. Vstupní otvor brány je osazený více vlevo, tudíž napravo vzniká širší prostor, který by zde dovolil i umístění žebříku, jehož vyústění by se nacházelo v podlaze prvního patra.

Nad procházejícím se brána zvedala nejspíše do jednoho kamenného patra a následně do dřevěného polopatra, které bylo korunováno střechou ze šindelů. První patro tvořila místnost, kde byla stěna směrem do předhradí dřevěná a obsahovala nejspíše vchod (buďto jediný, nebo doplňující vchod z přízemí pomocí žebříku, který sem ústil skrze otvor v podlaze). Její podlaha byla dřevěná, stejně jako strop, a je možné předpokládat, že buďto dřevo tvořilo i zbývající tři příčky, což vytvořilo v podstatě dřevěnou komoru vloženou do prostoru brány, anebo byla místnost tvořená třemi kamennými zdmi a jednou dřevěnou. Tento prostor sloužil jistě jako komunikační a skladové patro. Lze předpokládat, že sem vedly dveře z ochozové rampy, která obcházela tělo brány, a spojovala tak oba ochozy hradeb v místě, kde tento ochozový spoj brána narušovala. Další možný vstup by byl skrze podlahu po žebříku z prostoru suterénu. Jako pravděpodobnější se však jeví teze se vstupem přímo v patře z prostoru ochozové rampy. Na tu bylo možné vystoupat po přiloženém žebříku po levé straně brány při pohledu z předhradí. Při tomto pohledu tak těleso brány nenarušilo propojení ochozů hradeb a dostupnost byla zajištěna celkem pohodlně po žebříku z prostoru předhradí, který nijak nerušil komunikaci v prostoru brány. Z tohoto pohledu je brána situována v pravém rohu hradeb předhradí, odkud pak kolmo pokračuje hradba podél předhradí k samotnému jádru hradu, zatímco na levé straně pokračuje chvíli rovnoběžně s bránou až následně se vlivem tvaru ostrožny stáčí podél předhradí s hospodářskou budovou směrem k jádru hradu. Do těchto míst, nalevo od brány z pohledu z předhradí, je tak možné umístit schodiště či žebřík hned po boku brány na lehce vysunutou ochozovou rampu před tělo brány. Další vstup na ochoz v této části nalevo od brány byl jistě na druhém konci ochozu někde v místech u hospodářského stavení. Stejně tak bylo jistě možné se dostat na ochoz hradby, která se táhla od brány

v pravém úhlu k jádru hradu, někde v místech druhého příkopu mezi předhradím a hradem.

Okna v tomto patře byla jistě menších rozměrů, dosti pravděpodobně střílovitá. Vzhledem k dataci stavby brány do počátku 14. století jistě nenesly ještě pokročilejší úpravu pro střelné zbraně a měly podobu jednoduchých, různě tvarovaných štěrbin (*Petráň 1985, 444*). Celkově tento prostor mohl sloužit pro strážní účely, pro skladování zbraní i pro případnou obranu brány.

Další patro tvořilo dřevěné nebo hrázděné nejspíše polopatro, které svými rozměry buďto kopírovalo šíři kamenné části brány, nebo pravděpodobněji lehce vystupovalo vně obvod dolní, kamenné části brány. Vedlo sem dřevěné schodiště, či pravděpodobněji žebřík z prvního patra, který ústil do otvoru v podlaze. Místnost v tomto patře byla již více komfortní, tudíž mohla sloužit i pro krátkodobé obývání. Potažmo mohla sloužit též jako zbrojnice pro uskladnění zbraní a dalších věcí. Vzhledem k dřevěné konstrukci a výše položenému stanovišti je možné právě sem situovat otopné zařízení v podobě kachlových kamen či na způsob pece. Pokud by se jednalo o klasická kachlová kamna, bylo by nutné zde předpokládat oddělenou místnost určenou k přikládání, popřípadě dané otopné těleso není možné klasifikovat jako klasická interiérová kachlová kamna s nedýmým prostorem, ale pouze jako otopné těleso na způsob pece s přímým přikládáním z místnosti. Případná příčka mezi prostory pak musela být dostatečně široká, aby mohla obsahovat komínové potrubí. Doklad přikládání z menší prostory či arkýře máme například z Jindřichova Hradce (*Durdík 1995, 36*). Větší místnost pak mohla sloužit k obývání hradní posádky a jako zbrojnice, zatímco menší prostora jako místnost, odkud se dalo do kamen přikládat. Okna v tomto patře též nebyla četná, ovšem mohla být rozměrnější. Podrobnějšímu popisu zbrojnice a její výbavě se následně věnuje kapitola o rekonstrukci života v této části hradu.

Vzhledem k úskalím popsaných již v úvodní části však není možné přesných a detailních závěrů, jako je výplň oken a jejich množství, přesné určení, kudy vedly propojovací články jednotlivých úrovní, lokalizace a podoba otopného tělesa či řešení odvodu kouře apod. Není také možné přesně stanovit, zda vytápěné patro bylo skutečně až to druhé, nebo zda se vytápěná místnost nenacházela již v prvním patře a druhé nesloužilo pouze jako hlídkovací stanoviště. Vzhledem ke stávajícímu stavu poznání se však jeví jako pravděpodobnější výše popsaná teze, která vidí první patro především

jako komunikační a skladovací, druhé pak jako obytnou, vytápěnou místnost a strážní rozhlednu.

Nad druhým patrem se pak nacházela střecha tvořená šindelů, jak dokládají nálezy hřebíků, tzv. šindeláků. Nadsazení krovů a jejich řešení umožňuje značnou výšku střechy. Námětky krovu pak lze předpokládat ve výšce 950 cm (298,5 m n. m.), což předpokládá vrchol střechy ve výšce 1240 cm (301,4 m n. m.) a vrchol kohouta ve výšce 1340 cm (302,4 m n. m.).

Z celkové dispozice je vidět, že brána do předhradí byla sice jednoduchá, ale v roli brány plně funkční, byť bez velkých fortifikačních vlastností, jako by byl padací most, vlčí jáma, apod. Hrad se tedy ve své podstatě spoléhal na pasivní obranu s absencí aktivních prvků obrany, jako by byly flankovací věže apod. (*Petráň 1985, 442*). Vzhledem k existenci padacího mostu v parkánové bráně a příkopu před ním je však podoba brány pochopitelná a samotná brána do předhradí tak sloužila především jako bod usměrňující komunikaci a prostor pro posádku a její vybavení. Vyšší standart a také význam této bráně přináší právě zjištěné značné a téměř čtvercové rozměry a existence vytápěné místnosti s otopným zařízením.

Při srovnání s již dříve zkoumanou bránou do samotného hradního jádra je možné vidět jak spójitosti, tak především rozdíly. Spójitost je možné najít například v otevřenosti zadních ploch obou bran či v existenci dřevěných plochostropých prostor, o jejichž konstrukcích svědčí nálezy mazanice (*Durdík – Kašpar 2004, 140, 166-167*). Rozdíly jsou však nápadnější. Spočívají už v samotném stylu stavby brány, kdy je brána do jádra hradu stavěna do jámy vylámané ve skalním podloží. Na rozdíl od mechanicky jednodušší brány do předhradí obsahovala i prostor mostní šachty pod vstupním suterénem, což souviselo s existencí kolébkového padacího mostu. Tato brána navíc měla širší základové zdivo, což umožnilo do prostoru suterénu umístit i sedílie či rozšíření s rovným dřevěným překladem a prokazatelně měla i zděné druhé patro. Stavební a konstrukční detaily jako způsob propojení jednotlivých pater, umístění a velikost oken apod. nejsou možné ani u brány do předhradí, ani u první brány do jádra hradu (*Durdík – Kašpar 2004, 166-167*). Naopak brána do předhradí představovala nejen strážní a obrannou stavbu, ale také komfortně obytnou s dostatkem prostoru i s přísunem tepla.

Získané informace tak umožňují alespoň základní rekonstrukci podoby tělesa brány do předhradí, která na rozdíl od starších zohledňuje rozměry brány, propojení pater a řeší i možný odvod kouře z otopného zařízení pomocí komína (Obr. 30, 31).

4. REKONSTRUKCE ŽIVOTA NA HRADĚ

4.1. Brána jako komunikační prostor

Věžovitá brána v místech hradby, která uzavírala vymezené předhradí, sloužila jako jediný komunikační spoj mezi samotným areálem hradu a okolním světem. Její rozměry a absence náročnějších obranných a uzavíracích mechanismů umožňovaly pohodlný přechod chodců, jezdců i vozů mezi prostorem před hradem a předhradím.

Vzhledem k využití a důležitosti této části zde byla také nutná údržba a úklid. Je tedy logické, že v těchto místech může archeologie doložit pouze pozdní a zánikové období fungování této brány.

V rámci rekonstrukce života na hradě v této části hradního komplexu je možné zde předpokládat barvitý pohled na procházející lid. Vykreslení ošacení procházejících jedinců bohužel zdejší archeologické nálezy neumožňují. S kulturou odívání je možné se blíže seznámit v příslušných dílech (například *Kybalová 2001, 142-220*). V případě Zlenic v tomto prostoru neexistuje žádný doklad šperků či doplňků ošacení. Jediným dokladem součásti oděvu by snad mohla být velká, půlválná přezka s trnem, nalezená v prostoru brány (*Hložek 2016, 298*), coby součást opasku.

Na základě archeologických pramenů je možné doložit průjezd jezdců na koních, kočárů s panstvem i zásobovacích vozů. Kromě kolejí od kol vozů jsou zde další stopy po projíždějících vozech, jako dva zákolníky, jeden přelomený exemplář a druhý zákolník dochovaný kompletně. Nelze vyloučit, že se mohlo jednat o zavláč. Tažnou sílu těchto vozů je možné předpokládat na základě dvou nálezů – ramena podkovy s hráněným ozubem a zlomkem oblouku podkovy (*Hložek 2016, 298*). Další nalezené soubory vypovídají pravděpodobněji o stavební konstrukci samotné brány a výbavě jejích prostor.

4.2. Rekonstrukce možné podoby života v bráně do předhradí hradu

Zlenice

Deskripce archeologického materiálu z prostoru brány do předhradí vedle rekonstrukce podoby samotné brány a dokladů zániku hradu přináší i podklady pro rekonstrukci možného vnitřního vybavení prostor brány, a tudíž také obrys podoby života a každodennosti v této části hradu.

Nejpravděpodobněji do prostoru druhého celodřevěného či hrázděného patra nebo polopatra je možné umístit vytápěnou místnost. Vedle účelů obývání mohla

částečně sloužit i jako zbrojnice, podobně snad jako níže položené první patro. To jistě sloužilo především pro komunikaci a propojení brány s ochozy hradeb a vyššími partiemi brány. Druhé patro pak sloužilo jako strážní i obranné místo, ale poskytovalo i příbytek pro hradní posádku, umožňující jak úkryt před nepřízní počasí, odpočinek a občerstvení se, tak možné úložiště zbraní.

Vzhledem k faktu, že hrad nezankl jednorázovou válečnou akcí, nebyl zcela zničen a okamžitě opuštěn, ani daná část hradu nezankla jednorázově jiným způsobem, není možné zde očekávat plnohodnotně vypovídající nálezoé okolnosti, které by vykreslily kompletní zařízení daného prostoru, jako se to podařilo archeologickému průzkumu například u požárem zanklé budovy manství na Křivoklátě v podání Tomáše Durdíka (*Durdík 1988, 258-298*). Ovšem nálezy několika militárií, předpoklady a též nálezy fragmentů kachlů z části dovolují vytvořit obrázek dané prostory.

Nejvýznamnější součástí výbavy interiéru, konkrétně horního polopatra, je otopné zařízení, o kterém svědčí nálezy kachlů a o jeho využívání pak nálezy uhlíků. Přesná podoba otopného zařízení, jeho fungování a umístění jsou největším úskalím. Bude-li se předpokládat, že se jednalo o kachlová kamna, je nutné toto patro rozdělit minimálně na dvě prostory – bezdýmnou obytnou místnost a místnost pro přikládání. Prostor polopatra o rozměrech cca 865 x 820 cm by tak bylo možné ukázkově rozdělit na menší (300 x 300 cm) a větší (565 x 520 cm) místnosti, přičemž větší místnost by obsahovala na jedné straně v podlaze otvor, odkud sem ústilo strmé dřevěné schodiště z prvního patra, popřípadě žebřík, a na druhé straně, nejspíše v rohu, jednoduchá kachlová kamna. Menší prostora by byla propojena s větším prostorem dveřmi a sloužila by pro obsluhu kamen a nejspíše i pro uskladnění paliva. Tato kachlová kamna by se skládala z kachlů s pravoúhlým ústím, které je možné označit jako nádobkové (*Hazlbauer 1998, 20*). Jejich dochování je spíše v podobě fragmentů a nedovolují celkovou rekonstrukci jejich velikosti a tak přímé zařazení. S jistotou je možné říci, že typově se jednalo o kachle s pravoúhlým ústím, tedy o kachle s uzavřeným dnem a otevřeným ústím, přičemž dno směřovalo dovnitř směrem ke zdroji tepla. Tyto kachle tak nenesly žádné zdobení. Jejich výhodou byl fakt, že kachle rychle akumulovaly teplo a též ho rychle produkovaly. Ovšem na rozdíl od komorových kachlů, jejichž tepelný účinek se dostavil až po nějaké chvíli akumulace tepla, byla výhřevnost těchto kachlů krátkodobější (*Krajíc 1997, 23-26*). Tato skutečnost odpovídá využití dané místnosti. Hradní stráž se zde nevyskytovala stále a dlouhodobě, nebylo tedy nutné zde udržovat permanentně teplo, jako například

v komnatách hradního pána v hradním paláci. Ovšem naopak, když hradní posádka mohla, ať s příchodem noci či nepřízně počasí, a chtěla zde na nějakou dobu pobývat, jistě jí šlo hlavně o to, aby se co nejdříve zahřála. Stačilo tedy rozdělat oheň a tepelný efekt se dostavil poměrně rychle.

Pokud by se skutečně jednalo o klasická kamna, jako taková zpravidla neobsahovala žádné další konstrukce a kamna seskládaná z jednotlivých, hlinou spojených kachlů, tak byla samonosná (*Krajíc 1997, 21-22*). Neexistují tak žádné další konstrukční podklady. Otázkou by tak zůstávala jejich konkrétní podoba, obsluha a přesné umístění. Rozličná velikost a typy kachlů nedovolují přesně stanovit, jak by tato kamna vypadala, a to jak v půdorysu, tak stavebně, jelikož jejich podoba byla vždy v dané době výsledkem neustále se vyvíjejících stavebních a technologických znalostí (*Halzbauer 1998, 24*). Z doloženého archeologického materiálu je možné potvrdit, že kamna či otopné těleso z izolačních důvodů stálo na kamnovém podstavci z cihel. Jednalo-li by se o kamna, tak zbylou část těla a jeho tvarování nelze přesně určit, je však pravděpodobné, že by se skládalo z klasických analogických částí, tedy kamnového soklu, nejspíše ve tvaru krychle, jejíž vnitřní dutá část sloužila jako prostor, ve které hořel oheň a z nástavce, který mohl mít podobu mnohoúhelníku nebo oblého válce (*Halzbauer 1998, 26*). Otázkou by ale zůstávalo řešení obsluhy a způsobu odvodu kouře. Ze stavebního hlediska se zdá pravděpodobné, že stojící v rohu místnosti by byly pravoúhle tvarované. Vyloučit však nelze ani kruhová podoba, popřípadě kombinace těchto dvou možností v oblasti soklové a nástavcové části. Vzhledem k místu jejich výskytu by bylo možné předpokládat spíše jednoduchý tvar i konstrukční řešení. Odkaz na další možné rekonstrukce je možné nalézt v příslušné literatuře (například *Krajíc 1997, 223-224*).

Pokud by prostor vzhledem k funkčnosti a obsluze kamen (například ohledně otázky příčky, komínového vedení apod.) nebylo možné příhodně řešit či rozdělit na dílčí prostory, bylo by nutné kachlová kamna překvalifikovat na jakési otopné těleso, sestavené z kachlů s pravoúhlým ústím a mazanice do tvaru podobnému pecovým kamnům, přičemž přikládat by bylo možné ze stejné místnosti, kde otopné těleso stálo. Funkčnost samotných kachlů a scénář využití tak zůstávají stejné.

Jednoznačně je tak možné konstatovat pouze to, že v rámci vybavení brány toto otopné těleso existovalo. Bez přesnější analogie, umístění, způsobu obsluhy apod.

Pro účely stolování hradní posádky je zde možné očekávat především nádoby zhotovené ze dřeva a keramiky. Byly to misky, mísy, poháry, kalíšky, korbele, atd.

Jedlo se především rukama, proto je zde nanejvýš možné očekávat velké jídelní vidlice, dřevěné lžíce, hlavně pak nože (*Durdík 1995, 40*). Právě nůž máme v podobě neúplné čepele archeologicky doložen (*Hložek 2016, 298*). Konkrétní druhy nádobí lze pak vyčíst v příslušné části o rozboru keramických nálezů, které dokládají především hrnce, džbány, misky a poháry.

Předpokládané zbrojní vybavení se postupem času měnilo. Při této rekonstrukci je nutné brát v potaz jak časový vývoj a proměnlivost, tak také fakt absence stoprocentního doložení těchto artefaktů, především při zohlednění, že se jednalo o drahocenné věci, které si lidé brali s sebou, tak i možnou následnou středověkou či novověkou sběratelskou činnost. K rekonstrukci podoby brnění, přilbic, celkové zbroje i zbraní, od dýk a mečů až po střelné zbraně, je možné využít opět příslušnou literaturu (např. *Wagner – Durdík – Drobná 1956, 46-89*). V případě archeologického průzkumu branské věže hradu Zlenice byly totiž nalezeny militárie spíše svědčící o dobývání hradu, než o možné výbavě potencionální branské zbrojnice. Z nalezených militárií je tak možné do dokladů výbavy branské zbrojnice zařadit 1 kus šipky do kuše a 1 kus části šipky do kuše, zatímco ostatní nálezy, jako praková koule či zápalná šipka, svědčí spíše o výbavě nepřátelských řad.

Na tomto základě je možné vyslovit předpoklad, že hradní posádka v prostoru brány měla k dispozici kuše či samostřily. Jelikož se pasivní obrana hradu spoléhala především na boj z dálky, využívala dalekosáhlých zbraní v podobě mechanických a následně palných zbraní. Už během 14. století patřilo do výbavy hradní posádky několik luků, samostřílů a k nim náležející rumpály, později hevery na natahování (*Wagner 1956, 78-79*). K tomu patřily též šípy, u nichž lze sledovat především vývoj podoby hrotu. Později během 1. poloviny 15. století vlivem husitských válek vlastnily hradní posádky také palné zbraně. Inventář z hradu Točniku z roku 1430 počítá už 22 palných zbraní a inventář z hradu Helfenburka z roku 1468 dokonce 45 kusů palných zbraní (*Wagner – Durdík – Drobná 1956, 89*). Je tedy možné, pokud nebyly tyto dražší zbraně uchovávány jinde v prostoru hradního jádra, že v prostorách brány, v potencionální zbrojnici, bylo uskladněno i několik kusů především lehčích ručnic, jako byly píšťaly, ale také hákovnice. K těmto zbraním patřily náboje, jako byly olověné a železné kule, později zdokonalené do podoby, kdy se železné kule dávaly do olověného pláště. (*Wagner – Durdík – Drobná 1956, 83-88*). Pro doklad těchto palných zbraní v prostoru brány je však jen jeden exemplář v podobě olověné střely. Vzhledem k její deformaci, která svědčí o nárazu, je ale opět spíše dokladem zbrojního

vybavení obléhatelů. Do dokladů zbrojního vybavení hradní posádky v prostoru brány tak můžeme maximálně zařadit pouze šipky, dokládající kuše.

Nejvíce prostoru pro fantazii nechává rekonstrukce ostatního, drobného a dřevěného vybavení, které se nedochovalo. Archeologicky doložené jsou železné součásti, části a konstrukční prvky, především v podobě hřebíků (*Hložek 2016, 314*). Ty jistě dokládají nejen dřevěné konstrukce samotné stavby brány, ale též části jejího vybavení. Na stěnách zbrojnice mohly tyto hřebíky sloužit k zavěšení zbraní, ale také částí oděvu, popřípadě jiných věcí. K zavěšování mohly sloužit i dvě doložené skoby (*Hložek 2016, 298*). Hřebíky mohly být i součástí dřevěného mobiliáře, jako byly stoly, lavice a truhly. Tyto truhly či truhlice a jejich možnost uzavření mohou dokázat i nálezy dvou ok z malých petlic coby součástí uzavíracích mechanismů (*Hložek 2016, 298*). Dřevěné a popřípadě i na zámeček uzavíratelné truhly mohly sloužit k uložení oděvů, kožešin, i jako úložiště menších součástí zbroje, jako bylo například střelivo, ale i hodnotnějších věcí. Vyloučit nelze ani možnost, že by kumulace hřebíků mohla dosvědčovat existenci truhly, coby úložiště těchto všudypřítomných a univerzálních předmětů (*Hložek 2016, 314*).

Poslední odpovědí pro každodennost v prostorách brány do předhradí na základě archeologických pramenů je využívání keramických kahánků pro osvětlení.

Další otázky na osvětlení místností vedle doložených kahánků, například v podobě loučí či dlouhých smolných třísek, což by mohly doložit nálezy držáků, tzv. loučníků (*Durdík 1999, 36*), stejně jako doklady pro hry pro volný čas například v podobě kostek (*Petráň 1985, 902*), výplně oken, části oděvů, zbroje či většího počtu zbraní, bohužel není možné na základě probraných archeologických zjištění zodpovědět. V rámci rekonstrukce tak jejich zařazení a vykreslení do možné podoby zařízení interiéru a každodennosti není možné. I tak nálezy umožňují alespoň základní rekonstrukci vnitřních prostor brány (Obr. 32, 33). Tyto návrhy, stejně jako návrhy celkové podoby tělesa brány, pak mohou být podkladem pro budoucí, již jednotné snahy o rekonstrukci brány do předhradí i celkově hradního areálu.

ZÁVĚR

Na závěr je možné shrnutí výsledků této práce. Obsahem práce bylo představení hradu v rámci interdisciplinárního výzkumu, přičemž hlavním cílem bylo na základě archeologických pramenů provést rekonstrukci možné podoby věžovité brány do předhradí a následnou rekonstrukci možné podoby života a každodennosti v těchto konkrétních prostorách. Detailnější průzkum architektonických prvků brány zachovalých v terénu, stejně jako detailnější průzkum nálezových souborů, odhalil hned na úvod nutnost přehodnocení stávajícího pohledu na tuto stavbu, kdy byla brána popisována a mnohdy rekonstruována jako jednoduchá či naopak pevnostní brána do předhradí jen s účelem usměrňování komunikace a strážení těchto partií hradu. Nový pohled ukazuje značné rozměry této brány, především pak druh její konstrukce, který vykresluje stavbu do prvního patra kamennou s dřevěným či hrázděným nejspíše polopatrem. Největším specifikem pak bylo doložení otopného zařízení v prostorách brány. Tento nález, společně se zjištěnými rozměry a vzhledem interiéru, představují nově bránu do předhradí i jako stavbu pro komfortní, byť jistě krátkodobé obývání hradní stráže s přísunem tepla a dostatečným prostorem. Tyto poznatky tak zcelují podklady pro další možné rekonstrukce brány do předhradí a celého hradu, jelikož stávající uvedené rekonstrukce zcela neodpovídaly či byly zavádějící. Bohužel vzhledem k nálezovým okolnostem nejsou možné detailní rekonstrukce jak vnějšího, tak vnitřního stavebního řešení brány. Do vnitřních prostor brány umožnil pohled další archeologický materiál, a nastínil tak obraz každodennosti. Bohužel, vyjma keramických nálezů, nebyl ani zde natolik obsáhlý, aby tento obraz vykreslil do detailu, a potvrdil tak například přítomnost zbrojnice. Nedovoluje ani bližší pohled na život v této části hradu v podobě trávení dlouhých chvil pomocí her, či úroveň oděvu, výzbroje, apod. Obsahově nejpočetnější nálezy, především keramiky a železa, dovolují základní rekonstrukci výbavy interiéru brány. Za poslední přínos lze označit detailnější rozbor otázky zániku hradu na základě historických pramenů a nově analyzovaných archeologických souborů, který nově rozšiřuje zánikový horizont hradu do období 2. třetiny 15. století. Vyvrací tak jednoznačné tvrzení, které datuje zánik hradu do doby poděbradských válek a za dobyvatele hradu považuje nejčastěji krále Jiřího z Poděbrad. Doklady dobývání hradu mohou skutečně spadat do období poděbradských válek, ale stejně tak mohou být staršího data a souviset například už se sporem Zdeňka II. Kostky z Postupic a Kunešem Rozkošem z Dubé ve 40. let

15. století. Destrukční práce tak mohou buďto pocházet z doby tohoto sporu, nebo pravděpodobněji právě z období mezi lety 1463–1465 v režii samotných Kostků z Postupic, kteří povolili likvidaci již nepotřebného, popřípadě poškozeného a nepříliš využívaného hradu. To by následně odpovídalo údajům z roku 1465, kdy je hrad přímo zmiňován jako pobořený a pustý. Pokud by souvisely s obléháním a dobytím hradu během poděbradských válek, byly by spíše v režii Zdeňka Konopištského ze Šternberka namísto Jiřího z Poděbrad. Stávající stav poznání ovšem nedovoluje konkrétnější závěry. Tato otázka si tak jistě zaslouží další pozornost, především v podobě historického rozboru a překladu daných pramenů, popřípadě další archeologický výzkum zaměřený na zánikový horizont. Zajímavou výpovědní hodnotu v této otázce by mohl mít průzkum objektu před čelem předhradí, který má charakter bašty. Tyto nastalé odpovědi by mohly ozřejmit i otázku zániku dalších hradů v okolí a politickou situaci oblasti. Pro získání detailů a dokreslení zde navržené rekonstrukční koncepce si zaslouží hrad Zlenice další pozornost, například v oblasti hradby předhradí a v prostoru před předhradím. To by mohlo přinést jak detailnější pohled na otázky podoby této části hradního areálu, jako například řešení ochozů hradeb, podobu parkánové hradby a případnou existenci padacího mostu v parkánové hradbě, tak detailnější odpovědi na celkový vzhled hradu a jeho zánik.

LITERATURA A PRAMENY

- Brown, A. R. 1976: Allen Brown's English castles. Woodbridge.
- Culek, M. a kol. 1996: Biogeografické členění České republiky. Praha.
- Čornej, P. – Bártlová, M. 2007: Velké dějiny zemí koruny české IV. Praha.
- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR – Hory a nížiny. Praha.
- Durdík, T. – Hložek, J. – Kašpar, V. 2007: Nálezová zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu n hradě Zlenice v roce 2006. Praha.
- Durdík, T. – Hložek, J. – Kašpar, V. 2008: Nálezová zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu n hradě Zlenice v roce 2007. Praha.
- Durdík, T. – Chotěbor, P. 1972: Povrchový průzkum hradu Zlenice, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 13, 119–131.
- Durdík, T. – Kašpar, V 2000: Nálezová zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu na hradě Zlenice v roce 1999. Praha.
- Durdík, T. – Kašpar, V 2002: Nálezová zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu na hradě Zlenice v roce 2001, okres Praha – východ. Praha.
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2004: Prvá brána jádra hradu Zlenice, Castellologica Bohemica 9. Praha.
- Durdík, T. – Sušický, V. 2005: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy. Praha.
- Durdík, T. 1975: Senohraby, hrad Zlenice, okr. Praha – východ. Výzkumy v Čechách, 1972, 161.
- Durdík, T. 1988: Výzkum manského domu na Křivoklátě. Problémy raně středověké a středověké archeologie Praha: Národní muzeum, 1988 S. 1-2. Praha.
- Durdík, T. 1991: Hrady Podblanicka v kresbách K. H. Máchy, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 31. Praha.
- Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- Durdík, T. 2005: Encyklopedie českých hradů. Praha.
- Durdík, T. 2011a: Nálezová zpráva o fotografiích hradu Zlenice pořízených v roce 1968. Praha.
- Durdík, T. 2011b: Obležení hradu Zlenice. Non sensistis gladios. Lodz.
- Fiala, Z. – Bláhová, M. – Hrdina, K. 1972: Kosmova kronika česká. Praha.
- Friar, S. 2003: The sutton companion to castles. Stroud.
- Halada, J. 1992: Lexikon české šlechty. Praha.

- Hazlbauer, Z. 1998: Krása středověkých kamen. Praha.
- Heřman, J. 2009: Z ikonografie středního Posázaví. Příbram.
- Hložek, J. 2016: Předhradí hradu Zlenice ve světle výsledků archeologického výzkumu a vyhodnocení kolekce získaných kovových artefaktů, *Castellologica Bohemica* 13. Praha.
- Kabát, J. – Slepíčka, K. 1972: Zlenice, k. o. Čtyřkoly - Lštění. *Výzkumy v Čechách* 1969, 252.
- Kašpar, V. 2015: Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu v roce 2012 v rámci 1. etapy záchrany Velké věže – dominanty hradu Zlenice, k. ú. Senohraby. Praha.
- Kolektiv 2000: Encyklopedie českých tvrzí II. díl. Praha.
- Durdík, T. a kol. 2010: Studie na záchranu a rehabilitaci hradní zříceniny Zlenice a jejího přírodního prostředí. Praha.
- Krajíc, R. 1997: Středověká kachlová kamna v Táboře : (archeologický výzkum v Křížkové ulici čp. 28). Tábor.
- Kucrová, V. 2013: Posázaví. Zmizelé Čechy. Praha.
- Kybalová, L. 2001: Dějiny odívání. Praha
- Macek, J. 1967: Jiří z Poděbrad. Praha.
- Menclová, D. 1972: České hrady I. Praha.
- Mysliveček, M. – Koubová, L. – Vrbenská, F. 1995: Čas hradů v Čechách II. Praha.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Nováková, B. a kol. 1991: Zeměpisný lexikon ČSR – Obce a sídla. Praha.
- Novobilský, M. 2008: Obléhání hradu Lopaty. Reskonstrukce obléhání hradu z roku 1432-33. Plzeň.
- Petráň, J. 1985: Dějiny hmotné kultury I. (1-2). Praha.
- Pleva, F. 2005: Sázava milovaná. Pelhřimov.
- Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách : Jejich vznik, původ, význam a změny. Díl IV., S-Ž. Praha.
- Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách – Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II., CH–L. Praha.
- Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původ, význam a změny. Díl III., M-Ř. Praha.
- Profous, A. 1954: Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původ, význam a změny. Díl I., A-H. Praha.
- Quitt, E. 1971. Klimatické oblasti Československa. *Studie Geographica*. 16. Geografický ústav ČSAV. Brno.

- Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrže království českého 15. Praha.
- Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku. Praha.
- Vařeka, P. 1991: Příspěvek k problematice vypovídacích možností konstrukčních reliktnů středověkého vesnického domu. Archeologické rozhledy 43, 585-592
- Vařeka, P. 1995: Nálezy mazanice v archeologických strukturách - deskriptivní systém a databáze MAZANICE. Archeologické fórum 4, 59-64.
- Vařeka, P. 2002: Mazanice - středověký stavební materiál v archeologických pramenech a problematika jeho interpretace. Sborník Společnosti přátel starožitností 3, 105-110
- Větvička, V. – Rendek, J. 2011: Sázava – řeka protkaná železnicí. Praha.
- Vlasák, A. N. 1859: Hrádek nad Sázavou a celé jeho okolí, Památky archeologické a místopisné. Praha.
- Vlček, V. a kol. 1984: Zeměpisný lexikon ČSR – Vodní toky a nádrže. Praha.
- Vrla, R. 2006: Vstupní věž hradu Křídlo a středověké padací mosty kolébkové konstrukce, Dějiny staveb. Plzeň.
- Wágner, E – Durdík, J. – Drobná, Z. 1956: Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské
- Mapy a): <https://mapy.cz/turisticka?mereni-vzdalenosti&x=14.5512493&y=49.9898672&z=11&rm=9hu3exW7qq9h0OSxXy4X> ke dni 13. 4. 2017
- Mapy b): <https://mapy.cz/turisticka?mereni-vzdalenosti&x=15.3275878&y=49.7868654&z=10&rm=9hu3exW7qq9kR-SxVdtf> ke dni 13. 4. 2017
- Mapy c): <https://mapy.cz/turisticka?mereni-vzdalenosti&x=14.7036846&y=49.9321117&z=12&rm=9hu3exW7qqfeNxXMHb> ke dni 13. 4. 2017
- PI 2013 – Praha.idnes, 2013: http://praha.idnes.cz/archeologicky-nalez-pod-zriceninou-hradu-zlenice-f7t-/praha-zpravy.aspx?c=A130305_1897066_praha-zpravy_sfo ke dni 16. 11. 2016
- ŠKČ 2008 – Štítý království českého, 6. díl, 2008: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169631969-stity-kralovstvi-ceskeho/207562235200006-hrady-dobyte/> ke dni 16. 11. 2016
- Wa – Wikipedie: https://cs.wikipedia.org/wiki/Historie_kraj%C5%AF_v_%C4%8Cesku ke dni 1. 11. 2016
- Wb – Wikipedie: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%AD_z_Pod%C4%9Bhrad ke dni 1. 4. 2017
- Zlenice 2016: <http://www.zlenice.cz/> ke dni 10. 11. 2016

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Soupis keramických tříd

P3025 – technologická skupina F

B - vnější povrch lesklý tmavě šedý, vnitřní povrch a jádro tmavě hnědé

Mat - c, na vnitřní straně zrnka neplastické složky vystupují nepatrně nad povrch, vnější povrch přetažen vrstvou tuhy a leštěn

Tech - c oxidační

P4001 – technologická skupina A

B hnědá, šedá, méně často okrová

Mat c, d; zrnka vystupují krupičkovitě nad povrch, objevuje se drobná příměs plátkové slidy

Tech d, někdy c; oxidační výpal (zvl. u silnostěnných nádob patrný tzv. sendvičový efekt)

Fab četné vývalky na vnitřní straně spodní části nádob; dna nesou výjimečně stopy odříznutí, spíše byla velmi hustě podsypávána pískem (středně hrubá podsýpka, ojediněle hrubá podsýpka), zcela ojediněle se vyskytuje značka na dně; knoflíky pokliček jsou často odříznuty, vyskytuje se však i otisk dřeva, nebo ozdobení rytým křížem (označení) či plasticky ztvárněnou kytičkou; dna pohárů a kahanů odříznuty; objevují se i kahaný, jejichž dna jsou podsypána (středněhrubá i hrubá podsýpka); podle stop fabrikace nádob můžeme uvažovat o obtáčení na pomalejším kruhu (lepením z pásků nebo) i o vytáčení na rychle rotujícím hrnčířském kruhu; ucha jsou tažena (převážně symetrická, též asymetrická); rendlíky mohou být tvářeny technikou hnětení

P4002 – technologická skupina B

B – světle šedá, někdy povrch získal téměř ocelově šedomodrý lesk.

Mat – b (výjimečně c); zrnka nevystupují nad povrch.

Tech – d, e; redukční výpal.

Fab – dna jsou podsypána (středně hrubá až jemná podsýpka), převážně nesou stopy odříznutí; rotační rýžky na vnitřní straně nádob svědčí pro vytáčení hrnčiny na rychle rotujícím kruhu; ucha tažená (převážně symetrická i asymetrická); dna bývají odříznuta strunou.

P4003 - technologická skupina B

B – světle šedá.

Mat – b, c; zrnka vystupují jemně krupičkově na povrch.

Tech – d; redukční výpal.

Fab – stopy odříznutí den (ojediněle též velmi jemná podsýpka) a rotační rýžky prokazují vytáčení; ucha tažena (asymetrická i symetrická); nožky trojnožek taženy; knoflíky poklic a dna kahanů odříznuty strunou.

P4005 – technologická skupina C

B – světle hnědá, okrová až bílá.

Mat – c, d; zrnka vystupují nevýrazně nad povrch, zahlazena jen částečně.

Tech – d; oxidační výpal.

Fab – stopy odříznutí den a rotační rýžky na vnitřních stranách nádob dokládají vytáčení; setkáváme se také s velmi jemnou posýpkou i otiskem dřeva na dně; držadla mis jsou tažena; symetrická i asymetrická ucha jsou tažena z pásků.

P4007 – technologická skupina C

B bílá, okrová

Mat a, zrnka na povrchu zahlazena

Tech e; oxidační

Fab rýžky po vytáčení na rychlém kruhu; symetrická ucha tažena; dna odříznuta strunou; držadla mis tažena

P4012 – technologická skupina D

B cihlově červená, růžová až bělavá

Mat a; ojediněle makroskopicky postřehnutelná zrnka

Tech e; oxidační výpal

Fab stopy odříznutí den a rotační rýžky na vnitřní straně svědčí o vytáčení na rychle rotujícím hrnčířském kruhu; symetrická ucha jsou tažena; nožky a trubkovité držadla trojnožek taženy

Glaz vnitřní i oboustranná olovnatá glazura (odstíny sytě i světle zelené, oranžové, hnědé a žluté barvy, ojediněle ostře hráškově zelená olovnatá poleva, sporadicky se na povrchu objevuje mramorování)

P4013 – technologická skupina F

B jádro střepu tmavě šedé, vnější i vnitřní strana v různých odstínech hnědé až oranžové
Mat b; zrnka někdy vystupují nepatrně krupičkovitě nad povrch, výrazné přepálení povrchu s četnými vystupujícími peckami železitých kongrecí a zestruskovatělých jader
Tech e, f; oxidační výpal
Fab povrch místami mírně lesklý a krupičnatý; rotační rýžky svědčí pro výrobu na rychlém hrnčířském kruhu

P4023 – technologická skupina A

B – jádro střepu černé, vnější i vnitřní povrch světle hnědobéžový až cihlově načervenalý.
Mat – b, c; zrnka vystupují ojediněle na povrch, jádro střepu obsahuje výrazně bělavé křemičité ostřívo, častý výrazný sendvičový efekt.
Tech – c, d; oxidační výpal.
Fab – podle stop fabrikace můžeme uvažovat o obtáčení na pomalejším kruhu, rotační rýžky na vnitřní straně a stopy den odříznutých strunou mohou též svědčit pro výrobu na rychlém hrnčířském kruhu.

P4025 – technologická skupina C

B – jádro střepu šedé; vnější i vnitřní povrch světle hnědý, okrový, béžový.
Mat – c, d; zrnka vystupují často a výrazně nad povrch, zahlazena jen částečně.
Tech – c, d; oxidační výpal.
Fab – rotační rýžky na vnitřních stranách nádob dokládají vytáčení; dna odříznuta strunou.

P4029 – technologická skupina D

B okrová, světle oranžová
Mat b, c; zrnka vystupují nevýrazně nad povrch
Tech d; oxidační výpal
Fab rotační rýžky svědčí pro výrobu na rychlém hrnčířském kruhu; dna odříznuta strunou; nožky trojnožek taženy

P4038 – technologická skupina A

B – hnědá, šedá, méně často okrová.
Mat – c, d; zrnka vystupují občas krupičkově na povrch.
Tech – d, někdy c; oxidačně zvonivý výpal (výrazný je u tenkostěnných nádob).
Fab – četné rotační rýžky na vnitřní straně nádob svědčí o výrobě na rychle rotujícím hrnčířském kruhu; vnější strana ojediněle zahlazena; dna odříznuta strunou (zcela výjimečně podsypána jemnou posýpkou); symetrická i asymetrická ucha tažena z pásků.

P4043 – technologická skupina A

B – hnědá, šedá, béžová, méně často okrová, jádro střepu šedočerné.
Mat – c, d; výrazná bělavá křemičitá zrnka vystupující krupičkovitě nad povrch.
Tech – d, někdy c; oxidační výpal, výrazný sendvičový efekt.
Fab – četné vývalky na vnitřní straně spodní části nádob; dna nesou výjimečné stopy odříznutí, spíše byla velmi hustě podsypávána pískem (středně hrubá podsýpka, ojediněle hrubá); ucha tažena (symetrická i asymetrická); podle stop fabrikace nádob můžeme uvažovat o obtáčení na pomalejším kruhu (lepením z pásků) i o vytáčení na rychle rotujícím hrnčířském kruhu; knoflíky poklic nesou stopy otisku dřeva či podsýpky (středně hrubá až hrubá), objevuje se též odříznutí strunou; u rendlíků nelze vyloučit techniku hnětení; dna kahanů a rendlíků jsou odříznuta strunou.

P4049 – technologická skupina A

B – hnědá, šedá, někdy okrová.
Mat – c, d; zrnka vystupují krupičkovitě nad povrch, drobná příměs plátkové slídy se objevuje ojediněle.
Tech – d, někdy c; oxidační (u silnostěnných nádob patrný sendvičový efekt).
Fab – četné vývalky na vnitřní straně nádob; dna nesou výjimečné stopy odříznutí, spíše byla velmi hustě podsypávána pískem (středně hrubá podsýpka, ojediněle hrubá posýpka); stopy fabrikace svědčí ojediněle o obtáčení na pomalejším kruhu, převážná většina však byla vytáčena na rychle rotujícím hrnčířském kruhu; knoflíky poklic odříznuta strunou.

Příloha 2 - Soubor F - Technologické skupiny a keramické třídy v jednotlivých stratigrafických jednotkách

čs.j.	Tech. skup.	Keramické třídy	Počet	Váha
13001	A	4001	3	12
13001	A	4043	3	14
13001	A	4049	2	6
13001	C	4007	1	1
13001	D	4012	1	2
13001A	A	4043	1	10
13001A	A	4049	5	31
13001C	A	4001	3	38
13001C	A	4023	2	6
13001C	A	4043	2	42
13001C	A	4049	6	12
13001C	B	4002	2	4
13001C	D	4012	1	2
13001C	F	3025	1	8
13002A	A	4001	1	96
13002A	A	4043	2	118
13002A	A	4049	5	20
13002A	B	4002	3	6
13002C	A	4001	1	8
13002C	A	4043	2	10
13002C	A	4049	4	10
13002C	C	4005	1	2
13002D	A	4043	1	38
13002D	D	4012	1	10
13003A	A	4001	2	18
13003A	A	4049	4	12
13003A	B	4002	2	2
13003A	D	4012	1	1
13003B	A	4043	13	88
13003B	A	4049	18	78
13003B	C	4007	1	2
13003B	C	4025	1	6
13003C	A	4023	4	14
13003C	A	4038	2	12
13003C	A	4043	4	98
13003C	A	4049	4	28
13003C	C	4025	1	2
13003C	D	4029	5	8
13004A	A	4049	2	18
13005	A	4001	1	12
13005	A	4038	1	4
13005	A	4043	1	6
13005	A	4049	1	2
13005	D	4029	5	24

čs.j.	Tech. skup.	Keramické třídy	Počet	Váha
13005A	A	4043	2	36
13005A	A	4049	1	2
13005A	B	4002	1	2
13005A	C	4025	1	4
13005C	A	4001	1	6
13005C	A	4049	2	4
13005C	D	4029	7	16
13005D	A	4049	1	22
13005D	D	4012	1	2
13005D	D	4029	14	58
13006A	A	4001	1	1
13006A	A	4023	1	2
13006A	A	4038	46	142
13006A	A	4043	18	236
13006A	A	4049	51	168
13006A	B	4002	16	34
13006A	B	4003	12	36
13007D	A	4001	14	206
13007D	A	4023	1	4
13007D	A	4038	12	34
13007D	A	4043	3	20
13007D	A	4049	21	100
13007D	B	4002	5	17
13007D	B	4003	2	16
13008	A	4001	6	74
13008	A	4043	10	212
13008	A	4049	12	70
13008	B	4002	2	2
13008	B	4003	3	40
13008	D	4029	8	36
13008C	A	4001	24	808
13008C	A	4038	40	226
13008C	A	4043	14	391
13008C	A	4049	85	806
13008C	B	4003	7	36
13009	A	4001	6	102
13009	A	4023	1	6
13009	A	4038	15	40
13009	A	4043	4	138
13009	A	4049	38	460
13009	B	4002	8	25
13009	B	4003	3	8
13009	C	4025	6	66
13009A	A	4023	1	14

čs.j.	Tech. skup.	Keramické třídy	Počet	Váha
13009A	A	4043	3	178
13009A	A	4049	13	244
13009A	C	4025	2	18
13009A	F	4013	1	16
13009B	B	4003	1	22
13009D	A	4001	7	646
13009D	A	4038	39	144
13009D	A	4043	12	284
13009D	A	4049	67	464
13009D	B	4002	11	30
13009D	B	4003	3	14
13009D	C	4025	7	32
13011C	A	4001	11	204
13011C	A	4043	4	122
13011C	A	4049	35	408
13011C	B	4002	5	28
13011C	B	4003	3	10
13011C	C	4005	5	16
13011C	C	4025	14	86
13011C	D	4012	1	2
13011D	A	4038	5	8
13011D	A	4043	2	32
13011D	A	4049	14	70
13012D	A	4049	2	16
16001A	A	4001	15	142
16001A	A	4049	15	44
16001A	B	4002	2	24
16001A	C	4005	10	52

čs.j.	Tech. skup.	Keramické třídy	Počet	Váha
16001A	C	4025	1	10
16002A	A	4043	1	12
16002A	A	4049	3	12
16002A	B	4002	5	36
16002A	C	4025	1	2
16003A	A	4043	5	82
16003A	A	4049	28	80
16003A	B	4002	2	2
16003A	B	4003	4	12
16003A	D	4012	5	34
16004A	A	4049	5	14
16004A	C	4007	1	2
16004A	D	4012	1	3
16007A	A	4043	1	34
16007A	A	4049	6	10
16007A	B	4003	1	2
16007A	C	4025	1	4
16008A	A	4043	1	6
16008A	A	4049	5	8
16008A	B	4002	2	14
16008A	B	4003	2	14
16009B	A	4043	2	8
16009B	A	4049	2	2
16010	A	4043	7	74
16010	A	4049	3	6
16010	B	4003	1	6
16019	A	4049	1	4
Celkem			1060	9518

Příloha 3 - Soupis a popis keramických souborů

SEZNAM ZKRATEK

č.s.j. – číslo stratigrafické jednotky
 DE – dekor (výzdoba)
 DN – dno
 DŽ – džbán
 g – gramy
 H – hrnec
 HNA – horní nasazení ucha
 HsUC – hrnec s uchem
 KAH – kahan
 KNF – knoflík
 KPU – kachel s pravouhlým ústím
 ks – kusů
 M – mísa, miska
 NE – neurčitelný
 O – okraj
 POD – podhrdlí
 POH – pohár
 POK – poklice
 SNA – spodní nasazení ucha
 TE – tělo
 TEsUC – tělo nádoby s uchem
 TRO – trojnožka
 UC – ucho
 VL – vnitřní lišta
 ZN - značka
 ZŠ – záchytná šroubovice

KLASIFIK

F – brána předhradí

č.s.j. 13001

P4001 3 ks 12 g
 3xNE 2xTE DE 1.1.0. f
 1x TE
 P4007 1 ks 1 g
 1xNE 1x TE
 P4012 1 ks 2 g
 1xNE 1 x TE
 P4043 3 ks 14 g
 3xNE 1xO NE
 2xTE
 P4049 2 ks 6 g
 1xPOK O NE
 1xNE 1xTE

č.s.j. 13001 (sektor A)

P4043 1 ks 10 g
 1xNE 1xTE
 P4049 5 ks 31 g
 5xNE 4xTE
 1xDN NE

č.s.j. 13001 (sektor C)

P3025 1 ks 8 g
 1xNE 1xTE
 P4001 3 ks 38 g
 1xKAH O2
 (F-65)
 2xNE 2xTE
 P4002 2 ks 4 g
 2xNE 1xTE DE
 1.1.0.+6.7.0.
 1xTE
 P4012 1 ks 2 g
 1xNE 1xTE
 P4023 2 ks 6 g
 2xNE 2xTE
 P4043 2 ks 42 g
 2xNE 1xTE
 1xDN 1.2.2.2.
 P4049 6 ks 12 g
 6xNE 6xTE

č.s.j. 13002 (sektor A)

P4001 1 ks 96 g
 1xNE 1xDN 1.2.1.2.
 P4002 3 ks 6 g
 1xH O15 (F-66)
 2xNE 1xPOH O3 + DE
 2.6.4. (F-67)
 1xTE
 P4043 2 ks 118 g
 2xNE 1xTE
 1xDN NE
 P4049 5 ks 20 g
 1xH O19

(F-68)

4xNE 4xTE

č.s.j. 13002 (sektor C)

P4001 1 ks 8 g
 1xNE 1xTE
 P4005 1 ks 2 g
 1xNE 1xTE DE 7.1.0.
 P4043 2 ks 10 g
 2xNE 1xTE
 1xDN 1.2.1.2.
 P4049 4 ks 10 g
 2xNE 2xTE

č.s.j. 13002 (sektor D)

P4012 1 ks 10 g
 1xH O25 (F-69)
 P4043 1 ks 38 g
 1xKAH O2 (F-70)

č.s.j. 13003 (sektor A)

P4001	2 ks	18 g	
	2xNE	1xTE	
		1xDN	1.2.2.2.
P4002	2 ks	2 g	
	2xNE	1xPODH DE 6.7.0. e	
		1xTE	
P4012	1 ks	1 g	
	1xNE	1xTE	
P4049	4 ks	12 g	
	4xNE	4xTE	

č.s.j. 13003 (sektor B)

P4007	1 ks	2 g	
	1xNE	1xTE	
P4025	1 ks	6 g	
	1xNE	1xTE	
P4043	13 ks	88 g	
	13xNE	2xPODH DE 2.6.1. e	
		2xPODH	
9xTE			
P4049	18 ks	78 g	
	18xNE	1xPODH	
		17xTE	
KPU	15 ks	454 g	
	2x O	(F-122)	
	4xTE + VL		
	8xTE		
	1xDN		

č.s.j. 13003 (sektor C)

P4023	4 ks	14 g	
	4xNE	4xTE	
P4025	1 ks	2 g	
	1xNE	1xTE	
P4029	5 ks	8 g	
	5xNE	5xTE	
P4038	2 ks	12 g	
	2xNE	2xTE	
P4043	4 ks	98 g	
	1xH O NE		
	1xHsUC UC13	(F-71)	
	2xTE		
P4049	4ks	28 g	
	1xH O19	(F-72)	
3xTE			

č.s.j. 13004 (sektor A)

P4049	2 ks	18 g	
	1xPOK O5	(F-73)	
	1xNE	1xTE	

č.s.j. 13005

P4001	1 ks	12 g	
	1xNE	1xTE	
P4029	5 ks	24 g	
	5xNE	5xTE	
P4038	1 ks	4 g	
	1xNE	1xTE	
P4043	1 ks	6 g	
	1xNE	1xTE	
P4049	1 ks	2 g	
	1xNE	1xTE	

č.s.j. 13005 (sektor A)

P4002	1 ks	2 g	
	1xNE	1xPODH DE 2.8.1. e	
P4025	1 ks	4 g	
	1xNE	1xTE	
P4043	2 ks	36 g	
	2xNE	2xTE	
P4049	1 ks	2 g	
	1xNE	1xTE	

č.s.j. 13005 (sektor C)

P4001	1 ks	6 g	
	1xNE	1xDN NE	
P4029	7 ks	16 g	
	7xNE	3xTE	
		4xDN NE	
P4049	2 ks	4 g	
	2xNE	2xTE	

č.s.j. 13005 (sektor D)

P4012	1ks	2 g	
	1xNE	1xTE	
P4029	14 ks	58 g	
	14xNE	14xTE	
P4049	1 ks	22 g	
	1xDŽ O8	(F-74)	

č.s.j. 13006 (sektor A)

P4001	1 ks	1 g	
	1xNE	1xTE	
P4002	16 ks	34 g	
	2xH O19	(F-75)	
	1xH O NE		
	2xPOH O3 + DE 2.6.0.		
	(F-76)		
	11xNE	1xUC2	
	(F-77a)		
		3xTE DE 2.6.0. f	
		1xTE DE 4.3.1. f	
		1xTE DE 1.1.1. f	
		5xTE	
P4003	12 ks	36 g	
	12xNE	1xTE DE 4.3.1. f	
		1xTE DE 1.2.1. f	
1xPODH			

8xTE			<u>č.s.j. 13007 (sektor D)</u>		
		1xDN NE	P4001	14 ks 206 g	
P4023	1 ks 2 g			1xM O28	
	1xNE 1xTE			1xPOK O12	(F-84)
P4038	46 ks 142 g			12xTE 7xTE	
	1xH O19 (F-77b)			1xDN 1.2.1.2.	
	1xH O19 (F-78)			4xDN NE	
1xH O19		(F-79)	P4002	5 ks 17 g	
	1xH O19 (F-80)			5xNE 2xTE DE 4.15.0. f	
	5xH O19			3xTE	
	1xDŽ O2 (F-81)		P4003	2 ks 16 g	
	36xNE 4xPODH			1xDŽ O NE + DE 2.6.2. +	
2xUC7		(F-82)	4.15.0. c		
1xUC SNA NE				1xNE 1xDN 1.2.1.2.	
	1xUC NE		P4023	1 ks 4 g	
	1xTE DE 1.1.2. f			1xNE 1xTE	
	1xTE DE 4.14.0. f		P4038	12 ks 34 g	
	25xTE			1xH O19	(F-85)
1xDN 1.2.1.2.				1xH O26	(F-86)
P4043	18 ks 236 g			10xNE 1xPODH	
	4xH O23		9xTE		
	1xKAH DN NE		P4043	3 ks 20 g	
	13xNE 9xTE			1xH O23	(F-87)
	1xDN 1.1.1.2.			2xNE 1xTE	
	1xDN 1.2.1.2.			1xDN NE	
2xDN NE			P4049	21 ks 100 g	
P4049	51 ks 168 g			1xH O NE	
	1xH O19 (F-83)			20xNE 20xTE	
	1xH O19				
	1xH O23		<u>č.s.j. 13008</u>		
	1xPOK O5		P4001	6 ks 74 g	
	47xNE 1xPODH DE 1.1.0. e			6xNE 5xTE	
	1xPODH DE 2.6.0. e			1xDN NE	
	1xPODH		P4002	2 ks 2 g	
1xTE DE 1.1.0. f				2xNE 2xTE	
	1xTE DE 2.6.0. f		P4003	3 ks 40 g	
	38xTE			3xNE 2xTE	
	2xDN 1.1.1.2.			1xDN 1.2.1.2.	
	2xDN NE		P4029	8 ks 36 g	
KPU	7 ks 64 g			8xNE 3xPODH	
	2xO			5xTE	
	3xTE + VL		P4043	10 ks 212 g	
	2xTE			1xH O23	
				9xNE 8xTE	
				1xDN 1.2.1.2.	
			P4049	12 ks 70 g	
				2xH O19	(F-88 a F-89)
				10xNE 10xTE	
			KPU	4 ks 196 g	
				2xO	
				2xTE + VL	
			<u>č.s.j. 13008 (sektor C)</u>		
			P4001	24 ks 808 g	
				1xH O23	(F-90)
				1xM O5	(F-95)

5xPOK TE					1xH O NE
	1xPOK KNF				4xNE 4xTE
16xNE 10xTE			P4038		15 ks 40 g
	1xDN 1.1.1.2 ZN (F-91)				2xM O25
	2xDN 1.2.1.2.				13xNE 2xO NE
	2xDN 1.2.2.2.				1xPODH
	1xDN 1.1.1.2.				10xTE
P4003	7 ks 36 g		P4043	4 ks 138 g	
	1xH O25			1xH O23 (F-101)	
	6xNE 6xTE			3xNE 2xTE	
P4038	40 ks 226 g			1xDN NE	
	1xH O19		P4049	38 ks 460 g	
7xPOK O4				1xH O19 (F-104)	
	1xPOK TE			1xH O23 (F-102)	
	31xNE 1xPODH			1xH O23 (F-103)	
	1xUC15 + DE 2.9.0.1			1xH O NE	
	29xTE		1xKAH O1		
P4043	14 ks 391 g			33x 1xUC15 DE 2.9.0.1 +	
	1xH O19 (F-96)		2.9.0. m		
1xHsUC O NE + UC NE				2x PODH	
	12xNE 1xUC15 + DE 2.9.0.1			27xTE	
	6xTE			3xDN 1.2.1.2.	
	3xDN 1.1.1.2.		KPU	2 ks 54 g	
	2xDN 1.2.2.2.			2xO (F-123)	
P4049	85 ks 806 g		<u>č.s.j. 13009 (sektor A)</u>		
	1xH O19		P4013	1 ks 16 g	
1xH O23	(F-92)			1xNE 1xTE	
	1xH O23 (F-93)		P4023	1 ks 14 g	
	1xH O23 (F-94)			1xPOK O2	
3xH O23	(F-97-99)		P4025	2 ks 18 g	
	3xH O23			2xNE 2xTE	
	1xKAH O1		P4043	3 ks 178 g	
	74xNE 1xPOD DE 1.1.0. e			1xPOK KNF	
3xPODH			2xNE 1xUC9 (F-105)		
	1xTE DE 1.1.2. f		1xDN 1.2.1.2.		
	67xTE		P4049	13 ks 244 g	
	1xDN 1.1.1.2.			1xH O23 (F-106)	
	1xDN 1.2.1.2.			12xNE 12xTE	
KPU	1 ks 6 g		<u>č.s.j. 13009 (sektor B)</u>		
	1xO		P4003	1 ks 22 g	
<u>č.s.j. 13009</u>				1xH O25 (F-107)	
P4001	6 ks 102 g		<u>č.s.j. 13009 (sektor D)</u>		
	6xNE 6xTE		P4001	7 ks 646 g	
P4002	8 ks 25 g			7xNE 5xTE	
	1xH O14			2xDN 1.2.1.2.	
	7xNE 1xTE DE 4.0.0.		P4002	11 ks 30 g	
	5xTE			1xH O25	
	1xDN 1.2.1.2.			10xNE 10xTE	
P4003	3 ks 8 g		P4003	3 ks 14 g	
	3xNE 3xTE			1xO H19 (F-115)	
P4023	1 ks 6 g			2xNE 1xTE	
	1xNE 1xO NE			1xDN 1.2.1.2.	
P4025	6 ks 66 g		P4025	7 ks 32 g	
	1xH O23 (F-100)			1xH O19 (F-109)	

1xH O23	(F-108)	1xPODH
	1xH O23	1xUC 5
	4xNE 4xTE	22xTE
P4038	39 ks 144 g	1xDN 1.1.1.2.
	1xH O8 (F-110)	1xDN 1.2.1.2.
2xH O19	(F-111 a 112)	2xDN NE
	2xDŽ O1 (F-113)	
	34xNE 1xO NE	<u>č.s.j. 13011 (sektor D)</u>
	1xUC NE	P4038 5 ks 8 g
	32xTE	5xNE 1xTE DE 1.1.0. f
P4043	12 ks 284 g	4xTE
	1xH O23 (F-116)	P4043 2 ks 32 g
1xH O23		1xH O19 (F-121)
	10xNE 1xUC5	
6xTE		1xHsUC O19
	3xDN 1.2.1.2.	P4049 14 ks 70 g
P4049	67 ks 464 g	5xH O19
	1xH O1	9xNE 1xUC5
	1xH O19 (F-117)	1xTE DE 1.1.2. e
	2xDŽ O8 (F-114)	7xTE
	2xTROJ O11	<u>č.s.j. 13012 (sektor D)</u>
1x POK O29		P4049 2 ks 16 g
1xPOK KNF		2xNE 1xPODH
1xKAH O1		1xTE
58xNE 1xPODH		<u>č.s.j. 16001 (sektor A)</u>
56xTE		P4001 15 ks 142 g
	1xDN NE	1xH O19 (F-58)
		1xKAH O2 (F-59)
		1xPOK KNF
<u>č.s.j. 13011 (sektor C)</u>		12xNE 2xPODH
P4001	11 ks 204 g	9xTE
	11xNE 11xTE	1xDN NE
P4002	5 ks 28 g	
	5xNE 1xPODH DE 1.1.0.	P4002 2 ks 24 g
	4xTE	2xNE 1xTE
P4003	3 ks 10 g	1xDN NE
	3xNE 3xTE	
P4005	5 ks 16 g	P4005 10 ks 52 g
	5xNE 1xTE DE 7.1.0. f	10xNE 1xPODH
P4012	1 ks 2 g	9xTE
	1xNE 1xTE	P4025 1 ks 10 g
P4025	14 ks 86 g	1xNE 1xPODH
	1xH O19	P4049 15 ks 44 g
	13xNE 1xUC9	1xH O19 (F-60)
	1xUC15 DE 29.0.0.1	14xNE 14xTE
+ 2.9.0 m		<u>č.s.j. 16002 (sektor A)</u>
	1xTE DE 1.1.0. f	P4002 5 ks 36 g
	10xTE	1xH O14 (F-61)
P4043	4 ks 122 g	4xNE 2xTE DE 6.7.0. f
	4xNE 1xPODH	1xTE
	3xUC10	1xDN 1.2.1.2.
	(F-118–120)	P4025 1 ks 2 g
P4049	35 ks 408 g	1xNE 1xTE
	2xH O19	P4043 1 ks 12 g
	1xPOK O5	1xHsUC O+HNA NE
	32xNE 4xPODH DE 1.1.0. e	P4049 3 ks 12 g

	3x NE	3xTE		P4043	1 ks	34 g	
					1xNE	1xDN	1.2.1.2.
<u>č.s.j. 16003 (sektor A)</u>							
P4002	2 ks	2 g		P4049	6 ks	10 g	
	2x NE	1xTE	DE 6.7.0. f		6xNE	6xTE	
	1xTE			<u>č.s.j. 16008 (sektor A)</u>			
P4003	4 ks	12 g		P4002	2 ks	14 g	
	4xNE	4xTE			2xNE	2xTE	DE 6.9.0.
P4012	5 ks	34 g		P4003	2 ks	14 g	
	1xH O25		(F-62)		2xNE	2xTE	
	4xNE	1xPODH		P4043	1 ks	6 g	
		3xTE			1xNE	1xTE	
P4043	5 ks	82 g		P4049	5 ks	8 g	
	1xPOK	TE			5xNE	1xO NE	
	4xNE	4xTE				4xTE	
P4049	28 ks	80 g		<u>č.s.j. 16009 (sektor B)</u>			
	1xH O4		(F-63)	P4043	2 ks	8 g	
	27xNE	4xH O NE			2xNE	2xTE	
		1xUC NE		P4049	2 ks	2 g	
		22xTE			2xNE	2xTE	
KPU	1 ks	30 g		<u>č.s.j. 16010</u>			
	1xO			P4003	1 ks	6 g	
					1xH O14		(F-64)
<u>č.s.j. 16004 (sektor A)</u>							
P4007	1 ks	2 g		P4043	7 ks	74 g	
	1xNE	1xPODH	DE 7.1.0. e		7xNE	2xH O NE	
P4012	1 ks	3 g				2xTE	
	1xTROJ	O7				1xDN	1.2.1.2.
P4049	5 ks	14 g				1xDN NE	
	5xNE	5xTE		P4049	3 ks	6 g	
					3xNE	3xTE	
<u>č.s.j. 16007 (sektor A)</u>							
P4003	1 ks	2 g		<u>č.s.j. 16019</u>			
	1xNE	1xTE		P4049	1 ks	4 g	
P4025	1 ks	4 g			1xNE	1xTE	
	1xNE	1xTE					

Příloha 4 – Soupis ostatních nálezů

13001

železo – 1 fragment; recentní zavírací nůž

železo – 1 fragment; recentní šroub

železo – 1 fragment; hřeb šindelák

železo – 1 fragment; hřeb bez hlavy

železo – 1 fragment; neurčitelný

13001 (sektor C)

uhlík (2 ks)

kámen – 4 ks s nazelenalým sklovitým

povrchem (spečené; 78 g)

prejz – 1 zlomek s otiskem maltoviny uvnitř

13002

železo – 2 fragmenty; hřeby šindeláky

železo – 3 fragmenty; hřeby bez hlavy

železo – 1 fragment; hřeb s T hlavou

13002 (sektor A)

uhlík (1 ks)

13002 (sektor C)

ulita (1 ks)

kámen – 2 ks s nazelenalým sklovitým

povrchem (spečené; 18 g)

13003

železo – 1 fragment; malá závlačka

železo – 2 fragmenty; hřeby s T hlavou

železo – 2 fragmenty; hřeby šindeláky

13003 (sektor A)

železo – 4 fragmenty (70 g); 1 hřeb s velkou

kruhovou hlavou; 2 kované hřebíky;

1 neurčitelný zlomek

ulita (2 ks)

13003 (sektor B)

ulita (3 ks)

maltovina – 5 x zlomky bez otisků (10 g)

kámen – 1 ks plochý valoun (příroda; 56 g)

13003 (sektor C)

dlaždice – 2 zlomky (tloušťka 4,6 cm; 1028 g)

cihla (dlaždice ?) – 2 malé zlomky do 2 cm

v průměru (2 g)

uhlík (3 ks)

kámen – 1 ks (příroda; 772 g)

13004 (sektor A)

sklo duté – 1 zlomek okraje recentní lahvičky

13005

železo – 1 fragment; hřeb s T hlavou

13005 (sektor C)

mazanice – 2 větší zlomky do 5 cm v průměru

(82 a 32 g); jeden plochý otisk, očazen

maltovina – 2 x zlomky bez otisků (16 g)

13005 (sektor D)

kámen – hrubě tesaná kamenná praková koule
o největším rozměru 160 mm (zřejmě do
menšího vrhacího stroje – katapulty)

13006

železo – 1 fragment; hrot střely do kuše s tulejí
(délkováhový index 1,67)

železo – 1 fragment; hrot střely do kuše s tulejí
(délkováhový index 1,30)

železo – 1 fragment; odlomená čepel nože
(cca 50 %)

železo – 1 fragment; deformovaná olověná
střela (hmotnost 93,1 g)

železo – 1 fragment; kroužek s úchytkou
ze slitiny mědi a železa o průměru 1,5 cm

železo – 1 fragment; rozpojený kroužek
o průměru 4,7 m

železo – 1 fragment; torzo podkovy

železo – 1 fragment; zákolník

železo – 2 fragmenty; neurčitelné amorfni

železo – 1 fragment; skoba

železo – 1 fragment; hřeb stočený bez hlavy

železo – 7 fragmentů; hřeby bez hlavy

železo – 76 fragmentů; hřeby s T hlavou

železo – 15 fragmentů; hřeby šindeláky

železo – 1 fragment; hřeb s kulatou hlavou

železo – 3 fragmenty; pobíjecí hřeby

s poškozenou hlavou

železo – 1 fragment; tyčinka kruhového

průřezu

13006 (sektor A)

ulita (4 ks)

kámen – 1 ks s nazelenalým sklovitým

povrchem (spečené; 62 g; předáno na analýzu)

13007

železo – 1 fragment; hřeb bez hlavy

železo – 1 fragmenty; neurčitelný amorfni

13007 (sektor D)

mazanice – 7 zlomků (246 g); 1 x kruhový
otisk (průměr neurčitelný); 2 x plochý otisk; 1
x ploché otisky na obou stranách; 3 x bez
otisků

uhlík (9 ks)

ulita (1 ks)

kámen – 19 ks (příroda; 502 g)

13008

železo – 1 fragment; hrot zápalného šípu

železo – 1 fragment; rybářská ost

železo – 1 fragment; zákolník (?)

železo – 7 fragmentů; hřeby s T hlavou

železo – 3 fragmenty; tyčinky kruhového

průřezu (těla hřebů ?)

železo – 2 fragmenty; pobíjecí hřeby s kulatou hlavou

železo – 2 fragmenty; malé petlice

železo – 5 fragmentů; hřeb šindelák

železo – 1 fragment; zlomek plechu

železo – 2 fragmenty; pobíjecí hřeby s kvadratickou hlavou

železo – 1 fragment; půloválná přezka cihla (dlaždice ?) – 1 zlomek (10 cm v průměru; 322 g)

uhlík (3 ks)

ulita (1 ks)

maltovina – 1 x zlomek bez otisků (2 g)

13008 (sektor C)

cihla (dlaždice) – 1 zlomek (435 g); horní plocha značně ošlapaná

mazanice – 2 zlomky (274 g); 1 x zlomek s oboustranným otiskem plochého prkna (min šířka 5 cm; velikost okolo 10 cm; očazeno); 1 x zlomek bez otisků (průměr okolo 5 cm; neočazen)

uhlík (70 ks)

ulita (1 ks)

kámen – 9 ks (příroda; 114 g)

kámen – 4 fragmenty žulové dlažby průjezdu (4862 g)

13009

železo – 1 fragment; podkova

železo – 15 fragmentů; hřeby bez hlavy

železo – 3 fragmenty; tyčinky kruhového průřezu

železo – 4 fragmenty; hřeby šindeláky

železo – 1 fragment; pobíjecí hřeb s kulatou hlavou

železo – 4 fragmenty; hřeby s T hlavou

železo – 1 fragment; plochá skoba bez hlavy – klín (?) – část „ponkajzny“ (?)

mazanice – 1 zlomek (150 g); 1 x s plochým vlnitým povrchem, uvnitř očazen, průměr 7 cm

uhlík (22 ks)

13009 (sektor D)

železo – 3 fragmenty (182 g); 1 x železná podkova s ozubem; 2 x hřebíky neurčitelného tvaru

cihla (dlaždice) – 1 zlomek (152 g); 1 x s plochým vlnitým povrchem, tloušťka 4 cm

mazanice – 5 zlomků (94 g); 1 x s plochým otiskem (velikost 2 až 5 cm)

mazanice – 8 zlomků (64 g), průměr do 2 až 5 cm, neočazené, bez otisků

uhlík (10 ks)

kámen – část prakové koule pečlivě kamenicky opracovaná s vytesanou značkou ve tvaru

křížku, ráže 158 mm (zřejmě do děla střední ráže – tarasnice)

kámen – 1 ks s bělavým sklovitým povrchem (spečené; 46 g; předáno na analýzu)

kámen – 1 zlomek vápence (58 g)

kámen – 1 zlomek žuly (84 g)

kámen – 1 ks (příroda; 76 g)

13011

železo – 1 fragment; tyčinka kruhového průřezu

železo – 1 fragment; tyčinka čtverhranného průřezu

železo – 4 fragmenty; hřeb šindelák

železo – 1 fragmenty; hřeb s T hlavou

13011 (sektor C)

uhlík (212 ks)

kámen – 1 zlomek vápence (156 g)

kámen – 4 ks (příroda; 34 g)

16001

maltovina – 1 x zlomek bez otisků (8 g)

16002 (sektor A)

železo – 2 fragmenty; 2 x hřebíky neurčitelného tvaru (14 g)

16003

uhlík (1 ks)

16003 (sektor A)

železo – 5 fragmentů (18 g); 2 x drobné kované hřebíky s T hlavou; 1 zlomek páskoviny

mazanice – 3 zlomky (102 g); 1 x s otiskem kuláče o průměru okolo 20 cm (velikost okolo 6 cm v průměru); 2 drobné zlomky bez otisků o velikosti 2 až 5 cm; všechny zlomky neočazené

kámen (struska ?) – 1 ks s nazelenalým sklovitým povrchem (spečené; 60 g; předáno na analýzu)

mince – 1 ks drobná stříbrná mince s čtyřhrázem

16007 (sektor A)

železo – 3 fragmenty (16 g); 3 x drobné kované hřebíky s T hlavou

16008

sklo duté – 1 zlomek hnědávého dutého skla (recentní láhev)

16008 (sektor B)

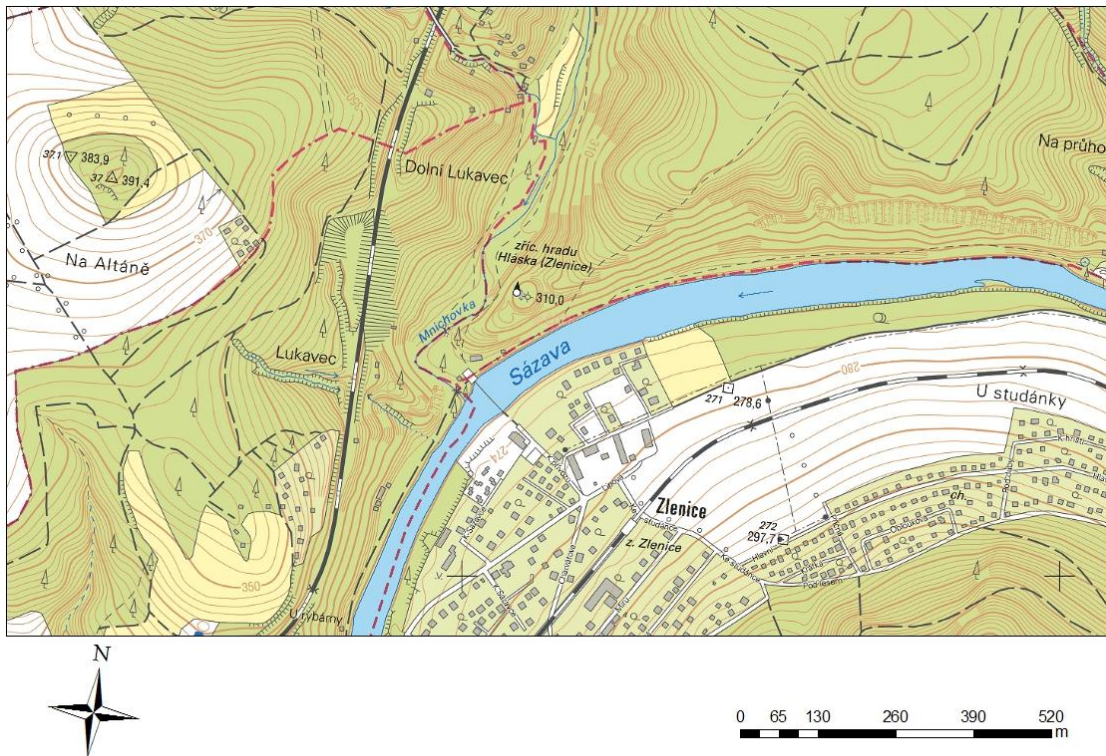
železo – 2 fragmenty (12 g); 1 x drobný kovaný hřebík s T hlavou; 1 x recentní hřebík

ulita (1 ks)

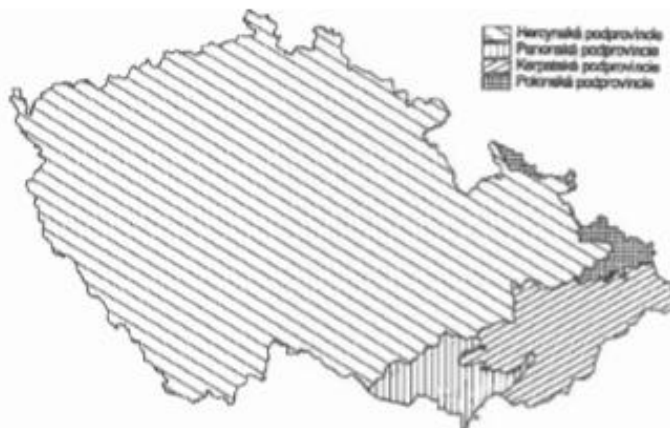
16010

železo – 3 fragmenty (6 g); 3 x drobné kované hřebíky bez hlaviček

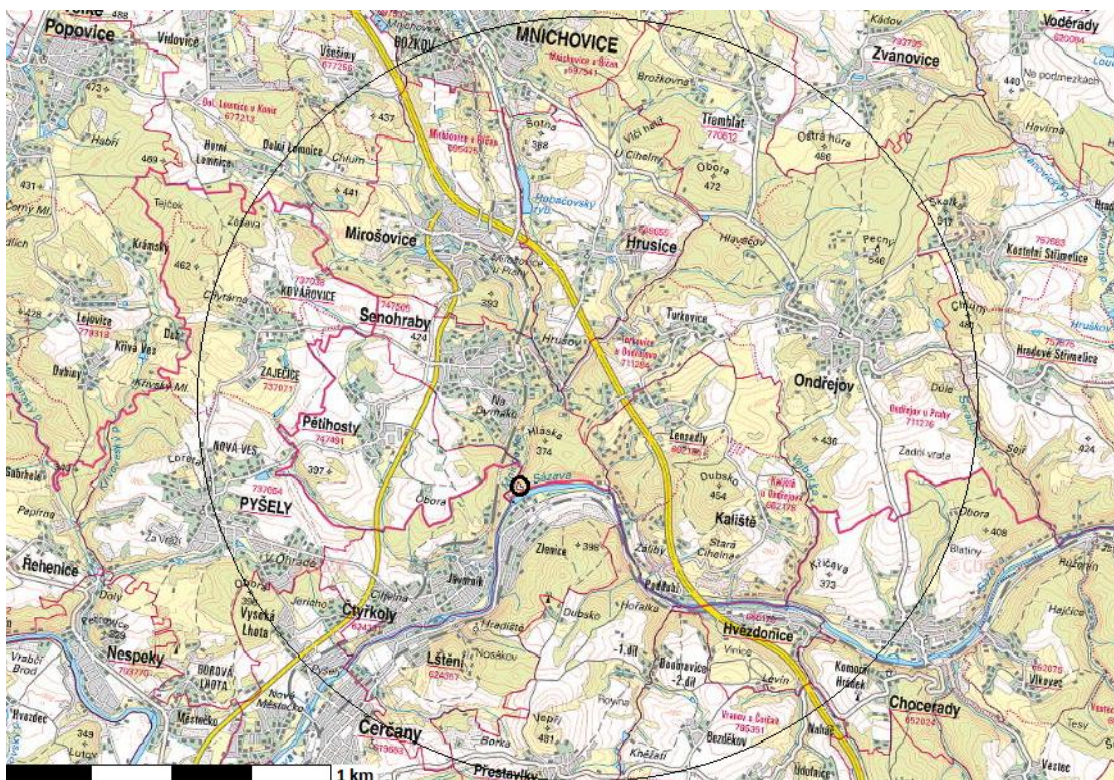
Obrazové přílohy

Obr. 1 – Mapa zobrazující blíže lokalizaci hradu Zlenice (vygenerováno ze systému GIS, podkladová mapa ZM 10 ke dni 1. 4. 2017)

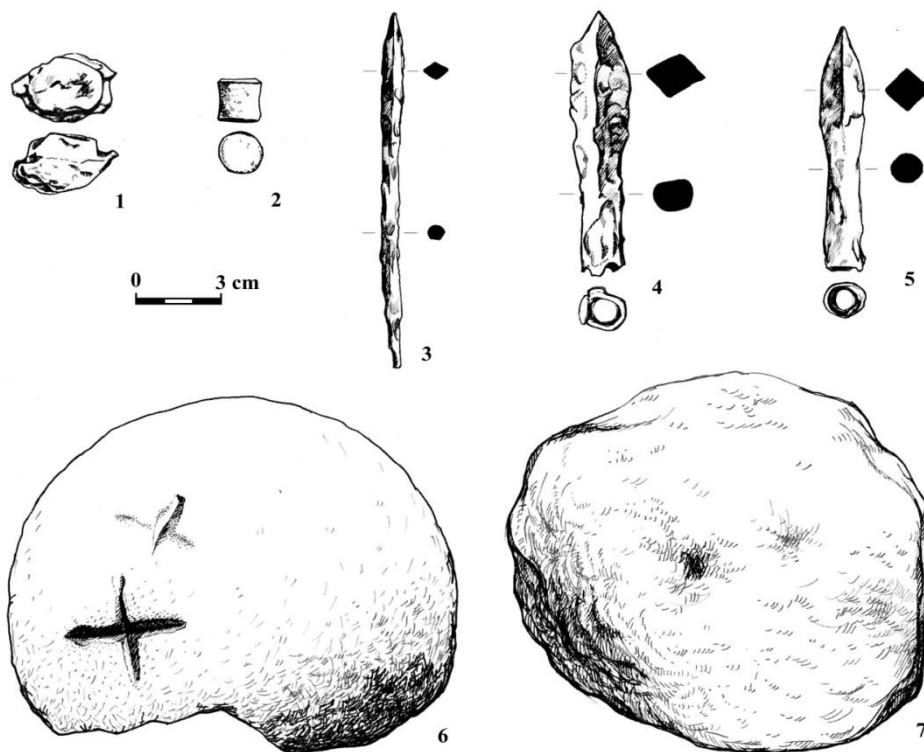
Obr. 2 – Biogeografické podprovincie České republiky (převzato z *Neuhäusová a kol. 1998, 26*)

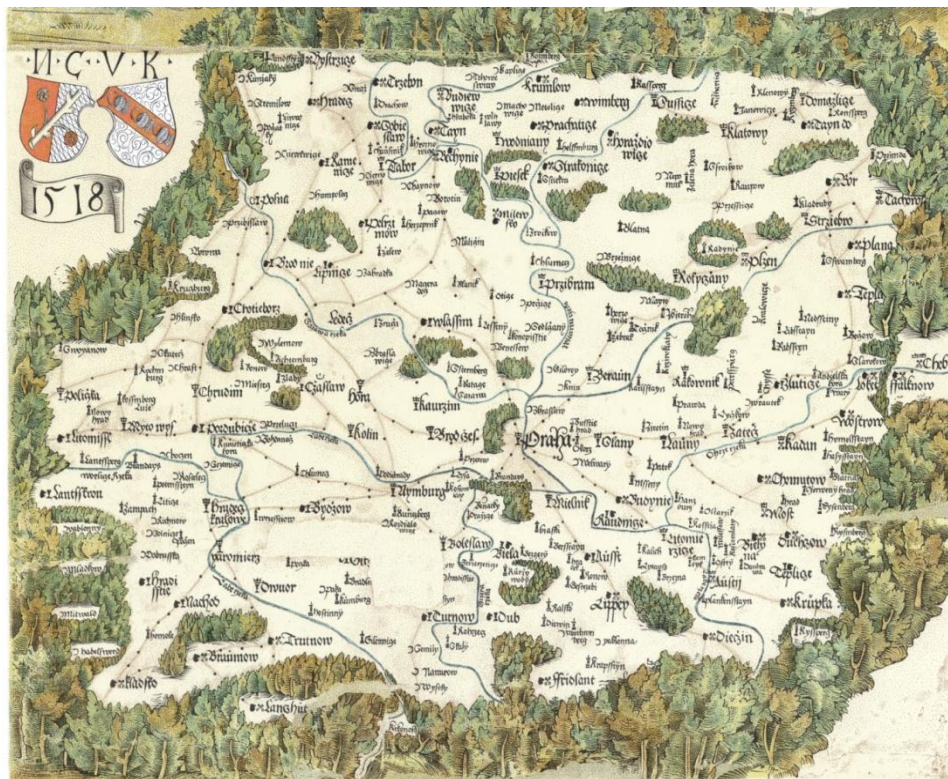
Obr. 3 – Vytyčení zájmové oblasti s vyznačením ústředního bodu – hrad Zlenice (převzato z <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/> ke dni 1. 11. 2016)

Obr. 4 – Snímek z pořadu Štíty království českého, 6. díl – Hrady dobyté. Záběr zachycuje moment, kdy je v rámci pořadu pozornost věnována dobytí hradu Zlenice s výkladem T. Durdíka (převzato z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169631969-stity-kralovstvi-ceskeho/207562235200006-hrady-dobyte/>, ke dni 16. 11. 2016)

Obr. 5 – Militární nálezy ze sondy 13: 1, 2 – olovené válcové střely do hákovnic, 3 - zápalná lukostřelecká šipka, 4, 5 - hroty střel do kuše, 6 - kamenná dělová koule, 7 - kamenná praková koule (kresba L. Raslová) (převzato z Durdík a kol. 2010, 18)

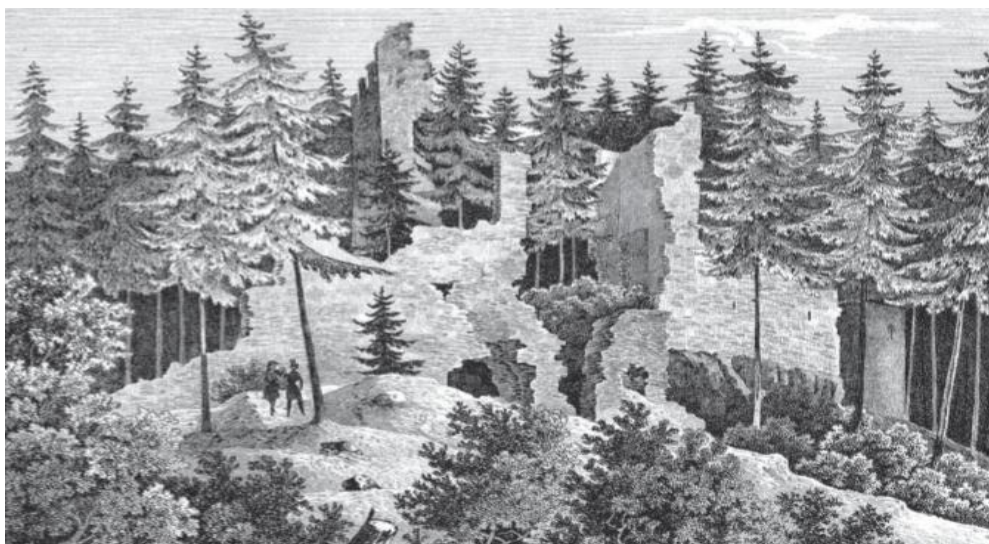
Obr. 6 – Klaudyánova mapa Čech z roku 1518 (převzato z <http://www.staremapyceska.cz/stare-nove-mapy-uzemi-ceske-republiky/>, ke dni 16. 11. 2016)

Obr. 7 – Detail I. vojenského mapování ukazuje lokalitu hradu Zlenice a nejbližší okolí, včetně protilehlého hospodářského dvora Zlenice (Zlenitz). Na mapě je hrad Zlenice nazýván jako Starý zámek (převzato z: http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c143 ke dni 12. 4. 2017)

Obr. 8 – Detail na mapě III. vojenského mapování ukazuje nejbližší okolí zříceniny hradu, která je již zde zvaná jako Hláska (převzato z http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=25&map_list=4053_2 ke dni 12. 4. 2017)

Obr. 9 – Jedno z prvních uměleckých děl, které zachycují zříceniny hradu Zlenice. Rytina Josefa Farka, která vznikla na základě kresby F. A. Hebera už ve 40. letech 19. století (převzato z *Durdík a kol. 2010, 24*)

Obr. 10 – Jedno z mnoha uměleckých zachycení zřícenin hradu Zlenice, v tomto případě od Karla Liebshera z konce 19. století (převzato z [https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlenice_\(hrad\)#/media/File:Zlenice_by_Karel_Liebscher.jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlenice_(hrad)#/media/File:Zlenice_by_Karel_Liebscher.jpg) ke dni 1. 1. 2017)

*Obr. 11 – Jedna z prvních fotografií zachycující zříceniny hradu Zlenice z Bellmannova ateliéru z roku 1880 (převzato z *Durdík a kol. 2010, 26*)*

*Obr. 12 – Letecký snímek hradu Zlenice u Senohrab
(převzato z <https://www.stream.cz/vyletak/10016734-skryte-zriceniny-hradu-stara-duba-a-zlenice-v-posazavi> k 25. 4. 2017, úprava autor)*

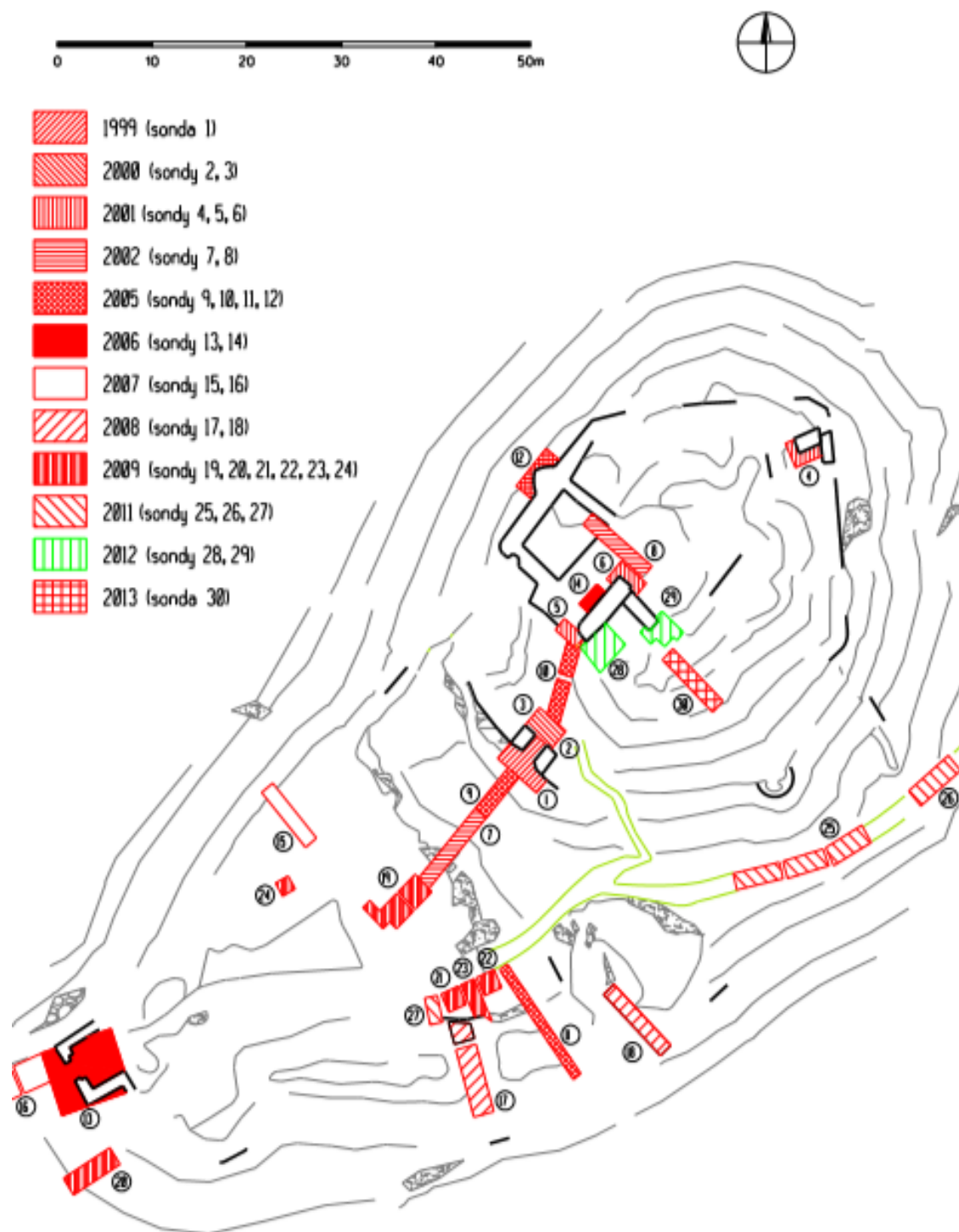

Obr. 13 a)

Obr. 13 b)

Oba dva snímky zachycují dnešní stav pozůstatků věžovité brány do předhradí, a) čelo brány z pohledu od prvního příkopu, b) pohled z předhradí, kde je dobře patrný svažující se terén směrem vně areál hradu (foto: *autor*)

Obr. 14 – Přehled dosavadních archeologických aktivit na lokalitě hradu Zlenice (převzato z Kašpar 2015, příloha)

Obr. 15 – Pohled z předhradí směrem k jádru hradu na současný stav hradu Zlenice a jeho prezentaci (foto: autor)

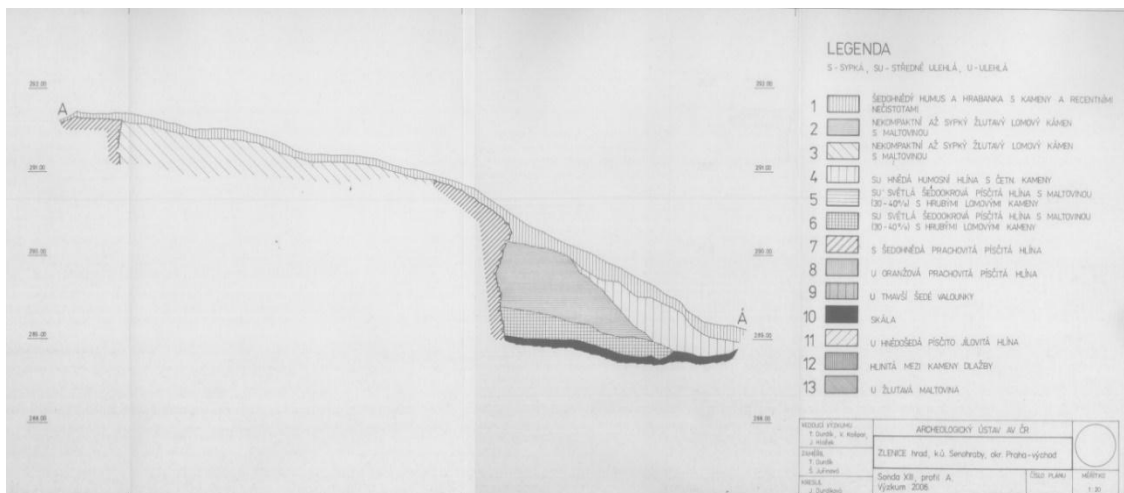
Obr. 16 – Plán sondy 13 (převzato z Kašpar – Hložek – Durdík 2007, přílohy)

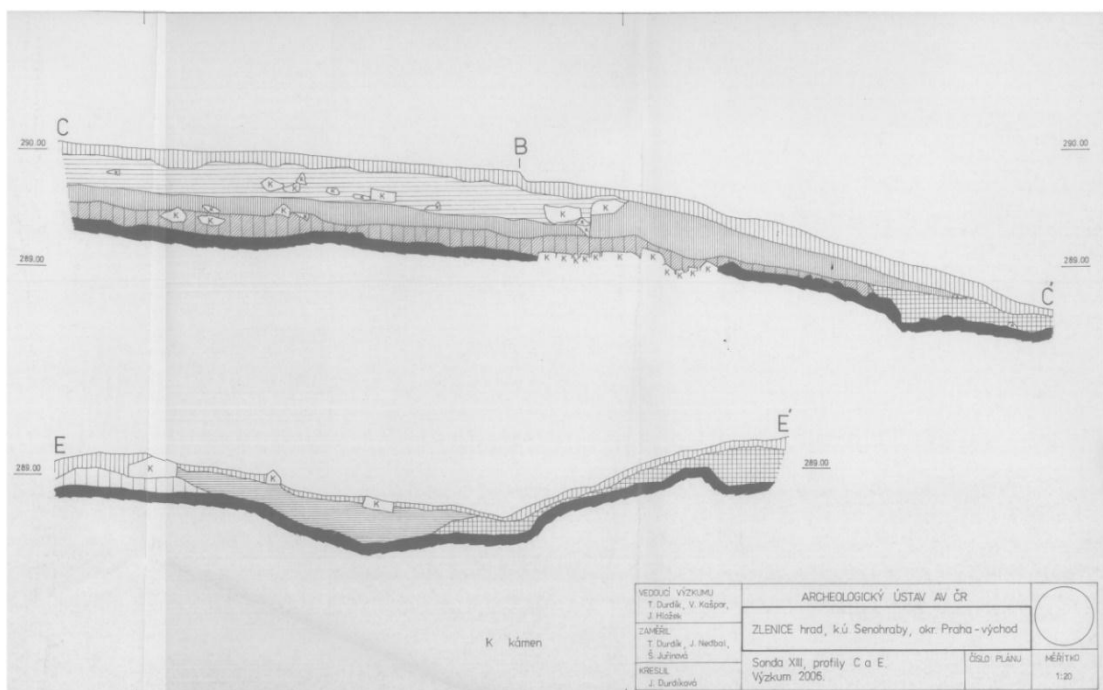
Obr. 17 – Fotografie pořízená V. Kašparem zachycuje sondu 13 ještě před zahájením výzkumu (převzato z Kašpar – Hložek – Durdík 2007, TAB. XXXVI. 25)

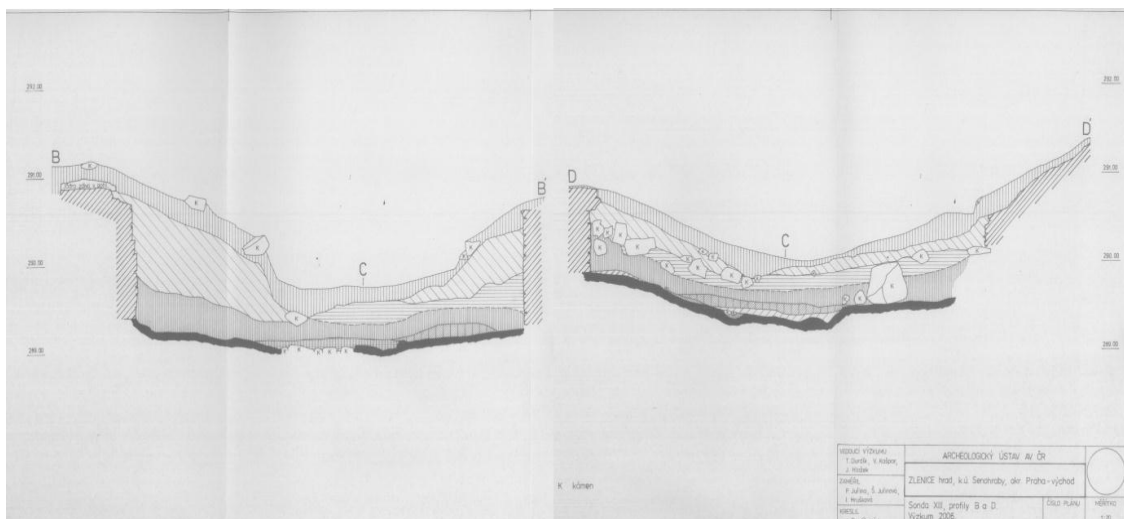
Obr. 18 – Fotografie pořízená V. Kašparem směrem od východu zachycuje prostor zaniklé brány po kompletním vypreparování (převzato z Kašpar – Hložek – Durdík 2007, TAB LI. 56)

Obr. 19 – Řez sondou 13, profil A (převzato z *Kašpar – Hložek – Durdík 2007, přílohy*)

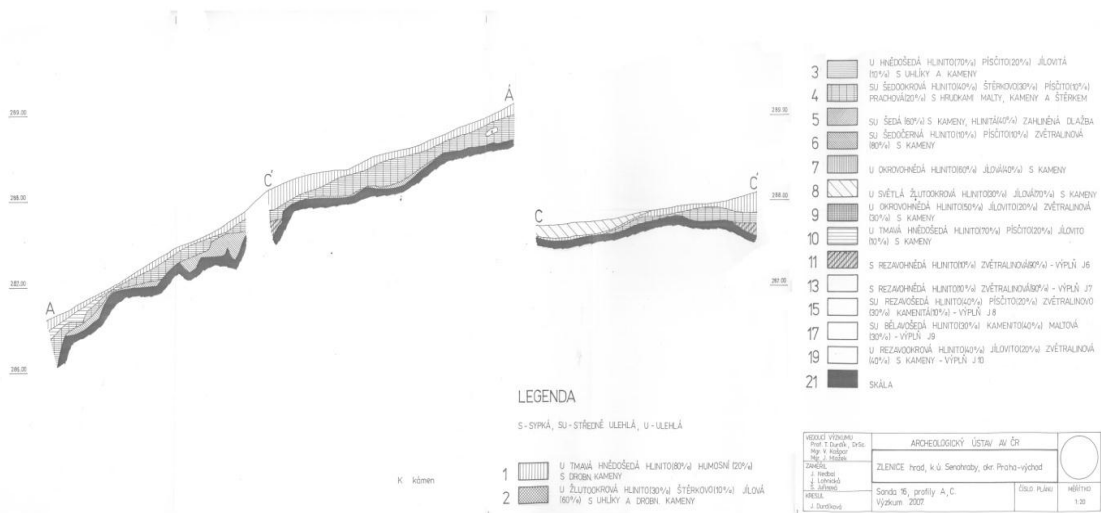
Obr. 20 – Řez sondou 13, profily C, E (převzato z *Kašpar – Hložek – Durdík 2007, přílohy*)

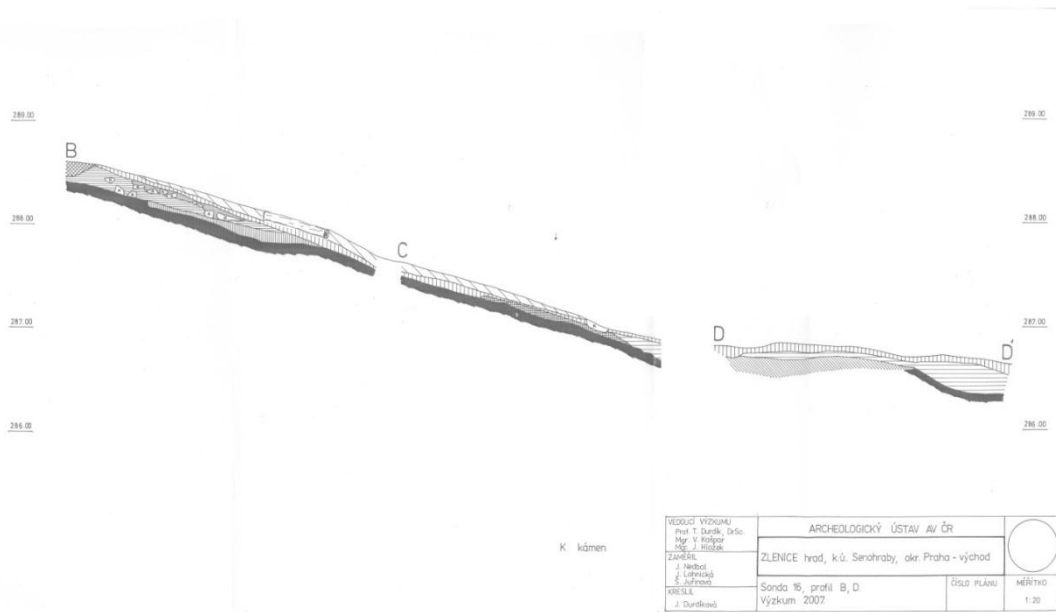
Obr. 21 – Řez sondou 13, profily B, D (převzato z *Kašpar – Hložek – Durdík 2007, přílohy*)

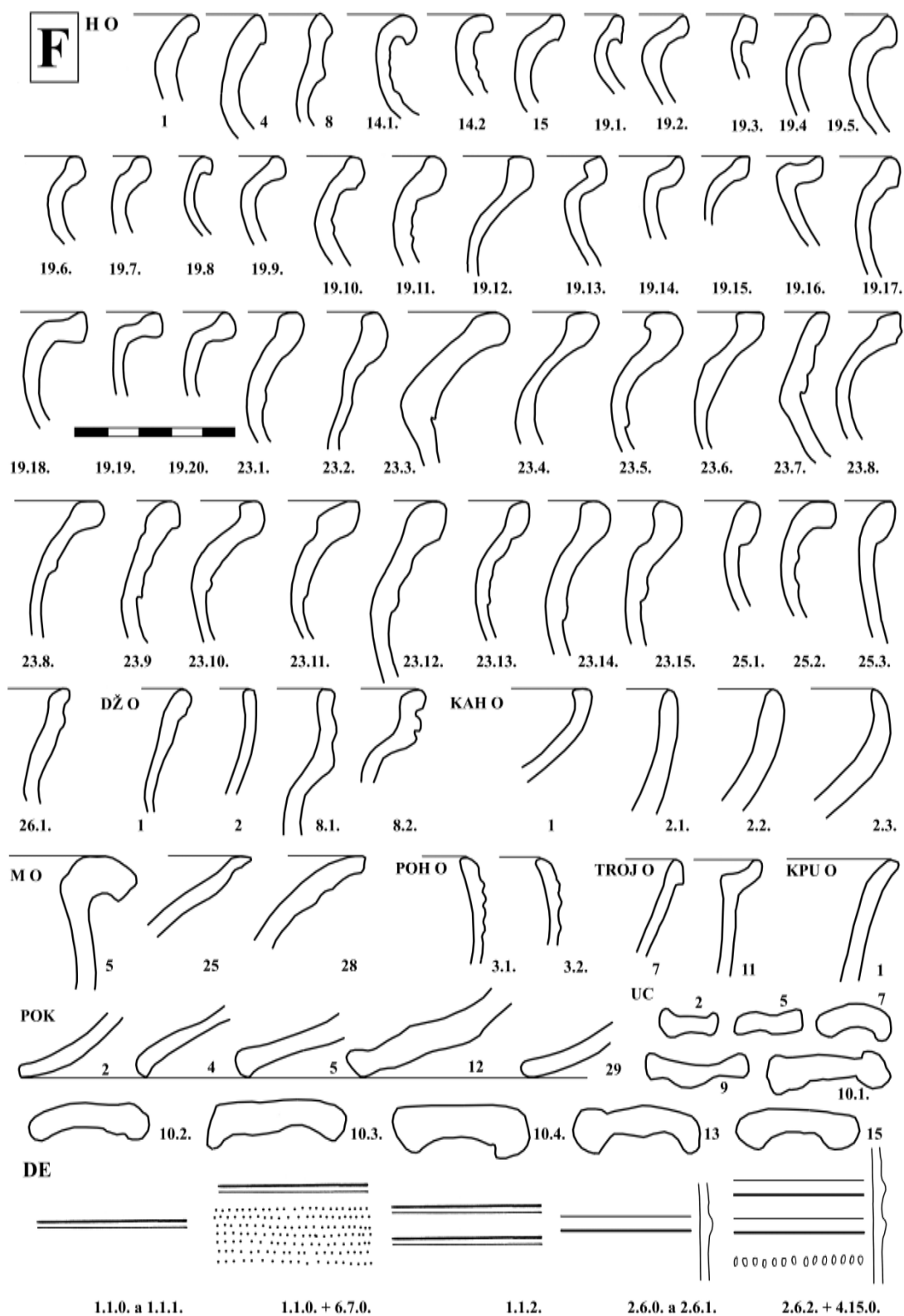
Obr. 22 – Fotografie zachycuje směrem od jihu celkový pohled na sondu 16 před čelem brány do předhradí (*Kašpar – Hložek – Durdík 2008, TAB. II.*)

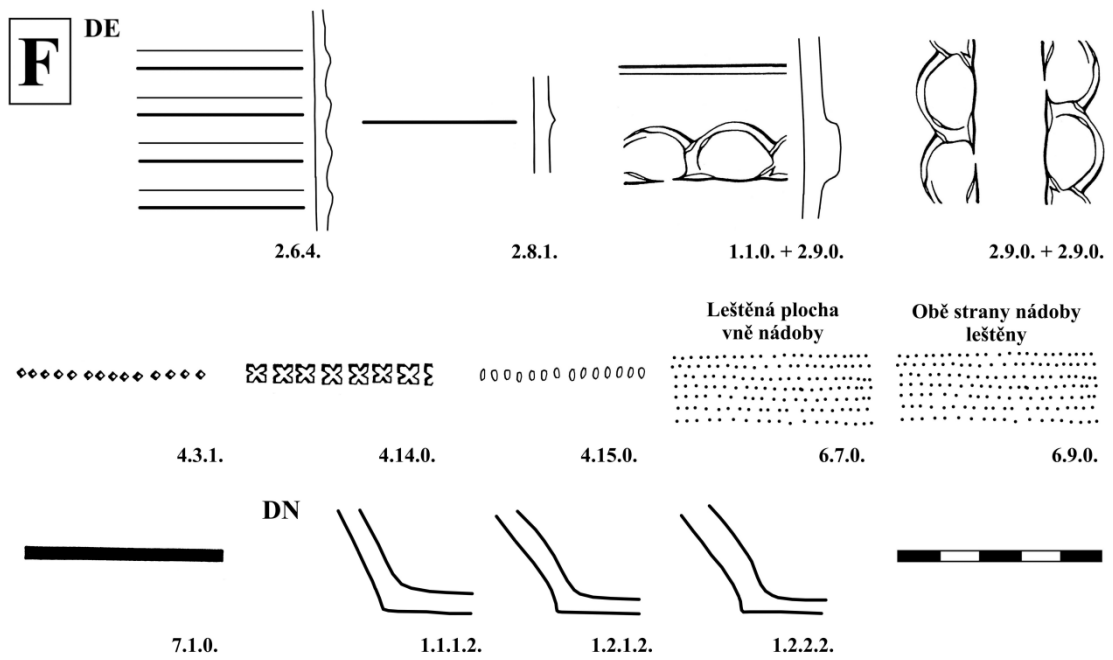
Obr. 23 – Řez sondou 16, profily B, D (převzato z *Kašpar – Hložek – Durdík 2008, přílohy*)

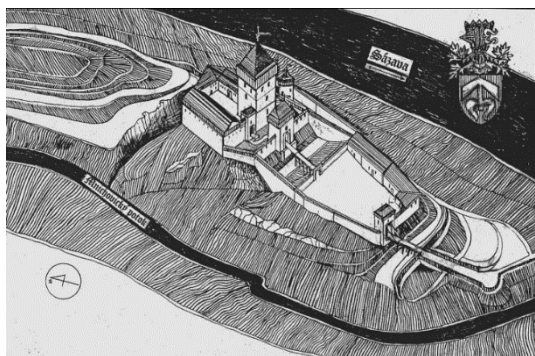
Obr. 24 – Řez sondou 16, profily B, D (převzato z *Kašpar – Hložek – Durdík 2008, přílohy*)

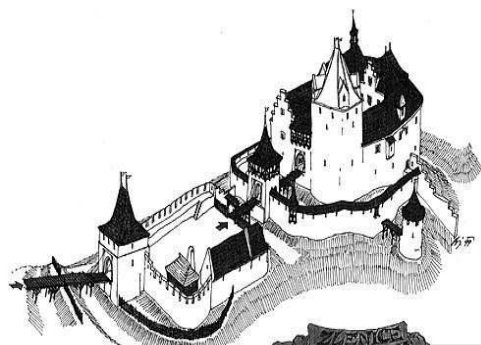
Obr. 25 – Kresebná dokumentace keramických nálezů z nálezového souboru F (sonda 13 a 16) – typáře okrajových profilací (O – okraje) keramických nádob (H – hrnec; DŽ – džbán; KAH – kahánek; M – miska; POH – pohár; TROJ – trojnožka), kachle s pravoúhlým ústím (KPU) a typář uch (UC) a dekorů (DE) keramických nádob (vytvořil: autor a V. Kašpar)

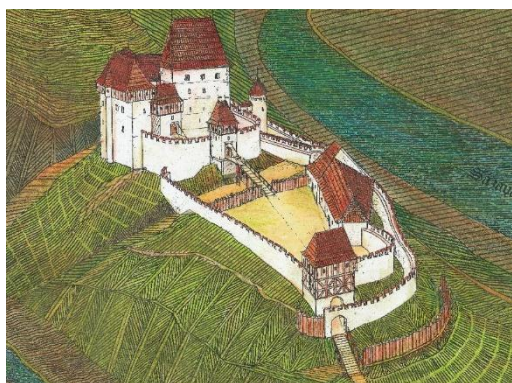
Obr. 26 – Kresebná dokumentace keramických nálezů z nálezového souboru F (sonda 13 a 16) – typáře dekorů (DE) a den (DN) keramických nádob (vytvořil: autor a V. Kašpar)

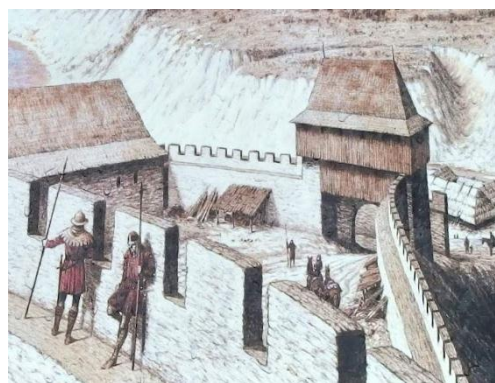
Obr. 27 a)

Obr. 27 b)

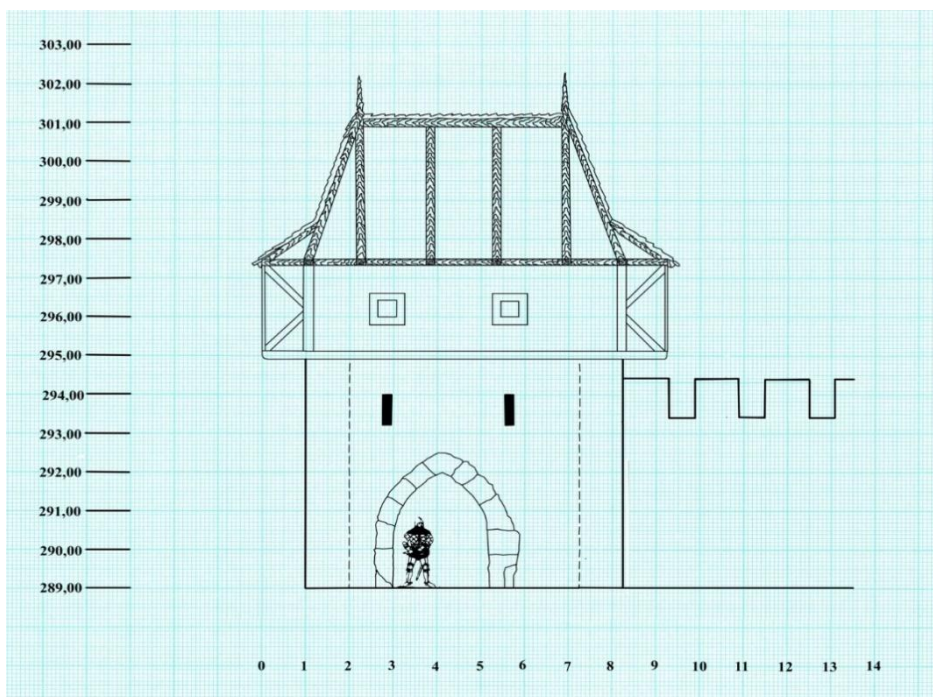

Obr. 27 c)

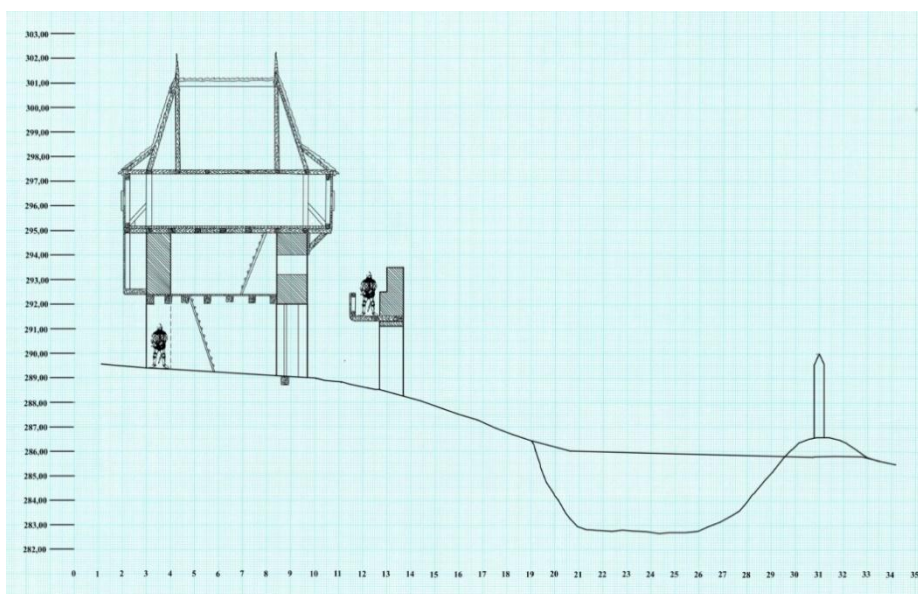

Obr. 27 d)

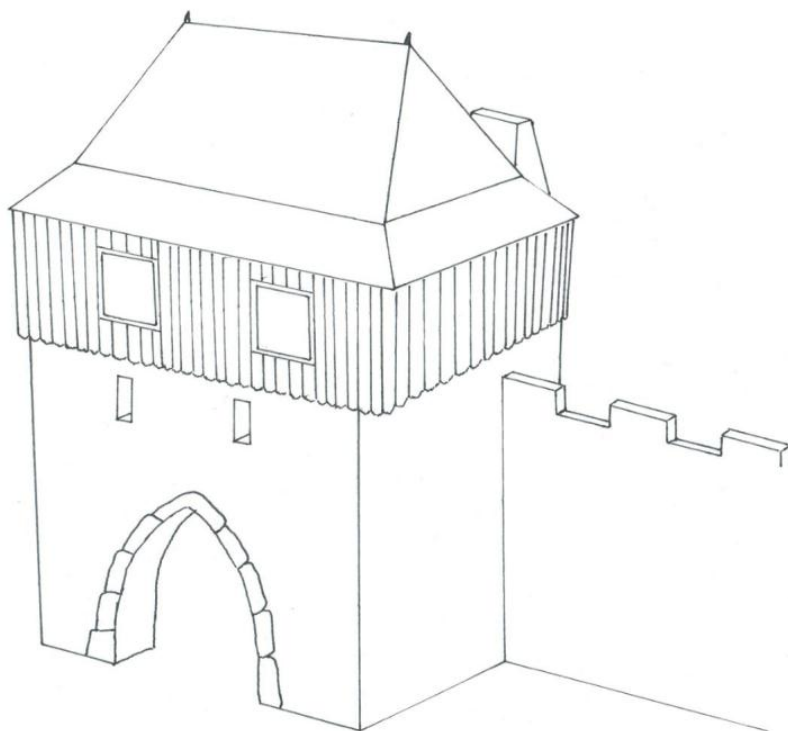
Obrázky zachycují různé staré snahy o rekonstrukci hradního areálu, které dnes již zcela neodpovídají. Jedná se o zkreslení jak podoby samotného hradu, tak věžovité brány do předhradí, která mnohdy obsahuje padací most a nerespektuje archeologicky doložené rozměry: a) rekonstrukce hradu z roku 2008 podle Petra Nosáka, upraveno J. Heřmanem (převzato z http://www.hrady-zriceniny.cz/img/stare3/Jan_Herman/cb/Zlenice%20podle%20P%20Noska.jpg ke dni 10. 4. 2017), b) snaha o rekonstrukci hradu od J. Sojky je vzhledem k dnešnímu stavu poznání velice zkreslující (foto: *autor*), c) detail obrázku, který je možné najít na naučném panelu v prostoru hradního jádra hradu Zlenice (foto: *autor*), d) jedna z novějších snah o rekonstrukci hradu Zlenice ve stavu po III. závěrečné stavební etapě podle P. Chotěbora a O. Vinaře, upravená J. Heřmanem je nejbliže k současnému stavu poznání (převzato z <http://www.hrady.cz/index.php?OID=331&PARAM=2> ke dni 12. 4. 2017)

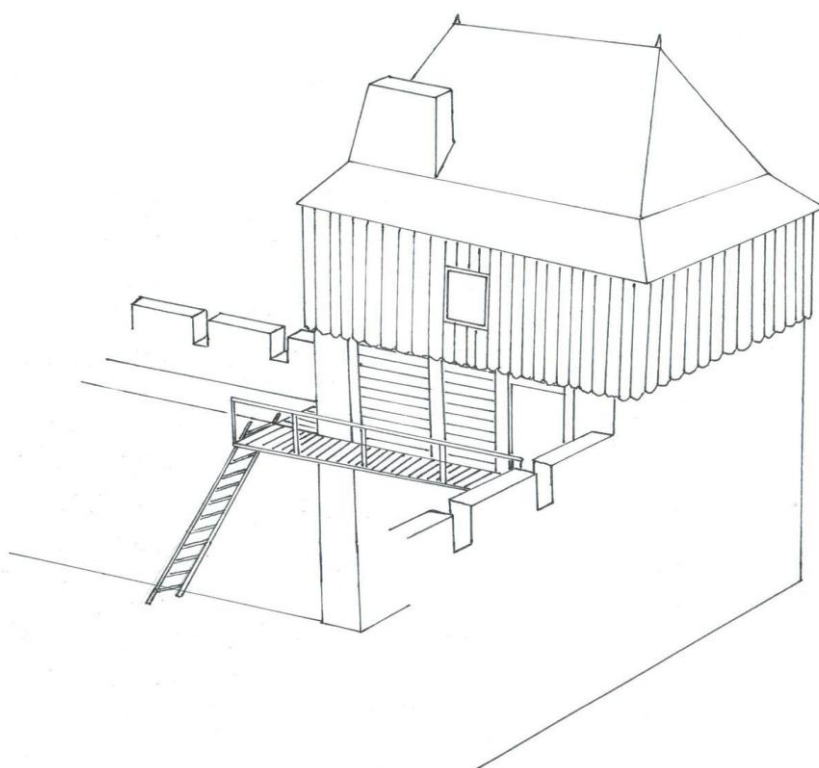
Obr. 28 – Náčrt rekonstrukce možné podoby věžovité brány do předhradí s respektováním všech zadaných měrných údajů. Čelní pohled nejlépe vykresluje obložení vstupního portálu a jeho lehké odsazení vlevo (vytvořil: V. Kašpar a autor)

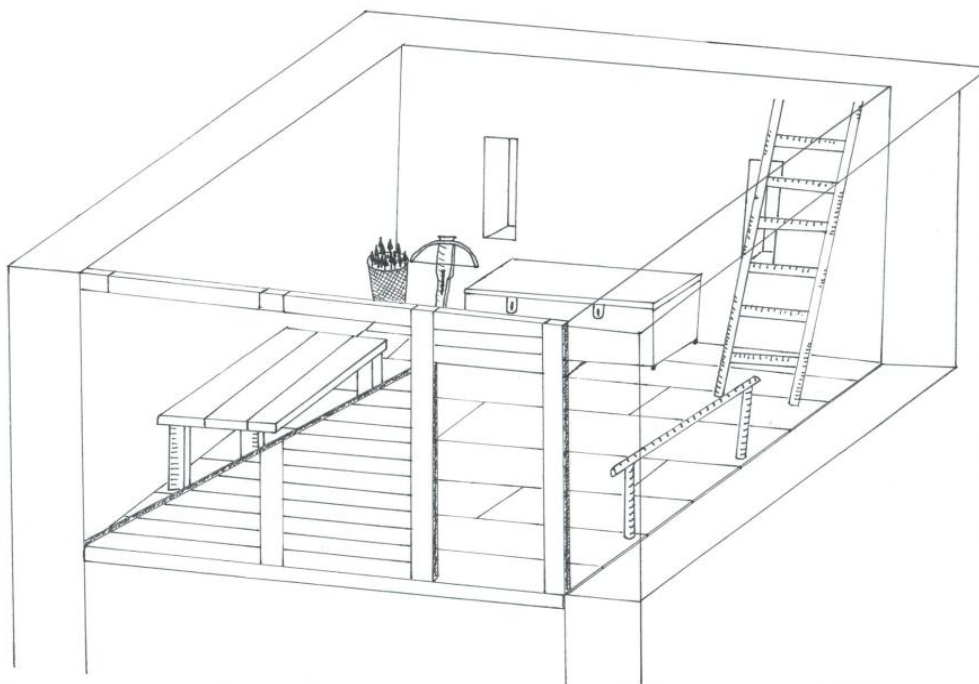
Obr. 29 – Náčrt rekonstrukce možné podoby věžovité brány do předhradí s respektováním všech zadaných měrných údajů. Jedná se o boční pohled na bránu, parkánovou zeď, příkop a val s palisádou (vytvořil: V. Kašpar a autor)

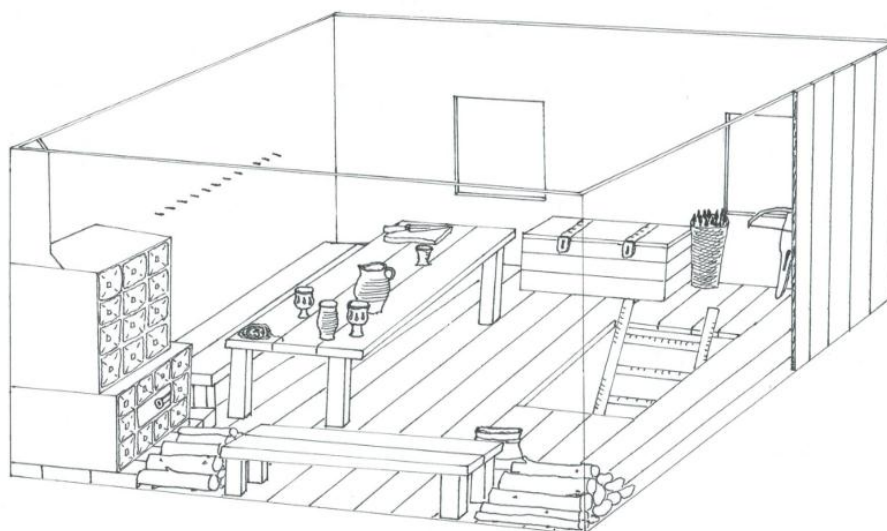
Obr. 30 – Náčrt možné rekonstrukce věžovité brány do předhradí z čelního pohledu (vytvořil: *autor*)

Obr. 31 – Náčrt možné rekonstrukce věžovité brány do předhradí ze zadního pohledu, včetně návrhu možného přístupového řešení prvního patra (vytvořil: *autor*).

Obr. 32 – Náčrt možné rekonstrukce interiéru věžovité brány do předhradí z pohledu ze zádi brány, z prostoru předhradí ukazuje možnou podobu prvního patra a řešení komunikace (vytvořil: *autor*)

Obr. 33 – Náčrt možné rekonstrukce interiéru věžovité brány do předhradí ukazuje druhé patro či polopatro v podobě obytné místnosti. Rekonstrukce je řešena bez dalších vložených příček s otopným zařízením ve smyslu pece s přímým přikládáním (vytvořil: *autor*)